

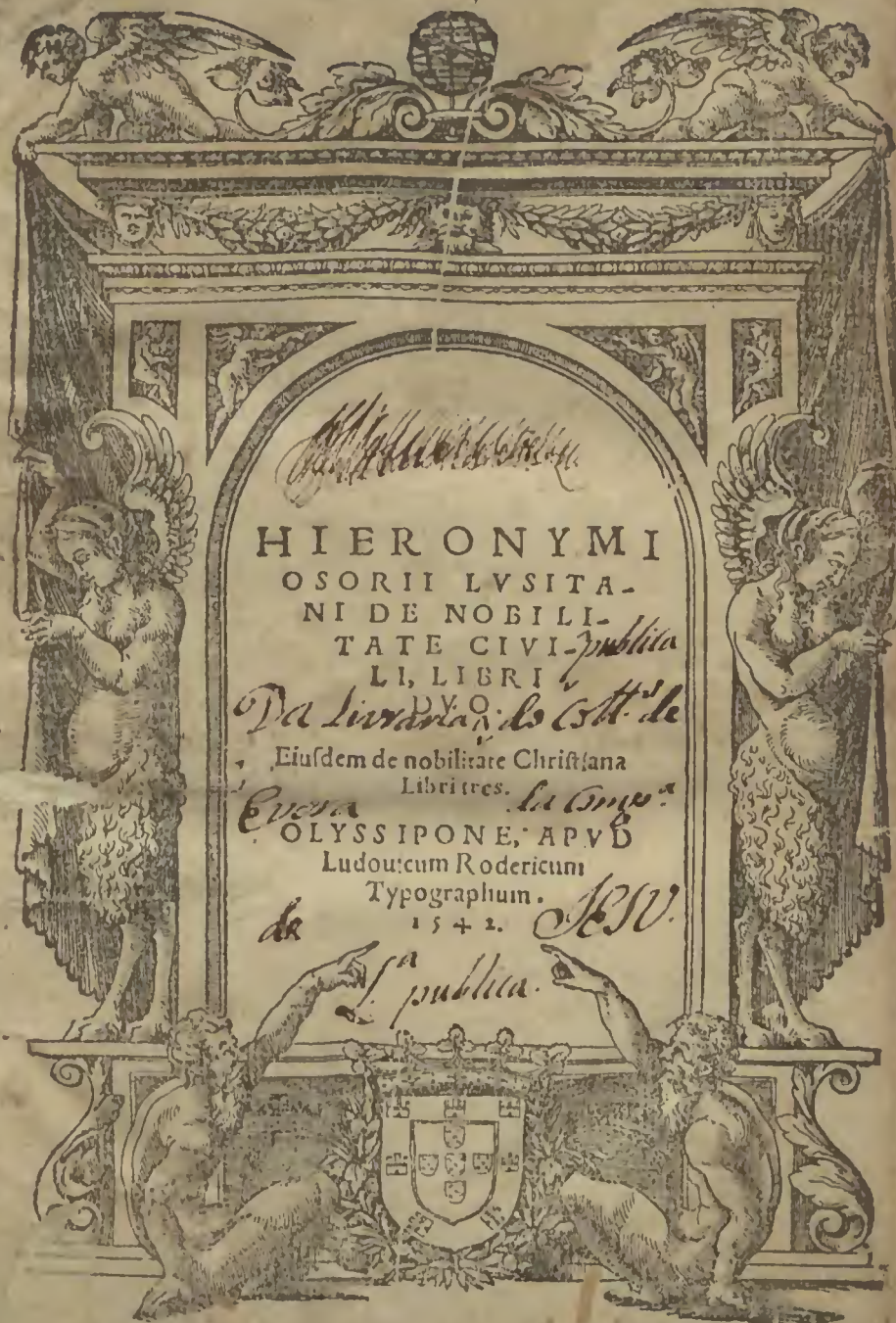

Res

1200

HIERONYMI
OSORII LVSITA-
NI DE NOBILI-
TATE CIVI-
LI, LIBRI

Da Liviana de Civitate
DVO

Eiusdem de nobilitate Christiana

Libri tres. *de Civitate*

Evora
OLYSSIPONE, APVD

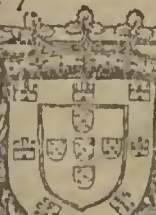
Ludovicum Rodericum

Typographum.

1542.

RSV

publica

Res.
1200

[Faint, illegible handwritten text]

HIERONYMVS

OSORIVS LVDO-

uico Principi clarissimo Re-
gis Emmanuelis filio.

S. P. D.

Ostea quam beneficio tuo consecutus sum, ut me ad pristina studia reuocarem: in licerarum meditatione multo ardentius quàm antea uersari capi. Principio enim natura tantum impulsus, ad earum artium studium me applicabam, quibus instructus, patriæ meæ fructum aliquem meæ eruditionis afferrem. Nunc autem cum humanitate beneficiæ quæ tua incensus omnes meas cogitationes ad tuam dignitatem & gloriam conferendas esse statuerem: maiore animi impetu mihi eniendum existimaui, ut ad aliquem doctrinæ gradum peruenirem. Nec enim id elaboro, ut ingenij aliqua laude fruam: sed ut incredibilem meam erga te beneuolentiam, singularem quæ grati animi uoluntatem, si non referenda, at saltem prædicanda gratia declarem. Non igitur mihi deero, quandiu aliud præstare non possum, quin saltem isto scribendi

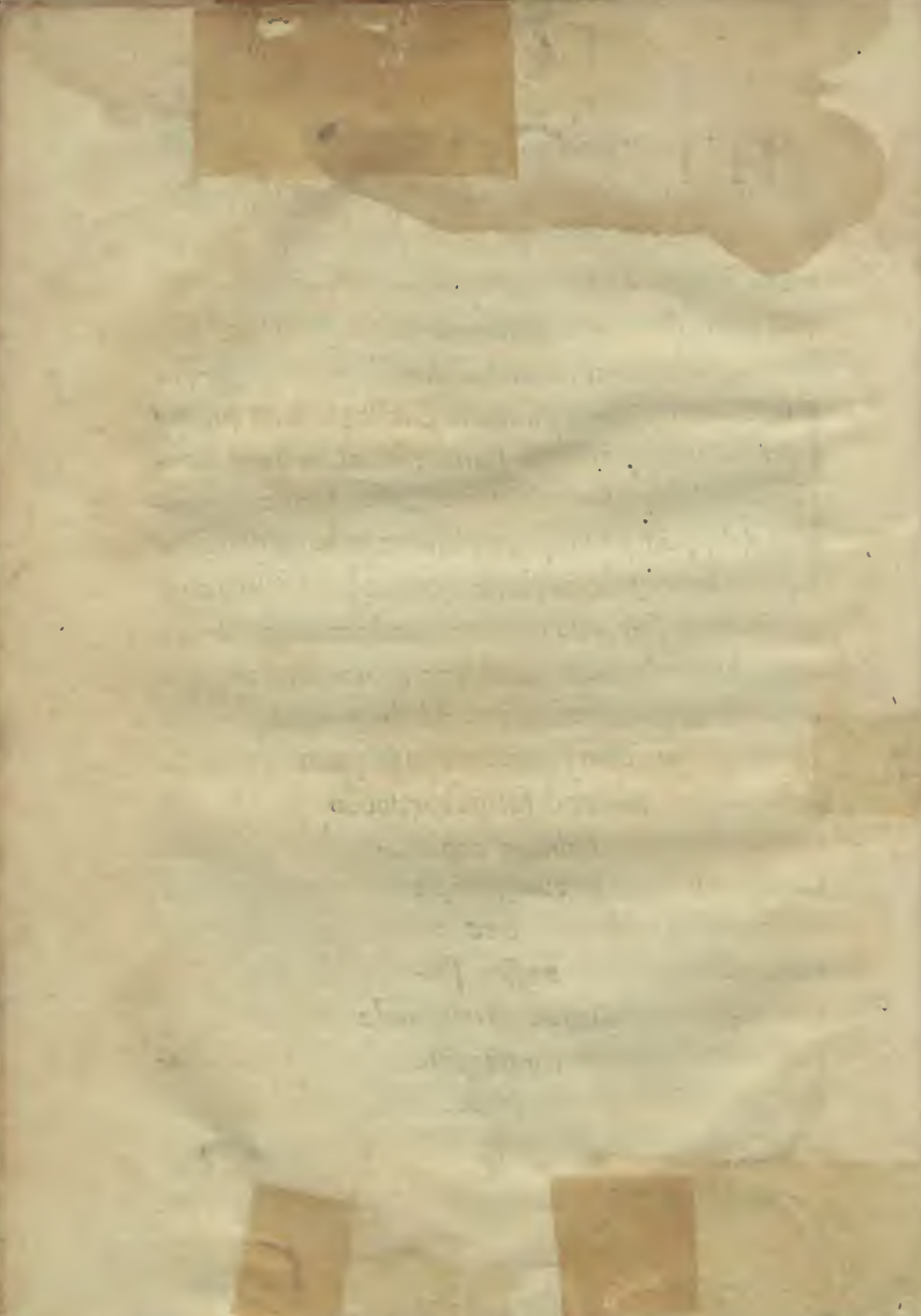
generis humani pietatis ostend-
dam: perficiamq; ut me in omni loco memorè gratumq;
esse cognoscas. Non me fallit quàm id pro meo singu-
lari erga te studio, quo quidem sum mirabiliter inflam-
matus, minimum sit. Sed non debent qui magna præ-
stare nequeunt, parua negligere: & qui in rebus maiori-
bus usui esse non possunt, ob id, in leuioribus muneribus
apud eos quos præcipue obseruant collocãdis, diligen-
tiam remittere: præsertim cum in omni genere officij
pluris animi uoluntas, quàm muneris magnitudo fa-
cienda sit. Cum igitur ut commodius tuæ dignitatís
amplitudini seruire possem, styli exercendi gratia mul-
tas quæstiones aristotelico more disputandas suscepis-
sem: tum in primis de nobilitate mihi discernendum esse
putaui. Et propterea quòd ea materies mihi tanto
principe digna uisa est, & hi nostri de nobilitate com-
mentarij erãt paulo diligentius elaborati, eos tibi dica-
re constitui. Ac eo libentius feci, quo maior quædam,
ac illustrior in te nobilitas elucet. Nam si genus ad di-
gnitatem pertinet, nihil in rebus humanis est regio no-
mine sublimius: & eorum præcipue regum, qui ex
Christi. O. M. uoluntate res humanas admini-
strant: quales ij certe fuerunt, ex quorum es stirpe gene-
ratus. Si uirtute tantum nominis gloria comparatur,

nihil est animi tui magnitudine nouius: nihil laude
tuae liberalitatis illustrius: nihil ingenij tui flore præ-
stantius. Ut interim omnitam pietatem in fratrem
tuum, Regem omnium iustissimum, & optimum pa-
triae parentem: humanitatem deinde in omnes: & po-
stremo, quòd caput est, ardens quoddam, & singulare
christianæ religionis studium. Sed reprimam me: nec
enim huius temporis esse statuo, animi tui dotes egre-
gias debitis laudibus celebrare. A te uero contende-
re non desistam princeps amplissime, ut hos nostros co-
natus boni & æqui facias: scriptaq; nostra qua-
liacunq; sint, pro tua singulari humanitate li-
benter legas. Equidẽ si ea tibi non ingra-
ta fore intellexero, ad alia maiora
gradum faciã: nec ullo unquam
labore defatigabor, modo
habeam explora-
tum, fore, ut
hæc
nostra stu-
dia tibi nõ inuicunda
contingant.

Vale.

¶

a iij

HIERONIMI

OSORII DE

Nobilitate ciuili, Liber
primus.

*Q*uoniam uariae disensiones inter eos qui
iisdem legibus instituti, eademq; iuris
societate deuincti sunt, frequenter ori-
antur: tum nulla frequentius uniuersae
reipub. otium perturbat, ea quae inter
nobilitatem, & multitudinem concitari solet. Haec
autem contentio sic quamplurimas ciuitates imperio
atq; gloria florentes afflixit, ut saepe numero totius
reipub. statum immutare cogeret: qua quidem re, nulla
perniciosior communi saluti excogitari potest. Si
enim ea quae sunt mandata literis, memoria repetamus:
uix ullam ciuitate tam bene fundatam reperiemus, quae
non fuerit hac discordia ciuili, inter primores atq; ple-
bem orta, nimis saepe conuulsa, et in diuersas partes dis-
sipata: ita ut modo pauci praessent ciuibus uniuersis:
rursus uero paucorum imperio sublato, rerum summam
multitudinis furor occuparet. Quae quidem mutatio-
nes, neq; sine ferro, et infinita caede fieri poterant: neq;

a iij sine

sine summi imperii periculo. Nemo enim qui modo
 esset paulo audacior, dubitabat, dum sibi eam recip. con-
 uersionem fructuosam putaret fore, imminuere legum
 grauitatem: instituta maiorum uiolare: omniaq; tãdem
 perturbare, atq; commiscere. Non perse: quar hic quan-
 tas ruinas ediderit hoc discordiæ genus inter principes
 atq; plebeios excitatum: cum illud constet, quã plurimas
 ciuitates, propter hanc partium contentionem funditus
 corruisse. Dum enim populus nobilitatis imperium
 tanq; uiolentum & superbum excindere conatur: rur-
 sus nobiles, uim populi scæuam atq; uehementem armis
 reprimendam, et summa imperij seueritate cohercen-
 dam putant: nullum est adeo pestiferum facinus, ac in-
 humanum, quod non ab utrisq; in repub. suscipiatur:
 animisq; semel hostili odio imbutis, ita dimicant, ut
 etiam publicam salutem, & propriam libertatem ho-
 stibus suis interdum prodere, minime recusent. Idq; est
 eo mirabilius, quod & ciuitatis communionem coniuncti
 sunt: & studio uitæ dissimiles: ita ut nihil relinqui ui-
 deatur, quod animorum certamen accendat. Id enim
 quod in ciuitate plurimum ualet, ad beneuolentiam con-
 iungendam, nempe communis periculi, atq; publicæ in-
 columitatis societas, ab utrisq; retinetur: quod autem
 non parum offensionis habet in repub. & acerbissi-

num ciuium inter ciues odium create solet: eo quidem
carent. Similtates enim, atq; inimicitia, ex inuidia, &
emulatione cõceptæ, in eos tantum exercentur, qui cum
genus item uitæ secuti sunt, eadem omnino concupie-
runt. Optimatibus uero cum obscuris hominibus, nul-
lum eiusmodi certamen esse posse uidetur, in tanta uitæ
dissimilitudine, et tam dispari studiorum ratione, atq;
ueluntate. Illi enim imperium & gloriam expetunt:
hi dum uitæ commodis abundent, non ita magnum fru-
ctum in decore, & dignitate ponendum arbitrantur.
Cum igitur tam diuersa præmia respiciant, nulla causa
certaminis atq; odij subesse uidetur: maxime cum neu-
tra pars possit ad ea quæ omnibus modis intuetur per-
uenire, nisi cum alterius auxilio. Neq; enim uulgus ui-
tam secure traduxerit, si non fuerit in tutela bonorum:
neq; boni poterunt ullis ornamentis gloriæ illustrari,
& amplificari, nisi sit uulgus & multitudo, cuius pa-
trocinium suscipiant. Ita ut præsidium multitudinis
in clarorum hominum uirtute cõstitutum esse uideatur:
& ipsi rursus homines clari, non solum ad opes suas
muniendas, uerum etiam ad gloriam atq; dignitatem
comparandam, auxilio multitudinis indigeant. Hæc
cum ita, & natura & legibus ad concordiam conglu-
tinandam instituta sint: nullum tamen maius odium ex
hystorij

historijs accepimus extuiffe: neq; quod maiores strages
 ederet rerum pub. quàm id, quod à plebe cõtr. nobilita-
 tem, & à nobilitate contra plebem sæpe numero susce-
 ptum est. Quæ omnia cum animo mecum agitarem, in
 ea cogitatione uersari cæpi: discordias fere omnes eo-
 rum flagitio, et improbitate, qui se principes in repub.
 dici cupiunt, esse concitatas. Quamuis enim nihil sit
 amentius, neq; magis furiosum atq; turbulētum, quàm
 corrupte multitudinis studium: illa tamē ipsa uitia, quæ
 multitudo cõcipit, summis uiris ascribenda sunt. Nam
 cum omnes nobilium imitatores existant, nunq̃ plebs
 tantis flagitijs seipsam inquinasset, nisi fuisset ad im-
 mensam luxuriam, & insuam cupiditatem, exemplo
 nobilitatis incitata. Ita fit ut ciuium libidines, quas
 amplissimi uiri uel solo exemplo continentie frangere
 debuissent, uitæ turpitudine augeant, atq; uehementer
 incēdant. Vbi uero plebis animi flagitijs, atq; nefarijs
 cupiditatibus infecti fuerint: nullis legibus, nullius au-
 toritate, nullo supplicij metu, à furore, & audacia
 continebuntur: nec ulla ratione prohiberi poterunt,
 ne erumpant aliquando in totius reipub. perniciem.
 Omne itaq; malum uidetur à summis uiris tanquam à
 fonte defluere: in quorum potestate situm erat, na-
 scentem populi cupiditatem, & uirtutis exemplo, &

legum severitate refrenare. Venit interim in mentem mihi admirari, quibus rebus adducti pleriq; mortales, tantum generis splendori tribuant, ut eum summis honoribus decorandum, & omnibus ornamentis afficiendum esse putent. Nam aut nobilitas natura nihil habet amplum, aut magnificum: aut maxima pars istorum, qui vulgo nobiles appellantur, quorum animi tam multis morbis impediti sunt, longe multumq; distant à vera illa germanæ nobilitatis ratione. Nec enim dubium est, quin si nobilitatis studium extaret in vera gloria comparanda, nulli uirtutem illius amarent: omnes auctoritatem non inuiti sequerentur. Nam nemo est qui non uirtutis admiratione commoueatur: & omnes existimant communem salutem clarissimorum hominum uirtute, atq; prudentia contineri. Quapropter, non alienum arbitratus sum, ipsius nobilitatis uim, rationem, originem, & reliqua ornamenta, quæ ueræ nobilitati affixa esse uidentur indagare: ut ijs explicatis, quantum instrumenti habeat ad dignitatem, & quantum inter illam, atq; simulationem nobilitatis intersit, statuere possimus. Cum autem hoc nomen multo latius pateat: hic tantum usurpabitur à nobis, ut generis claritatem significat.

Primum

Primum omnium utrum in dubium vocari potest, sit ne nobilitas in bonis numeranda. Multa namq; adduci possunt, quibus fiat verisimile, hanc generis celebritatem, nec ullam dignitatem habere, nec ullo modo posse ad aliquod bonorum genus reuocari. Quantum enim ad naturam attinet, & humanæ vitæ conditionem, vix intelligere possumus, quem fructum ferat hæc nobilitatis admiratio. Simul enim ut in hanc vitam fragilem, & calamitosam ingredimur, ita legibus iisdem tenemur uniuersi, ut nemini detur libertas recusandi mala quamplurima, quibus hæc mortalis conditio afflictæ est. Omnes viuendi principium à lacrimis et acerbitate facimus: omnes infinitis miserijs, et anxietatibus implicati, in metu atq; dolore uersamur: atq; tandem uarijs casibus ad mortem imus. Tantum uero abest, ut ab ijs pestibus tuta sit nobilitas, ut multo grauior sit eius conditio: et exitus multo acerbior. Siquidem ut fumus semper summæ petit: sic morbi, cædes, insidiæ, & reliqua vitæ mala: eos potissimum persequuntur, qui sunt in altissimo gradu collocati. Sin autem animum ad corporis naturam conuertas: ne in illo quidem quicquam inesse comperies, quamobrem nobilitas sit plebeis familijs anteponenda. Nec enim uiribus est ualentior: neq; celeritate pedum uelo-

cior: atq; ualetudinis firmitate robustior: Imo quo
delicatus uuit, eo corpus reddit infirmius: & maio-
ra morborum cruciamenta pati cogitur. Quod si nec
in fortuna, nec in corporis præstantia, est id quod ho-
minum inter homines discrimen facit: & tanquam in
classes distribuit: certe in bonis animi est id quod à prin-
cipio ordines hominum uarie distinxit: aut nusquam
est. Nec enim aliud genus bonorum præter hæc tria
inuenitur, ad quod hic nobilitatis splendor reuocari
possit. Cum autem uideamus aditum ad uirtutem
patere omnibus: & sæpe numero qui claris natali-
bus ori sunt, ad turpissima flagitia delabi: & igno-
tos homines interdum ad uirtutis laudem uehemen-
tius excitari: reliquum est, ut suspicemur, hanc quam
uulgo nobilitatem appellant, prorsus inanem esse, &
sola multitudinis opinione ineptissime constitu-
tam. Hæc sunt quæ possunt contra generis clarita-
tem disputari. Attamen, cum uideamus uniuersum
genus hominum, quam diu est ab animi perturbatione
liberum, mirifice consentiens ad honores amplissimos
certis gentibus deferendos, id non temere euenire ar-
bitramur. Si quidem omnium gentium in re aliqua con-
sensus, lex naturæ putanda est. Quod quidem ut me-
lius perspicui possit ab ipsa natura exordium capiemus.

Principio

P Rincipio igitur in naturæ um, & uniuersi con-
 ditionem intuenti nihil sane occurret, quòd non uel
 cætera uincat dignitate, uel ab alio rerum genere su-
 peretur. Hoc enim in rebus omnibus incredibiliter na-
 tura fabricata est: ut cum omnes rerum formæ sint in-
 ter se dispares, atq; dissimiles, tum in nullis insit eadem
 omnino uis & potentia: sed alia aliorum impetu, & ui-
 uoneantur: alia impellant & moueant. Primum enim
 si rem ipsam alius contemplari uelis, cælumq; dili-
 gentissime suspicias, nihil in eo uidebis, quod uel in eo-
 dem loco reponi, uel eadem uenustatis laude censeretur de-
 beat. Sydera namq; cernimus non tantum ordine, atq;
 specie, uerum etiam uirtute, & potentia inter se longe
 dissimilia: ita ut alia quidem quasi imperium exerceant:
 & reliquis afferant splendorem & dignitatem: alia
 uero lucem à præstantioribus accipiant. Deinde uide-
 mus etiam ignem omnium elementorum facile prin-
 cipem in summo loco collocatum, cuius ui, subiecta
 corpora concitantur: quorum rursus eiusmodi ratio
 est, ut sit inter illa, maxima uirtutis & potentie dis-
 similitudo. Quid autem (ut ad hæc inferiora descenda-
 mus) de plantis aut animantium genere dicam? An
 in omnibus eadem facultas inest, atq; naturæ bonitas?
 Et hoc discrimen nõ in ijs duntaxat cernere licet, quæ
 sunt

Sunt dissimili specie & ratione: sed in ijs etiam quæ eadem natura continentur & forma. Nec enim omnes eiusdem generis arbores, uel eandem in specie uenustatem habent: uel eundem utilitatis fructum: nec omnes equi pari pernicitate prædicti sunt: nec omnes leones eodem uirium robore muniti. Deniq; nullum genus animantium, atq; adeo rerum est, in quo non extare, & cminere quandam nobilitatis effigiem perspiciamus. Hæc autem naturalis excellentia in rebus sempiternis semper manet: in ijs autem quæ oriuntur, & occidunt, uirtute quadam seminis in sobolem ipsam infunditur. Quod inquit summus ille poëta.

Fortes creantur fortibus & bonis.

Est in iuencis, est in equis patrum uirtus.

Virtus.

Ergo cum hæc tanta uis naturæ sit, tantumq; iuris habeat, ut res mutas, belluas rationis expertes, reliqua deniq; omnia complectatur: quid tandem conuenit, eam in homine animantium reliquorum principe fingendo minus efficacem arbitrari? Quid? è quali arbore surculus defringatur, è quali genere sit canis susceptus, aut equus generatus, magni interesse putamus? Qualibus autem parentibus homo procreatus sit, nihil ad rem pertinere existimabimus? Certe, si id contentionis studio negare

negare uellemus, res tamen ipsa nos aperte cōuinceret. Per spicuum est enim uniuersas ferme gentes, eisdem studijs semper oblectatas, & eisdem moribus præditas fuisse. Quod sane facit indicium, hanc naturæ uim, sic in singulis nationibus esse defixam, ut nulla conditione euelli queat: hominumq; mores ad posteritatem traduci. Cernis gallorum nationem ut amens iracundia, & furore in aciem feratur? eandemq; contra placatu facilem, & ad lenitatem in communi uita propensam? At semper hæc natura gentis fuit, ut facile susciperet inimicitias: & facile deponeret. Germani uero truculenti semper habiti sunt: & qui intrepide mortem oppeterent. Hispanis ut olim, ita etiam nunc industriam ad res strenue gerendas omnes ascribunt: & ad certamen ineundum alacritatem. Italis summum ingenium, & summam facundiam. Nulla deniq; natio est, quam natura non finxerit aliquibus, uel uitijs, uel uirtutibus insignem, quæ uirtute seminis posteritati ingenerantur. Hoc autem multo clarius in certis familijs semper eluxit. Id enim ferme uidemus euenire, ut ij qui illustri loco nati sunt, eas uirtutes studiose persequantur, in quibus sui maiores aliquam laudem consecuti sunt. Ita ut qui hac sunt stirpe generati, sint manu prompti, & insignibus pugnis clarique alio

liber .1. 5,

liberales, atq; munifici: alij uero rerum ciuilium prudentia cumulati. Ex qua quidē re, id efficitur, uirtutem non tātum moribus, studio, et consuetudine, sed etiam natura, genere, & ingenio contineri. Id autem nobilitatem esse dicimus, quando quidem nihil aliud est nobilitas, quā uirtutis præstātia, in aliqua gente cōstituta.

Nobilitatem igitur non opinione, sed natura contineri expositum arbitror. Quòd sic est accipiendum, ut perinde ac agri uberes, & frugiferi, non per se, sed frugum expectatione in summo præcio sunt: sic gentem aliquam præcipue amplectimur, quòd uberem uirtutis frugem sæpius effundat. Sed iam facillimum erit, ipsam rei uim, & naturam intueri. Est autem nobilitas splendor generis, in quo frequenter magnæ uirtutes enituerunt. Sed quoniam non omnem uirtutis speciem amplitudinis atq; dignitatis gloria consequitur, hæc diffinitio uidetur amputanda. Nec enim ij qui sapientiæ studio dediti, coetus hominum relinquunt, & otium persequuntur: possunt ea sapientia splendore in nobilitatis obtinere, quantumuis egregijs uirtutibus cumulati, & maximarum scientiarum admirabiles existant: quòd scilicet eas artes, quibus probe ornati sunt, non facile conferre queant, in cōmunis salutis studium. Nec enim ulla unquam familia generis am-

plurissimi nomen adepti, quod ceteris loca permit-
 ti ingenio singulari, qui cum hominum celebritatem stu-
 diose vitarent, omnem operam in geometris, vel in phy-
 sics, vel in musicis contulerunt. Quæ tandem igitur
 est ea uirtus, quæ gentem claram reddit, & splendidis
 titulis insignem? Ea nempe quæ ad communem utili-
 tatem refertur: quæ desidiæ inimica totam se dat ad
 hominum cœtus colendos, & conseruandos: ut in re-
 bus bellicis fortitudo: in domesticis iustitiæ, & æqui-
 tatis studium: adde etiam eloquentiæ magnitudinem,
 & iuris ciuilibis scientiam, & reliqua eiusmodi, quæ ad
 ciuilem disciplinam pertinent: et in repub. dominantur.

Est igitur nobilitas, dignitas generis, in quo maxime
uirtutes extiterunt, uitæ communi salutare, & con-
modæ. Huius autem duæ species traduntur. Ali-
 est enim ciuitatis uniuersæ, alia familiæ singula-
 rum. Sic nobiles Athenas dicimus, propterea quod
 uiros per multos aluerit, qui consilio, et sapientia rep-
 regere, et conseruare possent: qui singulari uirtute ani-
 mi hostes arcerent: imperijq; fines propagarent: &
 innumeris deniq; beneficijs patriam obstringerent.
 Hoc modo spartam nobilem dicimus: hoc etiam car-
 taginem: hoc postremo Romam omnium ciuitatum
 quæ unquam fuerunt nobilissimam. Ea propemodum

ratio in singulis etiam familijs consyderari solet: ut ea egregie nobilis habeatur, quæ frequentia clarissimorum hominum maxime illustrata est. Ita fit, ut eadem uis in utroq; genere insit, re tamen subiecta distingua-
 tur. Ad istum enim modum Fabiorum, Claudio-
 rum, Scipionum, Corneliorum gentem, illustrem, &
 claram fuisse accepimus. Harum autem partium
 duarum eiusmodi ratio est, ut qui non fuerit nactus
 utramq;, uix sit in nobilium numerum ascribendus.
 Nec enim fieri potest, ut in obscura ciuitate familia
 illustres existant. (Qui potuisset enim ea ciuitas in
 tenebris delitescere, si lumen aliquod diuinæ cuiusdam
 uirtutis habuisset? Iam enim non obscura sed illustris
 haberetur) neq; si aliquis in ea exiterit præstanti uir-
 tute cinis, poterit facile sese ab illa caligine, qua pa-
 tria uniuersa demersa est, in lucem atq; dignitatem
 uindicare. Primum igitur naturæ beneficium est,
ut in clara patria natus, & educatus sis: deinde ut
claris parentibus ortus. Scitum est enim illud The-
 mistoclis dictum Tymodemo Aphidneo, in iurgio
 obijcanti quod non propria uirtute, sed propter splen-
 dorem patriæ fuisset à lacedemonijs singularibus or-
 natus honoribus: recte sane inquit Themistocles. Nec
 enim ego si Aphidneus essem, tanta uirtutis insignia
 b ij fuissem

fuissem consecutus: *ut in secessu* *Adventu* *claro*
 esse unquam potuisses. Quòd etiam ad hanc rationem
 transferri potest. Nec enim nobilis esse quisquam po-
 test, in ciuitate clara, ignotis parentibus ortus: nec in
 ignota clarus, quamuis genere sit, ut in illa ciuitate
 præstantissimus. Idcirco ij nobiles in suis tantum sedi-
 bus, & à suis nuncupantur. Absoluta autem nobi-
 litas nunquam loco dimouetur: & ubi uis gentium fue-
 rit, semper altis defixa radicibus animis hæret: &
 eandem apud omnes nationes dignitatem habet. Qui
 enim unquam Romanorum, cum Roma imperio re-
 rumq; gestarum gloria floreret, Ciliciæ uel Bithyniæ
 principes magnopere admiratus est? Contra Bar-
 bari Romanos, quasi quædam numina sæpe uenerati
 sunt. Poterit igitur nobilitas ad hunc etiam modum
 diduci: ut alia sit omni ex parte absoluta: alia uerò domi
 tantum locum habeat. Hęc itaq; in solo tantum patrio,
 & inter suos eminebit, magis opinione uulgi, quàm ue-
 ris dignitatis luminibus illustrata: illa uerò quæ & pa-
 triæ claritate, et uirtute gentis exculta est, apud omnes
 homines splendorem retinebit. Hinc illa Theodectæ
 Helena cum inter alienissimos uersaretur, loqui tamen
 magnifice sibi concessum arbitrabatur: sic enim inquit.

Utraq; stirpe maximis ortam deis

Quisquam putet uilem, atq; seruam nuncupet?

Est hoc sane iustum perfectæ nobilitati, ut nunquam in rebus turbulentis animo frangatur: nec ullo uitæ periculo dignitatîs obliuiscatur: usq; adeo, ut nulla res magis indicet generis claritatem, quàm animi magnitudo, quæ cernitur in laboribus, & periculis. Quòd sapienter à Virgilio existimatum est: apud quem Dido sic Aeneam singulari laude celebrat.

Credo equidem, nec uana fides, genus esse deorum. Operæ præcium est uidere, quid illi uenit in mentem, Aeneam sanguine, & affinitate dijs coniunctum existimare. Vide quàm rationem assignat.

Degeneres inquit animos timor aruit.

Nihil potuit uerius ab illa confirmari. Ut enim generis celebritas, in aduersis rebus, constantiæ atq; uirtutis laude perspicitur: sic gentis humilitas, timiditate & turpitudine seipsam prodit. Tum demum hac oratione laudes Aeneæ concludit.

Heu quibus ille

lætat: us fatis: quæ bella exhausta canebat?

Incredibile uidebatur, ut qui tantas bellorum tempestates inuictò animo pertulisset, humili generi affinis esset: quod quidem antea ostenderat, formidine, & animi imbecillitate demonstrari. Cum igitur (ut unde sumus dixi ressi redeamus) duplex sit nobilitas, altera, quidem

perfecta & absoluta: quæ tum patriæ tum generis claritate cõmendata est: et ubiq; retinet eandem dignitatem: nec ab animi magnitudine unquam deseritur: altera uero, quæ domi tantum suspicitur: qualis est earum gentium, apud quas iacent maximarum uirtutum studia: nos illius prioris ornamêta persequemur. Atq; ut illius ortum à fonte repetamus, de illius origine alio sumpto principio differemus.

Natura in animis hominum fingendis, summam coniectionis rationem habuisse uidetur. Non in eo solum, quod homines iisdem muneribus mentis et cogitationis ornatos, & generis similitudine, cognationeq; inter se deuinctos, sic instruxit ad eandem uitæ rationem, ut nullum animal magis sociabile reperiri possit: sed in hoc etiam, quòd dum eorum in genia uarie distinxit: id effecit, ut homines ad societatem natos, incredibile etiam necessitate colligaret. Cum enim artes innumerabiles existant, ad cõmunis uitæ cultum, et incolumitatem maxime necessariæ: neq; possit unus homo omnibus illis inseruire: id fuit à natura diuinitus excogitatum, ut alios alijs artibus instrueret: alijsq; muneribus præficeret: ita ut dum quisq; prestisset operam suam: & in commune contulisset: ipse uicissim propriam indigentiam, quàm suis nõ potuisset, alienis opibus sustentaret. Nec enim omnes *Ælii* & *Heloi* similes esse u-

sunt: quem gloriari solitum accepimus, nihil esse ulla in arte rerum omnium, quod ipse nesciret. Neque solum eas artes tenere, quibus ingenuæ doctrinæ, & sapientiæ studia continentur: sed eas etiam quæ in sordida et illiberali ratione versantur: ita ut anulum quem habebat, pallium quo amictus incedebat, soccos, quibus indutus erat, se sua manu confecisse diceret. Non est inquam facile cuius, tantum ingenio præstare, ut tam multa muñera solus sustinere possit: ipsumque Hippiam opinor haud satis commode tam dissimilia inter se studia exercere potuisse: qui præterquam quod indecèter liberales et ingenuas disciplinas, cum sordidis et humilibus coniunxit: non omnes artes enumeravit, quorum præsidio vita confirmatur. Nec enim (ut alia omittam) fecit ullam mentionem disciplinæ militaris: in cuius tutela reliquæ omnes acquiescunt. Rei autem militaris studium, nulla ratione poterit ab uno Hippia, præsertim tam multis negotiis implicato, strenue nauari. Est igitur necesse, ut alij quidem principes sint, et restores, qui sapientia & æquitate omnium saluti prospiciant: alij autem uel arma tractent, uel eas artes persequantur, quibus in rebus magnis reipub. usui esse possint: alij postremo sedulo terram colant: aut fabrili artificio aliquid conficiant, eorum, quæ ad communem uitam cultum ué, pertinent. Cum igitur in humana societate sint omni o

oportet

oporteat homines & ordine, & uitæ studio appares,
 atq; dissimiles: id prouidenter egit natura, ut ingenia
 essent etiam omnino dissimilia. Sic factum est, ut qui-
 busdam diuinam mentis aciem, & excelsum animum
 singulari sapientia, & industria præditum elargita sit:
 quo quid uniuersitati expediret, et uidere prudenter, &
 perficere constanter possent. Hanc autem ingenij atq;
 sedulitatis præstantiam, aurum diuinum appellat So-
 crates in phedro. Cuius auri copia circumfluentes ani-
 mos, deorum quasi agnatione teneri, et ad regnandum
 maxime natos esse putat. Hos itaq; collocauit in sum-
 mo gradu dignitatis ipsa rerum parens natura. Alios
 autem non tanta uirtute excellentes effecit: alacritate
 tamen, et inuicto animi robore firmavit, ut possent im-
 perata strenue perficere: in maximisq; rebus legibus
 obtemperando, patriam iuuare. Quosdam postremo bu-
 militate animi depressos ad sordidas et infirmas artes
 abiecit: quales sunt ij, quos opifices et operarios appel-
 lamus. Sic enim diuino consilio effectum est: ut dum
 pro se quisq; ceteris auxilium infert, et uicissim aliorum
 aribus atq; facultatibus seipsum tuetur, ius illud hu-
 manæ societatis sanctum permaneat. Hoc autem inge-
 niorum discrimen, iam inde ab eo tēpore perspectū est,
 quo genus humanum erat adhuc in montibus atq; syluis
 dissipatum: cum nullis esset civilibus institutis, aut do-

melius moribus excoluit. Excelluit enim maxime tunc
 unus, aut alter, eorum quos natura finxerat ingenio &
 prudentia præstâtes, qui dispersam illam multitudinem
 unum in locum congregauit: et ex immani agrestiq; ui
 ta, ad humanitatem et honestos mores excoluit. Id quod
 homines doctissimi fictis fabulis memorię prodiderunt:
 Orphei cantu syluas, ferasq; omnes unum in locum con
 fluxisse, uoluptate illa eximia commotas. Sic etiã tra
 ditur amphion, cantus suauitate lapides impulsisse quo
 uellet, unde aut uellet deduxisse: quo significatur, homi
 nes illos agrestes, atq; feros, qui uel ingenij stupore, uel
 immanitate morum, lapidum atq; ferarum instar habe
 rent, paucorũ ingenio fuisse moribus humanis, & ciui
 libus institutos. Hoc opere Theseus qui primus athe
 nienses per pagos dispersos in unum locum compulit: et
 legibus, ac institutis deninxit: est immortalẽ gloriam
 consecutus. Vt nihil interim dicam de illis, qui Theseo
 longe uetustiores extiterunt, à quibus ciuitates fuerunt
 initio conditę, et constitutę. Inde igitur coeperunt ho
 mines intelligere, quãtum generosus animus, et excelsus,
 humillimis auteiret. Tantaq; extitit uirtutis admiratio,
 ut quandiu in uita manebãt ij, à quibus beneficiũ istud
 acceperant, omnem illis sui regendi potestatem trade
 rent: mortuos uero diuinis honoribus afficerent: eo
 rumq; libero omni caritate amplectendos statuerent.

Primum

Primū mouebat homines recens memoria principum, & quibus tā multis fuerūt obstricti beneficijs: eorumq; posteritati gratiā referendam esse putabant. Deinde ubi experientia didicerūt, in se in liberis paternā effigiem, non tantum corporis lineamentis, quantū animi indole euidenter expressam: iam non solum parentū memoria, sed etiam indolis admiratione prouocati, gentem illam præcipue coluerūt: eiq; reip. gubernacula libentissime tradiderunt. Si igitur tēpus quæris, a quo primū tempore nobilitas esse in honore cœperit, scito, cū primum hominū cœtus iure sociati extiterūt, nobilitatem suscipi cœpisse: idq; duplici ratione fuisse consecutos homines summo loco natos: Primo parētum meritis: deinde magna uirtutis expectatione. Fuit enim præscis illis hominibus maxime persuasum, uirtutem paternam in posteritatem infundi: morumq; præstantiam esse clare gentis indicem: quod est ab euripide sapientissime dictum.

Egregia dignitatis indoles, nota

Insignis est nobis, generis amplissimi.

Hæc autem opinio tantum ualuit apud antiquos, ut qui maximo loco natus esset, eundem cōtinuo sperarent maximis fore uirtutibus exornatum. Quod si cuiusquam uirtus adeo esset admirabilis, ut extra cōmunem hominum sortem posita, & collocata uideretur: is humana cuncta despiciens, seq; longe inferiora reputans,

originem suam ad deos autores referebat. Hoc autem ut posset multitudini persuaderi, non tantum imperitia, atq; superstitio, quibus illa rudis antiquitas obligata erat, quantum uirtutis admiratio faciebat. Fiebat enim illis uerisimile, diuino semine susceptum esse, quem cererent diuinis uirtutibus esse cumulatum. Hinc illi prisca heroes extiterunt, quibus Homeri Ilias referta est: inter quos, nemo erat, qui non deorum aliquem in suis gentibus numeraret. Ut Hector ille, quo uno dum uiueret res troianae nitebatur, de quo Neptunus ita grecos alloquitur.

Hac timeo pestem ne grauis inferat hostis.

Namque furens animis, flammamque similimus Hector,

Qui Ioue se natum fert, hac nunc agmina ducit.

Ipsam Priamus eximium confectus angoribus, cum in tenebris et luctu ob hectoris mortem uersaretur, eius uirtutem incredibilem laudibus in coelum efferens: illum inquit, eam opinionem cunctis ciuibus troianis attulisse, ut uirum tam singulari uirtute praeditum, non humano sanguine ortum, sed diuino semine procreatum existimarent. Quid autem hic referam illas heroum contentiones, quibus et sui generis celebritatem ostentabant: et eo nomine se cunctis alijs preponebant? Quale est illud Achillis in Asteropaeum Axijs fluminis nepotem.

Sic morere Asteropae, graue est, et flumine natis,

Progeniem Iouis in bello contendere contra.

Sis licet ipse satus tam lato flumine, nobis
 Cede tñ: quando est nostrū genus ab Ioue summo.
 Me genuit Peleus: illi est pater Aeacus ingens:

Quem genuit quondam summi regnator olympi.

Quid illud? quòd in medio armorum discrimine Tle-
 ptolemus Lycium Sarpedona cõuitijs insectatur, quòd
 falso Iouem patrē nominaret. Quàm uanitat̃is macu-
 lam, Sarpedon ille non tātum dict̃is, quantū fact̃is de-
 leuit: Tleptolemo uiro fortissimo, & Herculis filio ui-
 tam eripuit. Nec enim ulla re magis potuisset egregij
 generis celebritatem tueri, quam illo uirtutis egregiæ
 documēto. Sed dicet aliquis, mihi, quorsum attinet, tam
 multiplices deorum partus enumerare: et reliqua poë-
 tarum deliramenta sermoni admiscere, qui fuit uerita-
 t̃is inquirendæ gratia susceptus? An est quidquam
 apud Homerum, ut alios omittamus, quin risus ingen-
 tes moueat? Apud quem & gemitus deorum exau-
 diuntur: & turbæ in caelis nefariæ commouentur: &
 uulnera si dijs placet, uel potius ut reor, inuit̃is ipsi
 dijs sepe infliguntur. Quid igitur cõuenit, inquit, eam
 orationem, quæ ad philosophorū morem instituta est,
 his poëtarum mendacijs inquinari. Hæc inquam mihi
 aliquis obiiciet. Cui sermoni imperito ut respondeam,
 uelim dari mihi ueniam, si tantisper à proposito digre-
 diar, dum de studijs humanitatis breuissimè disputem.

Hoc autem eo facio libentius, quod Homeri testimonio mihi sæpius utendum puto. Equidem is sum, qui poëtas omnes uera scripsisse credam: Homerum autem arbitrer omnium poëtarum fuisse ueritatis amantissimum. Hoc certe uiri græcorum grauißimi statuerunt, cum duos Homeri uersiculos secuti, litem secundum Athenienses dederunt, cum fuisset de salaminis possessione, inter Athenienses & Megarenses ingens controuersia constituta. Id arbitrati sunt doctissimi uiri, qui tam crebro autoritatis Homericæ præsidio scripta sua munierunt: id deniq; crediderunt uiri in omni genere laudis præstantissimi. Nec enim quod istos homines minime malos fefellit, eadem ueritas exigitur, & a poëta, & ab historico. In historia namq; res tantum gestę describuntur, ut hominum memorię commendentur. A poëtis autem, quibus est aliud propositum, multa etiam ad honestam aurium uoluptatem referuntur. Iccirco, in historia præcipua uirtus est uera simplexq; rerum gestarum expositio, locis, personis, temporibusq; distincta. Poëtarum autem oratio, ut numeris est astrictior: ita in rerum expositione liberior. Alia tamen in illis est ueritas requirenda: in qua si quid est offensum, non solum omnes eruditi: sed theatra tota reclamant. Est autem poëta-

rum

rum munus, hominum mores, fortunę ludibria, et communis uitę conditionem, quasi quodam penicillo, uersibus uere et eleganter imitari. Quid in uita sit illustre, quid obscurum, quid honestum, & graue, quid turpe & flagitiosum, quid expectandum, quid ué fugiendum, sententiarum lineis, & orationis coloribus depingere, & illustrare. Qui munus istud susceperit, & susceptum ita præstiterit, ut ad naturę similitudinem proxime accedat: hunc non mendacio condemnari, sed uerum dici, & haberi est ualde consentaneum. Quis autem est tam sine mente, ut cū legat ulsis errores, uarios casus et ancipites, naufragia sexcenta, adde charibdis immensam illam uoraginem, & Rabiem Scyllęam, Antiphatem præterea, et Polyphemum, quis inquam est adeo excors, ut cum ista legat, arbitretur, ea sic ab Homero in scriptis relictæ, quasi id fieri potuisse defenderei? Illud tamen diuinum ingenium docti omnes admirantur: à quo tam uere uirtutis uis & ratio expressa est: quę nullis unquam fluctibus obrui, nullis blandimentis potuerit ab instituto cursu reuocari: nullis periculis animo frangi, aut debilitari potuerit. Sic in Achille uirtutis militaris effigiem intuētur: in Nestore autem uiuum sapientię simulacrum. Hęc autem non subtili, & spinosa oratione persecutus est:

quę

qua legentibus fatietatem attulijet, quod est à philo-
sophis factitatum: sed incredibili potius atq; diuina
dicendi uenustate, quo facilius homines ad studium
uirtutis alliceret. Quis igitur Homerum mendacis
insimulare poterit, cum tam uere, cumulateq; præsti-
terit eam fidem, quæ erat ab illo requirèda? Cum igi-
tur illius testimonio utimur, id facere uidemur, ut ho-
minis diuina mentis acie cuncta perspicientis, autori-
tatem sequamur. Non quidem ut res omnino sic ge-
stas esse, perinde, ac ab illo scripta sunt arbitremur:
sed eos propemodum fuisse hominum mores, ea gen-
tium instituta, eam rerum uim, & naturam, & reli-
qua deniq; omnia, quemadmodum sunt illius monu-
mentis illustrata. Sic igitur (ut me iam ad nobilita-
tis rationem referam) cum Achillem Theide pro-
creatum, Aurora Memnonem, Ioue Sarpedone
scribit: id illum sic arbitratum fuisse, & eadem opi-
nionem uniuersos illius etatis homines imbutos esse credi-
mus, ut uiros maximos, non nisi diuino consilio ortos,
& quasi diuino semine susceptos esse putarent. Hæc
autem opinio effecit, ut Theseus Neptuni filius habe-
retur: Romulus item Martis. Alexander autem
magnus semulis post ætatibus Iouis filium dici concu-
piuit: quòd etiam de Scipione africano existimatũ est.

Euit

Fuit enim de illo utro, rumore quodam uanissimo dissipatum, quod prius in Alexandro magno uulgatum fuerat: nempe, anguem immanem sæpe uisum in matris cubiculo: cumq; hominum interuentu repente ex omnium oculis elapsum: neq; postea usquam comparuisse. Inde consecuta est opinio eiusmodi, anguis illius cōcubitu, scipionismatrem gravidam esse factam. Impudens inquires mendacium. Quis quæso est tam ignarus omnium disciplinarum, aut christiane pietatis expers, ut ista uera esse in animum inducat? Verum istud mendacium ab ea opinione minime falsa natum est, quæ magnam uirtutem, et excelsam, magnis & claris natalibus assignat. Hinc iam facile potest perspici, quanto in honore fuerit apud priscos illos homines inclitum genus & excellens. Et merito quidem. Nam si quid in illa ætate extitit præclare gestum, dignumq; memoria sempiterna: ut plurimum ab hoc ordine gestum est: quòd satis est manifestum uetera scripta memoria repetenti. Quis nescit heraclidarum gentem ita magnitudine animi præstitisse, ut pelopidarum potentiam copiis exiguis fregerit, & rebus atticis in ultimum discrimen adductis sæpe lucem attulerit? Tantumq; ualuit opinio nobilitatis, ut qui se uiderēt ab illis adiutos, non humanis opibus, sed deorum numine se conseruatos

seruatos existimarent. Quid hic perseidas referam?
Quid Aeacidarum res immortalitate dignissimas?
Iam si te Athenas animo conuerteris, ut res memo-
rabiles uideas, quæ ab illa ciuitate gestæ sunt: omnes
maxima ex parte uidebis, à uiris maximo genere ortis,
& maiorum gloria concitatis editas esse. Vt enim re-
ges præteream, quos singulari uirtute fuisse constat,
certe clisthenes qui tyrannidis delendæ princeps exitit,
Miltiades, Cymon, Themistocles, & huius gentilis
Pericles, & multi præterea quos infinitum esset re-
censere, à quibus tam multa sunt suscepta facinora,
tum contra Barbaros, tum etiam aduersum Græcos,
omnes isti ferme in amplissima familia nati sunt. Idem
etiam apud Thebanos, & spartiatas, et innumerabiles
alias nationes accidisse comperies. Sed linquamus hæc
aliena: & ad nostra ueniamus. Si animum ad sacras
litteras adieceris, quatum ibi nobilitatis testimonium, &
discrimen generis inspicias? Vt enim reliquos omitta-
mus, constat eos, qui à Iuda procreati erant, inter om-
nes Hebræi generis homines, splendore uirtutis, atq;
nobilitatis excelluisse. Qui quidē, iam inde ab eo tem-
pore, quo fuerunt ab egyptiorum impotenti dominatu,
in libertatem uindicati, magnam multis in locis uirtu-
tis egregiæ significationem dederant. E quibus admo-
c dum

dum pauca referam. Cum rex ægypti multis iniurijs
 Hebræos laceraret: nec illos ulla conditione missos
 facere uellet, ut erat à deo iussus: immo quotidie magis
 gentem affligeret: tandem meritas impietatis pœnas
 persoluit: apparuitq; Dei optimi maximi numen. Pri-
 mum igitur agri deuastati: omnesq; fruges teterrima
 clade consumptæ: deinde per diuinæ seueritatis mini-
 stros cædes fieri ceptæ sunt, et innumere strages ædite.
 Postremo Rex tantis malis edoctus, ut uidebatur
 gentem ut iret sacrificatum dimisit. Hebræi igitur inde
 digressi, cum castra ad rubrum mare posuissent, inopi-
 natum malum sibi intendi animaduertunt. Nam cum
 primum illi Aegyptii finibus excessere: poenituit re-
 gem consilij, quo fecerat illis abeundi potestatem.
 Cumq; insita animo superbia, in instituta animi impie-
 tate permaneret: eos quos tam multis prodigijs coele-
 sti præsidio septos esse cognouerat, bello persequendos
 statuit. Furore namq; sceleris agitatus: haud potuit
 uidere malam sibi pestem esse comparatam. Magnum
 igitur equitatum, magnum peditatum parat: quantas
 maximas potest copias educit: incredibili celeritate
 Hebræorum agmina consequitur. Ibi Moses cum dei
 pacem exposceret, et opem tantis malis imploraret: uir-
 ga illa, quæ diuinæ uirtutis significationem habebat: et

quam semper in manu gestabat: fretum uerberat: & in medio mari uiam aperit. Aqua enim imperio numinis obediens, sic ex utraq; parte instar muri constitit, ut medio interiecto spatio, securum, & facilem transitum præberet. Tantus autem terror, (ut quibusdam Iudeorum scriptis memoriæ traditum est:) in sacris enim literis, nulla fit de hac re mentio: tradunt igitur, tantum terrorem hebræos oppressisse, ut neq; tam presenti ope numinis ostensa, se cõmittere aquis auderent. Afferunt autem, tunc eorū qui à Iuda orti erāt ualde uirtutem enituisse: nec ulla morā interposuisse, quin Mosis uestigijs, animo magno ingressi, reliquos omnes ad sequendum excitarent. Quid autem post illam insignem cladem, qua rex impius, dum acerbissimo imbutus odio, nefarioq; scelere, occæcatus in mediū mare præcepserit, cum uniuerso exercitu deletus est? Nunquid nõ in omni genere laudis, hæc gens egregie præter cæteras uersata est? Inde constitutū fuit, ut inter duodecim principes (singuli enim à singulis tribubus rectores deligebantur) Primus haberetur, qui esset ex Iudæ stirpe generatus: hic primus agmē ducebat: primus uota faciebat: primus inimolabat: huius imperium, et auctoritatem reliqui sequebātur. Vnde plane colligitur, Mosē uerq; nobilitatis rationē duxisse, cū sic statuit, ut certę gēti, honores

c ij   amplissimi

amplissimi mandarentur. Ab hac familia ortus est Calebus: qui sibi primo gloriã ingentem peperit, cum orationi turpissimę aduersatus est eorum, qui de reditu in Aegyptum cogitabant: satiusq; esse dicebant, ægyptiorum contumelias, atq; superbum dominatum pati: quã uitam in armorum discrimen adducere. Hic Calebus suę uirtutis, atq; constãtię lumen ostendit: magnis clamoribus id agens, ut hominum spem, eo genere orationis fractam, & debilitatam excitaret: eosq; ad prælium incenderet. Vbi parum abfuit, quin ab impia, & formidosa concione fuisset indignissimo cruciatu laceratus. Hic etiam sub Iosue, cum esset natus annos octuaginta quinq; ita se gessit: ut nemo fuerit illo, uel manu promptior, uel imperatorijs artibus instructior. Qui ne filiam quidem forma excellentem, nuptui dare uoluit, nisi ei qui facinus aliquod egregium suscepisset. Negauit enim se filiam ulla conditione desponsurum, nisi illi, qui ciuitatem quandam hostium munitissimam pugnando coepisset: & coepit eam filius fratris ipsius Calebi. Vnde perspicuum est, uirtutem cum uera nobilitate plerumq; consociatam esse. Generum uir ille maximus non genere, sed uirtute præstantem, sibi deligendum prudenter existimauit. Nam gentis nomen & dignitas non aliunde quã à uirtutis

laude profecta est. Id tamen euenit, ut uirtutis splendor à gentis claritate non discederet: nec alius propius accederet ad uirtutem Calebi, quam is, qui communionem sanguinis erat, illi conuinctissimus. Quid post mortem Iosue? Non fuit Dei optimi maximi iussu, omnis cura belli, & gentis imperium Iudaicè tribui delegatum? ætas me deficeret, si uellè omnes huius stirpis uiros egregios recensere. Quod si uera est ea descriptio nobilitatis, à nobis explicata, minime dubium est, quin fuerit ea gens perfectam rationem nobilitatis assecuta. Inde enim belli duces innumerabiles extiterunt: inde uiri singulari sapientia, et æquitatis laude præditi exorti sunt: inde permulti Reges regio nomine longe dignissimi: atq; ut de reliquis sileam, sanctissimus & fortissimus David rex inde natus fuit, unicum pietatis atq; uirtutis exemplum. Deniq; propter uirtutis excellentiam, mansit in ista familia regnum, quamdiu res Iudæorum steterunt. Ut autem ista prisca mittamus, certe constat, in sanctissimis illis monumentis, quibus Christi optimi maximi gesta consignata sunt, aliquam duci etiam nobilitatis rationem: cum in congressu alicuius, fit istius celebritatis mentio: quasi ad ornamentum eius, cum quo sermo suscipitur, pertinere uideatur. Vcluti cum coelestis ille nuncius inquit, Iosue fili Da-

c iij uidis,

uidis, noli timere: & rursus illud, Iesu fili Davidis, miserere nostri: item paulus ad Romanos, cum utriusque naturæ splendorem, & dignitatem in Christo celebraret: cum secundum conditionem humani generis, atque seminis, à Davide Rege procreatum esse commemorat. Paucissima ex infinitis decerpsti, dum breuitati studeo. Ex ijs tamen paucis liquido perspicitur potest, hanc generis claritatem, & hoc gentis discrimen, diuinis etiam scriptis comprobari.

Iam quantum fuit in nobis, vim et originem nobilitatis explicauimus, eius ortum ab illa naturali indole repetentes maximis animis innata, quæ quidem si excite tur, & temporis etiam uetustate confirmetur, perficit illum uniuersi generis splendorem, & claritatem. Mirum est enim, ut de hoc etiam aliquid dicamus, quantum dignitatis adiungat etiam nobilitati, temporis antiquitas: nempe, quæ rebus omnibus hominum memoriæ commendatis, maiestatem constituat incredibilem. Fiunt enim quodammodo, ea quæ à præsentis memoria semota sunt, ipsa uetustate sanctiora: ita ut maius quiddam de illis suspicemur, quam quantum nostræ ætatis homines, omni studio possint imitari. Hinc exiit illa scriptorum monumentis celebrata contentio, inter uarias gentes, atque nationes concitata: dum alie

se ante omnes mortales in lucem editas esse contendere: alix rursus eam antiquitatis gloriam ad se traducere niterentur. Aegyptij solis Phrigibus antiquitatis laudem ingenue concedebant: aliorum autem hominum se longe uetustissimos esse iactabant. Arcades autem ad fabulas usq; progressi sunt, se ante lunam natos esse confirmantes. Quid de Atheniensibus dicam? Qui quidem tantum sibi hac uetustatis laude tribuebāt, ut uel eo solum nomine, se in Græcia principatum obtinere putarent. Nam cum aliorum Græcorum primordia, uel literarum beneficio, uel monumentis aliquot fuissent memorię mādāta: solum Atheniense nomen extitit, cuius principium, & origo, nullis uestigijs indagari potuisset. Inde cum seipsos omni memoria antiquiores esse cernerent: in eam opinionem descenderunt, ut se non aliunde dilapsos, sed ex attica terra principio genitos: nec ex uaria hominum coluione, unum in locum confluisse: sed eandem semper regionem coluisse putarent. Ob idq; reticulo, quodam, aureis cicadis distincto caput ornabant: ut ostenderent, se instar cicadarum, e terra quam incolerent, fuisse generatos. Vnde etiam *καυκάσιες* dicti sunt. Duplici itaq; nomine sibi placebant: tum quod nihil in maioribus suis, uel Barbarum,

uel peregrinum agnoscerent: tum etiam quod antiqui-
 tate, reliquis Græciæ gentibus antirent. Hoc in
 familijs etiam magnam uim habere cernimus, ut in con-
 tentione nobilitatis, magni interesse uideatur, utra sit
 antiquior. Videtur enim rationi consentaneum, ut
 illæ maxime illustres habeantur, quæ plurimjs annis
 ita se gesserūt, ut decoris, atq; dignitatis possessionem,
 uirtute perpetua tuerentur. Inde fit, ut generis nouita-
 tatem contemni plerunq; uideamus. Fit hoc quidem à
 multis, insolenti quodam fastidio, atq; superbia non
 ferenda: non tamen omnino sine ratione fit. Noui-
 tas enim, quantumuis sit omnibus rebus ornata, non
 habet tamen illam ætatis caniciem, cui præcipuum ho-
 norem tribuendum putant. Perinde enim ac in sin-
 gulis hominibus habet auctoritatem senectus: sic in no-
 bilitate, claræ gentis antiquitas. In qua tamen opinio-
 ne, sunt aliqui fines, & termini constituendi. Quem-
 admodum enim summa senectus mentis uim, atq; con-
 silium debilitat, & affert interitum dignitatis: sic
 etiam nobilitatis splendor augetur mediocri uetusta-
 te: extrema uerò senecta conficitur. Quod quidem
 ut accidere soleat, inferius, explanabimus: nunc uerò
 quod in stat persequamur.

Cum

Cum iam multa, & præclara nobilitatis ornà-
menta cõplexi oratione simus: illud nunc consyde-
ratione dignum uidetur, sit ne plebi cõmodum, nobilita-
tis imperio gubernari. Iniquum enim multis esse uide-
tur, cum omnes homines ad libertatē nati sint, hanc ita
abijcere, ut non suo arbitrio uiuant: sed aliorum auto-
ritatem & nutum sequantur: præsertim cum permultos
eorū, quos uulgo nobiles appellāt, nimis insolenter hono-
ribus usos, et dominandi cupiditate præcipites ad omne
facinus uehementer incitados esse uideamus. Vt autē id
melius explicari ualeat, uidendum est, non tam quid sin-
gulis hominibus, præsentem afferat utilitatem: quàm
quid ad uniuersitatem conseruandam, & in longum
tempus propagandam, sit accõmodatius. Id enim quòd
civitatis uniuersæ salutem constituet: & plebis etiam
fortunas, & commoda tuebitur. Nec enim ubi uniuersus
reipub. status corruat, potest sanitas in aliqua
reip. parte permanere. Sin autē aliquis incolumi rep.
fuerit uehementer oppressus: poterit certe multo faci-
lius, quàm in communi omnium rerum pernicie, in pri-
stinas fortunas restitui. Vt autē id apertius inspiciamus,
par est, in exempla ciuitatum earum intueri, quæ
omnium ferme opinione, præstantissimæ sunt existi-
matæ. Athenæ post Codri Regis mortem, fuerunt
optimis

optimis legibus, atq; moribus à Solone constitutis: qui tamen in hoc, à multis excellentibus ingenio atq; doctrina uiris, reprehenditur, quod popularem reip. statum instituerit: & libertatem plus nimio parem effecerit. Itaq; status ille propriam imbecillitatem indicauit: cum intra finem anni quadragesimi, plebis temeritate conuulsus, Pysistrati tyrannidem perpeffus est. Postquam uero sublatis tyrannis, ciuitas in pristinam libertatem redijt, aliquot annos in Græcia, & magna Asiæ parte, rerum potita est. Quod tamen imperium non ita diu tueri potuit, ambitione quorundam, qui se populares esse, & haberi cupiebant. Inter quos enumeratur Pericles. Qui quidem licet fuerit in dicendo admirabilis, & imperatorijs artibus instructissimus: non uidit tamen, quantum mali patriæ moliretur, cum plebem principibus æquaret: & hoc modo miscendo infima summis, autoritatē Arcopagi inminueret. Nec enim est aliud uulgus & multitudinem principibus libertate pares efficere, quàm effrenatæ cupiditati, ad perniciem arma largiri. Vide autem quæ casus sint illam ciuitatem consecuti, posteaquam ad arbitrium libidinemq; plebis, omnia administrari cæpere. Primo quidem omnibus spectatis hominibus, qui remp. conseruarent, & auxerant, pestis & exitium per obscuros & fla-

Et flagitiosos homines afferbatur. Nec enim fuit
 unquam Athenis, post illam reip. formam, uir aliquis
 ad laudem insignis, qui non inuidia tandem ingratae pa-
 triae conflagaret. Multi bonis omnibus euersi sunt:
 multi in exilium eiekti: multi etiã morte multati: quo-
 rum uirtute, fuerat Atheniensi populo, salus et gloria
 quaesita. Hoc iam certe non mediocre malum est exi-
 stimandum, nudari uidelicet urbem optimorum praes-
 diis: et nobilium industriam, qui suorum exemplo ad pa-
 triam iuuandam inflammati fortasse erant, infringere.
 Ergo cum bonorum autoritas concidisset: et populi uis
 nunquam consilio, et ratione, sed impetu semper, et demen-
 tissima temeritate duceretur: nullum tantum malum ex-
 cogitari potuit, quod non fuerit in illius reip. calamita-
 te. Nam cum Athenae maximo, periculosissimoque bel-
 lo fuissent implicatae: omnisque Graecia in ciuitatis illius
 perniciem conspirasset: populi cupiditate, atque furore fa-
 ctum est, ut eodem tempore, aliud bellum non minus graue
 contra Syaciliam susciperet, Nicias contradicente, et omni-
 bus bonis reclamantibus. Merito igitur in illa luctuosis-
 sima syracusarum oppugnatione, non modo imperij, sed
 etiam fortunarum omnium naufragium fecerunt: et in gra-
 uissimos atque acerbissimos luctus inciderunt: atque tandem
 domesticis seditionibus agitate, et innumeris cladibus
 afflicte

afflicti, libertatē misere perdiderunt. Postquam uerò
 triginta tyranni reipub. dominatione semoti sunt: quid
 aliud collectas reip. reliquias dissipauit, nisi plebis cu-
 piditas, & licentia? quæ nullis iam legibus poterat, ad
 communiū rerum curā, et studium impelli. Immo cum
 unicuiq; ciuium licuisset, de publico summere, quòd in
 priuatos usus conuerteret: omnes ab industria, ad de-
 sidiam uocati, & ad theatra atq; fabulas conuersi, &
 reliquas uoluptates, quæ uirtutis neruos incidūt, omnem
 attici decoris, & antiquæ dignitatīs memoriam depo-
 suerunt. Itaq; nō multis post annis, gens illa quæ innu-
 merabiles persarum exercitus fudisset: quæ tantas res
 gessisset: quæ Græciæ imperio potita esset: armis mace-
 donum, quorum nomen sane obscurum ad id tēpus fue-
 rat, oppressa est: omnesq; imperij opes de manibus cla-
 psæ sunt. Huius autē calamitatis principiū non aliun-
 de natum est, quàm ab illa plebis petulantia, et impro-
 bitate. Apud spartiatas autem (ut de his etiā aliquid
 dicamus) Reges et Principes multa memorabilia, tum
 domesticis in rebus, tū uel maxime in bellicis effecerūt,
 et reip. salutaria, et immortalitate dignissima. Epbori
 autem (qui quidē magistratus erat è plebe) cōtra, dum
 omnia priuata utilitate metiuntur, mala quamplurima
 ciuibus suis inuexerunt: et teterrimam patriæ perniciem
 machinati

machinati sunt. Nec est enim aliud leges, quibus publica certe salus continetur, labefactare, & infringere, quam uniuersam rempub. iugulare. Cum autem Lycurgus uniuersos ciues ad industriam, uirtutem, & morum seueritatē sanctissimis legibus instruxisset: Ephori multis post annis, quæstus & uoluptatis gratia, quæ duæ sunt maximæ omnium rerumpub. pestes, inclitas illas leges sustulerunt. Quo facto, spartana illa uirtus subito extincta est. Cum uerò Reges aliqui uoluissent Lycurgi leges cõstituere, ciuiumq; mores in antiquam disciplinam reuocare, fuerunt ab Ephoris indignissime trucidati. Ita factum est, ut ciuitas illa, quæ Heraclidarum ductu, & auspicio, optimatumq; sapientia, tam multos annos imperium habuerat, & incredibili uirtute atq; fide græciæ libertatem defenderat, insanæ plebis opera crudeli tyrannorū dominatu premeretur.

Quid autem hic Romanos commemorem? cum illud inter omnes cõstet, non ob aliud fuisse Romanam remp. funditus euersam, quam propter temeritatem multitudinis, in nobilitatem concitæ? itaq; imperiū illud, quod per Reges primo, deinde per optimates & principes partum & amplificatum erat, breui fuit uulgi furore & amentia dissipatum. Cum enim plebis cupiditas ita creuisset, ut nulla ratione, aut metu coherceret

ceteri posset, et turbulentis hominum popularium ora-
 tionibus, ad spem ingentis prædæ fuisset uebementer
 excitata: non dubitabat, dum auaritiâ expleret suam,
 omnia iura diuina, humanaq; uiolare. Inde illæ tribuni-
 tiæ seditiones, & agrariæ legis actiones, non sine ma-
 gno reip. malo à tribunis agitata: donec ad gracchos
 uentum est: à quibus est natum principiū omnium ca-
 lamitatum, quæ postea reip. consecutæ sunt. Eius-
 modi enim seditiones, consequentia quadam, exceperunt
 mizriana tempora: quæ cum per se satis grauias, & lu-
 ctuosa reip. fuissent: tum etiam ad erumnas sexcentas,
 atq; tandem ad Cæsaris dominationē uiam munierunt.
 Vides igitur Athenas, Spartam, Romam, à prin-
 cipibus conditas, constitutas, & conseruatas fuisse: à
 multitudine uerò, uexatas, direptas, & funditus exci-
 sas. Nec id in ijs dumtaxat ciuitatibus accidisse cõpe-
 ries, sed in omnibus ferme alijs. Vt enim quisq; status
 maxime à plebis arbitrio sciundus est, ita uidebis cum
 maxime stabilem, atq; diuturnum. Inde fit ut popula-
 ris status facillime conuellatur: & uix hominis ætatem
 duret: optimatiū uero potestas diutissime permaneat:
 regnum autem, immutabile propemodum, atq; perenne
 sit. Hic aliquis fortasse, mihi Alcidiadem, & Cri-
 tiam, obijciet, qui exitium & uastitatem patriæ in-
 tulerunt:

tulerunt: aut Pausaniam, qui nefaria consilia prode-
 dae totius Graeciae suscepit: aut Syllam, & Caesarem,
 & alios praeterea innumerabiles, genere quidem illos,
 & industria excellentes, ita tamen cupiditate princi-
 patus incensos, ut suorum civium libertatem armis oppri-
 mere minime dubitarent. Fateor equidem, mala quam-
 plurima fuisse per viros egregios rebus publicis impor-
 tata. Nec enim semper illa animi elatio, quae in clari-
 tate generis elucet, est cum uirtutibus aequitatis, et con-
 tinentiae consociata. Id tamen defendo, nullam unquam
 ciuitatem fuisse ab humili plebe rite constitutam. Ani-
 mus enim generosus, et excelsus, habet arma, quibus pos-
 sit et tueri, et uiolare remp. nempe ingenium, industriam,
 & fortitudinem. Contra plebs, ut plurimum est temera-
 ria, et improvida, animique nimis abiecti, atque demissi. Po-
 test igitur temeritate, et furore patriam labefactare:
 non tamen unquam incolumem conseruare, neque colla-
 psam in pristinam dignitatem restituere potest. Unde
 perspicuum est, quam male sit ijs ciuitatibus consultum, in
 quibus, claris hominibus infimi preferuntur. Cum uero
 id acciderit, ut nobilitas omnibus uere nobilitatis orna-
 menti redundet: neque solum altitudine animi impellatur
 ad res gerendas: sed multo etiam magis in iustitiae atque
 temperantiae studio uersetur: et omnem operam, curam
 & dili-

& diligentiam, ponat in suorum civium salute, atq; libertate tuenda: & ut uno uerbo dicam, omnibus germanæ nobilitatis officijs summa ope perfungatur: Quis erit tunc ita profligatus, atq; perditus, qui eius imperium repudiet? Quis non potius illud uniuersis ciuibus, omnibus modis expetendum existimet? Nam si quisquam est, qui nullo modo putet utile, uitam ad alicuius quātumuis moderati, atq; prudētis arbitrium instituere, & conformare: is non libertatem obtinere, sed omnium flagitiorum licentiam consequi cupit: omnemq; uiuendi rationem scelere suo perturbare. Nec est enim quicquam in uniuerso genere rerum, quod sit ad naturæ ordinem accommodatius, quàm leges & imperium: sine quibus, neq; domus, neq; ciuitas, neq; natio ulla stare diutius potest. Attamen grauiſſimum inquit, est seruire. Equidem is sum, qui seruitutem extremum omnium malorum esse arbitrer: sed aliud est seruire: aliud parere. Quemadmodum enim inter dominum et rectorem plurimum interest (Rector enim in salutem eorum quos regit intuctur: dominus autem omnia ad suam utilitatem refert) sic etiam liberi hominis obedientia, & obsequium plurimum à seruitute distat. Seruitus enim ea est, qua mancipia suo arbitrio prorsus carentia heri nutum sequuntur: neq; suam sed

unius

tuius domini uoluntatem inuiti respiciunt. Liberi autem
 hominis officium est, ijs uelle parere, qui ualent
 ingenio & industria: & quibus intelligit esse curam
 salutis communis antiquissimam. Ut igitur agrotus
 medico minime seruit, sed sua sponte obtemperat, quia
 id sibi salutare iudicat: ut uector gubernatori: ut mi-
 les imperatori: sic etiam munus incorruptæ multitu-
 dinis esse debet, ad ueræ nobilitatis imperium uolunta-
 tem suam applicare. Plebs enim, neq; quid in com-
 mune statuatur, neq; quid sibi conueniat, ingenij tardi-
 tate potest explicare: contra uero excelsus animus, non
 tantum præsentia comprehendit, sed etiam impenden-
 tia multo ante prospicit: & ad omnia mala præcauen-
 da, summam adhibet diligentiam. Deinde cum plebs
 non sentiat ullam gloriæ suauitatem: nisi legibus &
 imperio refrenetur, omni studio lucri sordes, atq; fla-
 gitia consecratur, & ad pericula pro patria subeun-
 da mollis, & languida est. Contra nobilitas sola cu-
 piditate gloriæ, & laudis incensa, turpitudinem ipsam
 omnibus malis peius odit: & libentissime pro repu-
 blica, res magnas suscipit. Quod sapienter Home-
 rus (cuius autoritate sæpe & libenter utor) multis
 in locis ostendit. Sic enim inducit Reges uario
d sermone

DE NOBILITATE CIVILI.

Sermone Græcos adhortantem, ut heroes et principes, laudis & dignitatis commemoratione, ad certamen acuat: multitudini uerò, si metu mortis abscedat à pugna, uitæ cruciatum, atq; necem denunciât. Veri-
igitur equi uirtus, tum maxime elucet, cum prudentis equitis arbitrio gubernatur: ut animum tum rectissime constitutum arbitramur, cum uoluntas rationis dicto obediens est: ut familiam tum demum

saluam, et incolumem fore putamus, cum diligentis patris familiæ imperium

sequitur: sic plebis salutem

tum constitui, atq; con-

firmari existiman-

dum est, cum

sui re-

gendi arbitrium, atq;

tanquam habenas,

uerq; nobilitati

tradide-

rit.

28

LIBER SECVN-
DVS.

Vae sit uis, & ratio nobilitatis: & quem-
admodum ab ingenij diuinitate, uirtutisq̃
præstantia nata & alta summos honores
consecuta est: & opinionem attulit anti-
quitati, genus clarum esse cum dijs sanguine, & affini-
tate deuinctum: quantis deniq; gloriæ ornamentis, atq; præ-
sidijs, in omnibus bene constitutis nationibus re-
dundauerit: non modo fabulis, & exemplis ex omni me-
moria repetitis, sed etiam sacrarum literarum testimo-
nio cõfirmauimus. Deinde cum essemus oratione per-
secuti, quantum etiam conferat ad dignitatem generis
uetusitas: demonstrauimus postremo, homines uere nobi-
les ad imperandum non solum natos esse: sed etiam ple-
bem ipsam, tum demum pace, firmissimoq; præsidio mu-
niri posse, cum omnia sunt in clarorum hominum pote-
state. Sed quoniam nihil est in hac uita firmum, stabile
& diuturnum: sed omnia sunt fluxa, caduca, & fra-
gilia: fieri non potest, ut hoc generis ornamentum in
perpetuum permaneat. Est itaq; nobilitas mortalis: ut
sunt pleraq; bona mortalium. Perinde igitur ut alia-
rum rerum, sic etiam nobilitatis est quidam flos, & iu-
d ij uenta

DE NOBILITATE CIVILI.

nenta: quàm deinde maturior ætas excipit: & senium deinde consequitur: mors postremo sic occupat, ut ne uestigium quidem ullum appareat priscae nobilitatis.

Alias itaq; familias uidemus ad laudem excitari, & incendi, quæ prius ignotæ fuerant: alias maiorum gloriam uix tueri: alias magis, magis splabi: deinde præcipientes ad imma deuolui: postremo sempiterna obliuione deleri. Quod Glaucus Homericus Diomedis his uersibus significat.

Quid genus inquiris Danaum fortissime nostrum?

Nam genus humanum est folijs par, tempore uerno.

Hæc nunc fundit humi auræ lenis sibilus: illa

Sylua uirens nutrit, renouat dum frondis honorem.

Sic genus humanum uiget hoc nunc: excidit illud.

Ecquod modo uestigium intueri possumus antiquarum familiarum? Omnes Iulij, Fabij, Pauli, Metelli, Scipiones, una cum fortuna populi Romani ita sepulti sunt, ut si aliquis existat, qui se ab illis ortum asseueret, perinde irridetur, atq; si Pythagoræ somnium defendat. Post illa uero gentium nomina, quæ supra memorauimus, alia multa floruerunt, et interierunt: alia rursus extiterunt, quæ nunc iam omnino deleta et extincta iacent. Id autem duplici de causa solet accidere. Primum est naturæ conditio, qua sic comparatum

est, ut nihil insit in rebus humanis constans, et perpetuum: sed omnia ut paulo superius exposui, infirmitatis, & imbecillitatis plenissima: ita ut uel fortunæ telis in medio cursu obruantur: uel certe senio confecta, tandem interitu consumantur. Deinde uitia sunt in causa persæpe, ut illud gentis lumen longe citius, quam postulet ipsius naturæ cursus, extinguatur: ut illis accidere uidemus, qui uino, & lustris obruunt corporis ualeitudinem, et immodica luxuria, quasi quodam exitiali ueneno, mortem sibi ipsis consciscunt. Quo circa, non alienum erit percurrere, quibus artibus nobilitas ipsa comparetur: sic enim erit facillimum intueri, quibus uitijs amittatur. Sed iam uereor, ne sit hæc nostra disputatio, plurimum reprehensionis habitura, quod prima specie sibi non consentiat: propterea quod statuere principio uidebamus, neminem esse nobilem, nisi qui fuisset illustri genere susceptus. Quod si uerum est, nec is qui est infimo loco natus ad nobilitatis splendorem aspirare poterit: nec qui amplissimo, nobilitatem sibi comparabit: sed à maioribus traditam omni cura tuebitur. Hæc sunt quibus adductus aliquis, fortasse orationem nostram inconstantia nomine uituperabit. Ego uero is nullo modo sum, qui eos tantum ad uirtutem natos esse credam, quos uulgo no-

d iij biles

DE NOBILITATE CIVILI.

biles appellant: cum sit omnibus ad laudem cursus aper-
 tus, qui res magnas, & magnopere expetendas con-
 cupierunt. Id tamen differui, plurimum instrumenti
 nobilitatem habere, ad dignitatem: cuius tamen omnis
 ratio est à uirtute petēda. Quemadmodum enim in se-
 mine, causam esse scimus stirpiū, atq; arborum: sic etiam
 maiorum satū, in generari plerunq; posteris egregie
 cuiusdam uirtutis indolem suspicamur: quæ tamen tunc
 demum apparet, cum optimis studijs, & exercitati-
 bus exulta est. Cum autem generis splendorem ob id
 dicimus amplectendum esse, quod in eo frequenter uir-
 tus emineat: ipsam certe uirtutem, unicam nobilitatis
 effectricem, singulari studio colendam arbitramur: quæ
 tamen interdū à nobilitate deseri, ab hominibus nulla
 maiorum cōmendatione notis, magna cōtentione suscipi
 uidemus. Nec enim semper uerum est, in aſci nobilitati,
 illam animi elationē, qua qui præditi sunt, in laudis stu-
 dium ardentem incitari soleat: neq; id nos confirmare uo-
 luimus: sed id quod frequentius evenit, in disputatione
 nostra ponēdum esse duximus. Virtus tamen à nobili-
 tate, splendore uirtus illustrata, hac ratione differt: quod
 uirtutis laus in singulis cernitur hominibus: nobilitas au-
 tem, uniuersam gentē amplectitur. Poterit igitur aliquis
 homo nouus existere, omni uirtute cumulatus, qui ita
 uerſetur

uerfetur in studio dignitatis, ut inter omnes excellat: quia tamen in ea gente primus numeratur, non erit in numero nobilium. Postquam uerò in ea familia, multi exemplis illius incitati, in gloria cupiditatem incubuerint: tum demum elucere incipiet, illud nobilitatis eximia lumen. Primus igitur, generosus, & magnificus, non tamen nobilis appellari solet: ut sit ea omnino differentia, quæ est apud Græcos inter *ἔυγενής*, & *ἄριστος*. Hoc enim ad animi præstantiam refertur: illud ad familiæ celebritatem. Vt igitur unum, non numerum, sed numeri principium dicimus: sic illum primum, omnibus summis honoribus dignissimum, non nobilem, sed autorem, & principem nobilitatis existimamus: quod nomen haud equidem scio, an sit longe multumq; præstantius. Quare perspicuum est, neq; id falsum esse, quod antea fuit à nobis constitutum: & quod modo explicare ingredimur, esse uerissimum. Nam ille uir magnus, qui primus ingenium suum ad gloriae studium adiunxit: quamuis non appelletur uulgo nobilis: cum tamen ingentem laudem sit adeptus: & uirtutis insignia posteritati relinquat: uidetur sane præclare iecisse fundamenta nobilitatis, atq; uirtute sua omnem posteritatem illustrasse. Restat igitur ut uideamus

d iij quibus

DE NOBILITATE CIVILI.

quibus artibus, hoc generis ornamentum, ab illo principe generis comparatur. *Iis* certe, ut brevissime dicam, quibus conseruatur. Est autem dictum, nobilitatem esse genus maximis uirtutibus excultū. *Eas* autem uirtutes, autore uiro doctissimo *Aristotele*, maximas appello, quæ se ad civilem statum, et hominum salutem accommodant: & quibus societas hominum, & uitæ quasi communitas continetur. Qui autem institutis domesticis, & optimis moribus institutus est: is bonus uir rite haberi solet, nondum tamen sibi,ijs artibus, egregia dignitatis laudem pariet: si eas non contulerit, in communis uitæ societatem. Si enim tantum nostra ipsorum causa nati essemus, satis esset ad summam dignitatem, nostros animos recte componere: & familiæ nostræ prospicere. Cum autem natura nos ad reliquos homines iuandos impellat, & exsuscitat: is uidetur munus sibi delegatum omni ex parte præstitisse, cuius studium erga reip. magnis in rebus perspectum fuerit. Non quidem, ut illa boni uiri uirtus sit ullo modo contemnenda: nam si non tota, aliqua certe reip. pars, nempe illius domus, & familia eius consilio conseruatur. Sed cum intra domesticos parietes continetur: neq; sese ulterius effundit, haud uidetur illis, amplissimis, honoribus ualde digna, qui tribuuntur illi.

tur illis, quorum uirtus latissime patet: & rempublicam uniuersam amplectitur. Nec enim unquam tanta fuisset hominum consensio, ad paucorum uirtutem diuinis laudibus ornandam, nisi cernerent uniuersi, se illius opera fuisse magnis in rebus adiutos. Ergo civili tantum disciplina, ad istam nominis claritatem perueniri poterit.

Huius autem disciplinae praecipua quidem pars est iustitia, in qua uirtutis maximus splendor inest. Eius enim admiratione, commoti initio mortales omnes opes certis hominibus detulerunt. Sic enim, cum de iustitia quaeritur, disputari solet: fuisse quoddam tempus, cum genus humanum uitam in syluis, & agris nullo certo more traducebat: nullam colebat religionem: nullum humanitatis officium tuebatur. Nihil denique ratio, uel disciplina, sed pleraque uis, & furens animi impetus administrabat. Cum igitur latrocinia, atque caedes infinitae fierent: & ij qui uiribus plus ualebant, affligerent imbecilliores: essetque omnis uita malis innumeris circumuenta: omnes ij, qui iniuriam acceperant grauiorem, confugiebant ad praesidium alicuius praestantis ingenio uiri: in quo lumen aequitatis elucere perspexerant. Is cum miseros et supplices in suam fidem recepit: studiumque suum extinguen-

DE NOBILITATE CIVILI.

guendi latrocinij, reprimendaq; cædis, & iniuria
 vindicanda declarasset: & potentes cum tenuiori-
 bus, pari iure retinisset: eueniebat, ut omnes qui
 otium, & securitatem amabant, omnia uitæ præst-
 dia, in eius uirtute, & imperio constituta putarent,
 quem animaduertebant, esse iustitiæ laude florentis-
 simum. A iustitiæ igitur fonte regia potestas orta
 est: hinc optimates, & principes extiterunt: hinc pri-
 ma nobilitatis principia nata sunt: nec ullum omnino
 genus claritatis, aut antiquius, aut præstantius hac
 Regum natione reperitur: qui primi uirtute sua huma-
 nam uitam excoluerunt. Horum diuinitatem admi-
 ratur Hesiodus, reges à Ioue procreatos esse, in Theo-
 gonia scriptum reliquit. Quæ opinio fuit etiam ita
 à multis usurpata, ut eum genilem deorum existi-
 ment, qui uirtutis huius præstantia clarus esset.
 Aæacus enim, Minos, & Rhadamantus, iustitiæ
 magnitudine, filij Iouis habiti sunt. Qui etiam ut est
 in fabulis, umbris dare iura dicuntur. Adeo ne
 apud inferos quidem, putauit antiquitas, ullam multi-
 tudinem sine gravitate legum, & scueritate iudicio-
 rum, permanere ulla ratione posse. Pittacus ille My-
 tileneus, his æquitatis artibus, ad imperij fasti-
 gium peruenit. Quod etiam Numæ Pompilio Ro-
 mæ

*mæ accidit. Hoc enim iustitiæ, & equitatis studio, dignus est omnium suffragio iudicatus, quise-
 cundus à Romulo clauum teneret. Quid referam
 hic Lycurgum, Draconem, & Solonem? ut interim
 illos uetustiores omittam, Mercurium, & Phoro-
 neum, & reliquos, qui cum leges, & iura describen-
 do, salutem suis ciuibus attulissent: amplissimos ho-
 nores sibi quæsierunt: & nobilem stirpem in mul-
 tos annos propagarunt. Quod autem nullius uir-
 tutis laus illustrior esse possit, uel hoc indicium fa-
 cit, quod reliquæ omnes, si non sint cum iustitia con-
 iunctæ, nullam possunt habere commendationem: hæc
 autem, etiam à reliquis seiuncta, suam semper reti-
 net dignitatem. Hoc autem innumeris exemplis in-
 telligi potest: ego tamen breuitatis causa, duobus
 ero contentus. Aratus enim Sycionius, cum nul-
 lus imperator esset, tam tamen est gloriam iustitiæ
 pulchritudine consecutus, ut cum omnibus summis
 imperatoribus sit omnium iudicio conferendus.
 Qui dum uixit, bellum sibi cum omnibus tyrannis,
 & improbis ciuibus suscipiendum putauit: nec ul-
 lum pro legum defensione recusauit uitæ periculum.
 Aristides autem qui hunc multis annis præcessit,
 iustitiæ integritate tantum laudis est affectus, neq-*

DE NOBILITATE CIVILI.

neq; Themistocles, tantis rebus gestis, apud Athenienses clarior haberetur. Ex quo intelligi potest, nullam esse viam ad amplificationem honoris, & gloriae certiolem: neq; quae maioribus ornamentis gentem aliquam afficiat.

POST iustitiam ea magnitudo animi, quae cernitur in periculis, ad summum laudis fastigium, & merito quidem euecta est. Magnum est enim mortem contemnere: & pro dignitate, atq; salute omnium vitam libenti animo profunderere: nec ullum patriae uitae periculum denegare. Idcirco omnes ferme, qui ad gloriam incensi sunt, in rei bellicae studium praecipue incumbunt. Priscis etiam legibus, apud omnes bene constitutas nationes, plurimum honoris huic uirtuti semper attributum fuit: ut scilicet ea gloriae cupiditate, omnes alacrius arma caperent. Contra uero, ignauiam, atq; formidini, per multa probra fuerunt, legibus prudentissime constituta. Apud Macedones erat olim lege sancitum, ut qui nullum hostem in acie cecidisset, capistro publice cingere-tur. Apud Scythas, nemini licebat in sacris epulis circumlatum poculum accipere, qui nullum in re militari, uirtutis signum dedisset. Amazonibus non erat concessum ulla conditione nubere, nisi prius hostem pugnando

pugnando interemissent. Solon autem statuit, ut eorum liberi, qui pro patria dimicando mortem occubuis-
sent, de publico alerentur. Quod etiam fuit in multis
alijs ciuitatibus ualde prudenter usurpatum. Sapien-
ter enim, ab ipso Solone Græciæ sapientissimo existi-
matum est, reip. salutem, præmio, & poena contineri.
Hac enim improbi et facinorosi coercerentur: illo autem
splendida ingenia, ad percipiendæ uirtutis studium, ma-
iore quodam animi impetu concitantur. Diuinitus igitur
à priscis legislatoribus institutum est, ut in quo-
cunq; hominum genere ista uirtus eluxisset, multis in-
signibus. atq; titulis ornaretur: contra uerò turpitu-
do, & ignauia, omni dedecore, & publica contu-
melia afficeretur. Hoc autem cum legibus institue-
bant, nihil aliud efficere uidebantur, quam ad no-
bilitatis splendorem uiam omnibus aperire, qui es-
sent egregijs uirtutibus exculi: turpes autem, & ni-
mium formidolosos homines, etiam si in amplissima
familia nati fuissent, nobilitatis ordine mouere.

Quid autem de Romanis loquar? Ecquis enim tot
equestres imagines, tot coronas murales, Castrenses,
Ciuiticas, triumphales, enumerare ualeat? Ecquis tam
multa uirtutis insignia, atq; laudis ornamenta pote-
rit explicare, quam multa Romanorum legibus fue-
runt

DE NOBILITATE CIVILI.

runt olim uirtuti militari proposita? Ergo minime mirum est, si ciuitas illa, ad tantam imperij magnitudinem peruenerit: in qua uirtus tam multis honoribus, & præmijs afficiebatur: ad quorum cupiditatem, non modo nobiles, uerum etiam multi è plebe, ita uehementer exarserunt, ut nullum pro rep. uitæ periculum recusarent. Atq; (ut ex innumeris paucos admodum recenseam) duo Decij plebei quidem fuerunt: propter tamen singularem animi uirtutem, amplissimum honoris gradum in rep. consecuti sunt: qui tandem pro salute patriæ, uictoriæ sese libentissime deuouerunt. L. Martius, ille qui remp. Romanam in hispania collapsam restituit, humili genere susceptus erat: uirtute tamen est affectus, ut ad summos honores, atq; gloriam perueniret. Quid hic referam M. Portium Catonē, uirum insigni uirtute, atq; singulari sapientia clarum? Quid M. illum Marcellum, qui primus Annibalis impetum repressit: omniaq; tandem uirtute uinci docuit? Quid fortissimum illum Marium, & sexcentos alios, humili loco uatos, qui tamen propter uirtutem militarem, & imperatoriam, ascenderunt ad honores amplissimos: posterisq; suis nobilitatis gloriam perpererunt. Hinc etiam hæc nobilitatis insignia, quæ nostris etiam temporibus circumferri uidemus, ortū habuere. Nam cum ali

quis

quis operam egregiam in bello præstitisset, erat illi ab imperatore concessum, ut nobilis haberetur: & insigne uirtutis gestaret aliquod, per quod nobilitaret genus: & posteritatem, ad similis facti memoriam excitaret. Alij igitur tot castella depicta gestant, quot illi generis principes pugnando cæperunt: alij circulos, aut quid uis aliud pro numero hostium, quos in prælio aliquo durissimo interfecerunt: alij ut fortasse ostenderent, se lucem rebus patriæ afflictis attulisse, stellis scuta distinxerunt: alij deniq; alia assumpserunt, quibus uirtutis suæ memoriam proderent. Hæc omnia eo pertinent, ut facilius intelligamus, semper huic uirtuti fuisse aditum apertum, ad summam totius generis claritatem.

Multi etiam liberalitate, & magnificencia, illustrata sanè claritatis fundamèta iecere, dando, largiendo, amplissimisq; beneficijs complures ciues obligando. Sic enim priscus ille Tarquinius, exul et ignotus, Romæ clarum nomen est adeptus, & ad regni fastigium peruenit. Hac etiam magnificentiæ ratione, isto multo antiquior Pelops, barbarus et aduena, in ea Græciæ parte, quam à nomine suo Peloponessum appellauit, rerum summam tenuit. Atq; ut etiam recentissima commemorem, Cosmus medices, huiusq; nepos Laurentius, tantum hac liberalitatis laude præstiterunt,

DE NOBILITATE CIVILI.

sunt, ut & Florentiæ principatum, & apud omnes nationes, amplissimum dignitatis nomen obtinerent. Nec est enim ulla uirtus ad nobilitatis conditionem accommodatior: neq; quæ maiores amicitias, & studia maiora pariat, atq; conseruet: sine quibus, neq; suas opes firmare, neq; gloriam ulla consequi quisquam potest. Hoc autem mihi secuti uidentur ij, qui nobilitatem tradiderunt, esse uirtutem generis, cum abundantia pecuniæ. Nam cum hæc una laus beneficentiæ uideatur esse propria nobilium (sunt enim corti pleriq; propensiores ad benigne faciendum) & eam laudem nemo possit adipisci, qui non sit auxilio pecuniæ instructus: existimarunt uiri doctissimi, pecuniam ipsam, tanquam liberalitatis materiam, in definitione nobilitatis ponendam esse. An recte ea definitione, uis & natura rei fuerit explicata, minime laboro: dummodo ex ea etiam intelligatur, esse hanc uirtutem ad gloriam comparandam, & totius generis orrumentum consequendum, apprime necessariam.

Muli etiam & nostra, & priscorum memoria, tum eloquentiæ magnitudinæ, tum etiam iuris civilis prudentia, sunt ingentem gloriam adepti. Eiusmodi enim artes inter eas numerantur, quæ merito semper in rep. plurimum dominatæ sunt: & sine quibus
civilis

ciuiliſ ſtatus non poteſt diu permanere. Fruſtra nanqꝫ
 ſunt foris arma, niſi res ſint domi, conſilio, et paciſ ar-
 tibꝫ conſtitutę. Sunt prætereꝫ multi, qui uel princi-
 pum gratia: uel liber. e ciuitatis conſenſu, in nobilitatiſ
 ordinem aſciſcãtur. Hoc autẽ prima ſpecie, minime ui-
 detur ueritati, atqꝫ rei naturę conſentaneũ. Nobilitas
 enim, aut nititur opinione: aut uirtute, et moribus con-
 ſtat: aut natura ſimul, et induſtria continetur. Opinio-
 niſ leuitatẽ ſemper graues homineſ pro nihilo habẽdam
 putarũt: uirtutiſ laus nobiſ ipſiſ pariẽda eſt, non aliunde
 ſumenda: generiſ autem, et naturę uis, ea eſt, ut mini-
 me principum imperio ſecti poſſit. Neqꝫ enim eſt faci-
 liuſ principũ beneficio, ex ignobili, nobilẽ quemqꝫ effici:
 quã ex ſtulto ſapientẽ, ex elingui diſertum, ex ignauro
 impiũ, et audacem. Quod etiã in dandiſ ciuitatibꝫ
 conſyderari poteſt. Nam ſi ciuiſ eſt natura (ut multi
 ſuſpicati ſunt) nulla ratio eſt, cur in ciuitatẽ recipiatur
 hoſpex, et peregrinuſ. Vnde Gorgiꝫ Leõtinuſ Lariſ
 ſcorũ principes irridens, quod multiſ exteris hominibꝫ
 ciuitatem donarẽt, dicebat, perinde atqꝫ opifices, e qua-
 uis materia conſciũt mortaria, aut quid uis aliud gene-
 riſ eiꝫdem: ita eſſe quoſdam Lariſſcorũ artiſiceſ, qui e
 quouiſ hominum genere, Lariſſeoſ ciueſ effingerent.
 Attamen neqꝫ Gorgiꝫ ſentẽtia, neqꝫ aliorũ qui ſimili
e ratione

DE NOBILITATE CIVILI.

ratione regum, & principum benignitatem intercludi cupiunt, mihi probari unquam poterit. Nam cum omnes qui paulo elatiore animo præditi sunt, ad uirtutem, honoris & gloriæ cupiditate, incendantur: si honoris spem debilitare uelis, uirtutis omnino studia extinguas, quæ erat incitanda, et inflammanda. Qua quidem re, nihil omnino civili disciplinæ magis aduersarium est. Huc enim leges respicere, hoc omnibus bene constitutis nationibus propositum esse debet; ut homines magnarum rerum cupidos, quamuis sint sæpe numero sua sponte ad iuuandam remp. incitati: gloriæ tamen cupiditate, multo uehementius ad publicæ salutis studium inflammiment. Nam & ea ratione, maxime firmari possunt opes ciuitatis, & iuris æqualitas conseruari. Quid enim esset indignius, quam nullum præmium propter magna merita, claris in reip. uiris esse constitutum? Aut quod præmium excogitabis, quo uirtuti satisfieri aliqua ex parte possit, præter hoc dignitatis, & gloriæ? Quid deinde magis regium est, magisque magnificum, quam uirtuti debitum dare testimonium: & titulis honestare dignitatem: ut hoc modo, tum iustitia conseruetur: tum etiam, complures in studium uirtutis acrius incitentur? Nec enim princeps (ut iam ad illa respondeamus) potest efficere, ut uilis

ut uilis, & abiectus animus, ad nobilitatis claritatem
 perueniat: quæ uidelicet non gratia parta, sed à na-
 tura profecta, et optimis exercitationibus exculta sit.
 Potest tamen generosum, et inuictum animum, splen-
 didis titulis exornare. Quod quidem non solum hone-
 stum est, & rationi consentaneum: sed ita necessarium,
 ut ea re, salutem reipub. contineri existimandum sit.

Autoribus quidem maximis, et regendæ reip. scientif-
 simis, ad istam sententiã uti possem: sed ego unum tan-
 tum Platonem adhibebo: apud quem Socrates in ter-
 tio de rep. libro, cum fabula quadam de hominibus ar-
 matis è terra editis, ad patriæ caritatem, & mutuam
 inter se beneuolentiam, ciues impulsisset: tum deinde, sic
 institutum sermonem continuauit. Audi, inquit ille
 reliquam partem fabulæ. Omnes qui in eadem ciuitate
 uiuitis fratres estis. Sed deus cum uos informaret, ijs
 quidem, qui nati et apti sunt ad imperandũ, aurum im-
 miscuit: ijs autem, qui principibus in cõmuni salute de-
 fendenda operã nauant, argẽum: agricolis autem, atq;
 reliquis opificibus, æs et ferrum. Ita fit, ut cum ab co-
 dem principio ortum habeatis, uobis similes plerunq;
 generetis. Euenit tamen, ut ex aureo parente, interdum
 argentea soboles nascatur: ex argenteo aurea. Et simi-
 liter omnia ab alijs uicissim oriuntur. Iubet igitur deus,
 e ij ut prin-

DE NOBILITATE CIVILI.

ut principes ipsi, primum atq; precipue, adeo magnam curam suscipiant inuestigandi, & inspiciendi, quid in animis liberorum suorum immistum sit, ut nihil omnino diligētius animaduerant. Quod si aeneum aliquid, aut ferreum, insitum in filiorum sensibus inspexerint: non impediantur misericordia, quo minus illis, munus eorum naturæ conueniens assignent: & ad opifices, aut agricolas dimittāt. Sin ex illis aliquid rursus aureum, aut argenteum extiterit, honoribus afficiant: et alios quidem ad urbis custodiam, & imperium, alios autem ad urbis auxilium, & militiam euocent. Insideatq; in eorum mentibus, fuisse olim oraculo prædictum, ciuitatem, tunc omnibus bonis euertendam, cum ea ferri, aut æris custodiæ commissa fuerit. Hæc Plato de principis officio, per Socratis personam disputauit. A quo reliqua omnia præclare, illa postremo diuinitus dicta sunt: omnes ciuitatis opes funditus interituras, cum æs et ferrum, hoc est ingenium humile, omniq; uirtutis præsidio nudatum, reip. gubernacula tractāda susceperit. Ob id igitur non solum homines industria, et ingenio excellentes, ex agris ad urbis custodiam euocandos, et nobilitatis ornamentis afficiendos, sed etiam amplissimo genere natos, si de genere extiterint, in infimam turbam conijciendos esse statuit. Hoc autem

tautam.

tantam uim habere putat ad rempub. stabiliendam, ut summa quadam religione, cum ab omnibus, tum uel maxime, a principibus ipsis, quasi diuinam legem, ad hominum salutem constitutam conseruandum esse censeat. Quod si uerum est, omnia ornamenta quę cogitari possunt, uirtutis excellentię deberi: princeps qui Socratem audire uoluerit, eos qui indigne patiuntur uirtutem, in quocunq; hominum genere eniteat, omnibus ornamentis illustrari: omnium primos in agros deportandos, armentisq; p̄ficiēdos esse decernet. Nam si uirtutis studio ipsius reip. salus atq; dignitas cōtinetur: is certe qui uirtuti aduersatur, reip. opes infringit: et communem ciuitatis gloriam labefactat. Vt igitur in institutum sermonem redeamus, non potest princeps efficere, ut abiectus animus, atq; demissus ad rerum maximarum gloriam, aspiret. Potest tamen, magnum animum, et excelsum debitis ornamentis afficere. Itaq; nō tam tribuit nobilitatem: quā iam p̄clare institutam nobilitatis rationē, et singularem animi magnitudinem, egregiāq; uirtutis aut artis p̄stantiam: honoribus debitis honestam & illustrem reddit. Iccirco, cum antecedunt merita, tum hæc grauisissima principum iudicia rite consequuntur. Aliter uero non erit ea nobilitas: sed inan̄is nobilitatis species, suco & quibusdam medica-

e iij   mentis

DE NOBILITATE CIVILI.

mentis illita, et opinione tantū multitudinis cōfirmata.

CVm igitur manifestum sit, æquitate laude, uir-
tutis studio, et beneficentia, et ijs artibus præterea,
quæ semper in bene moratis ciuitatibus floruerūt, nobi-
litari genus: facile palam fiet, quibus uitijs, hæc generis
claritas extinguatur. Is nempè, quæ uirtutibus illis ad-
uersantur. Quamuis enim (ut expositum est superius)
plerunq; cōtingat, ut qui sunt honesto loco nati, nō me-
diocri sint ad uirtutē indole: fit tamen interdum, et fre-
quentius quidem, quam esset utile rebus humanis, ut aut
à clarissimis uiris degeneres oriantur: aut saltem illud
naturale bonum, quòd animis nobilium innascitur, uitio
prauæ consuetudinis intereat. Itaq; cum aliquis adeo
malis moribus imbutus, et praua cōsuetudine deuinctus
est, ut nullam honestatis rationem ducat: ipse sese in te-
nebras abdit: et gentem claram, quantum potest, obscu-
ram, et ignobilem reddit. Quemadmodum igitur equi-
tatis studiū multis nobilitatem comparauit: sic iniqui-
tas, iniuriæ, indignæ in multos mortales contumeliæ,
quamplurimos honoris possessione deiecerūt: cuius qui-
dem rei, calamitosi omnium ferme tyrannorum exitus,
testes esse possunt. Nec enim illis solum uita eripieba-
tur, & dignitas: sed omnibus, qui erant illi sanguine
coniuncti: ita ut magna pars illorum eodem supplicio
necaretur:

necaretur: reliqui uero fortunis omnibus spoliati, necem quidem exilio uitabant: non tamen ignominiam & dedecus effugiebant. Ut enim hic nihil dicam de Phalaride, omnium tyrannorum crudelissimo, in quem uniuersa agrigentinorum multitudo impetum fecit: ut eos etiam qui simili morum immanitate fuerunt, præmittam: certe Pysistratidæ non alia ratione principatum amisere. Nec enim Armodius & Aristogiton, tantum patriæ liberandæ studio, quantum iniuriæ ulciscendæ causa, facinus illud egregium susceperunt. Cum enim Hipparchus Pysistrati filius, Armodium, adolescentem forma & moribus elegantem, quem perditissime amabat, neq; blandis sermonibus, neq; magnis promissis, in stuprum illicere potuisset: iniuit secum rationem, quemadmodum repulsæ dolorem ulcisceretur. Venit interim dies, qua solennis quædam pompa erat Athenis celebranda: in qua delectæ uirgines, sacra quædam calathis reposita, in capitibus patrio more sustinebāt. Hic, Hipparchus uenisset tempus ratus, quo tempore posset Armodio dolorem grauissimum inurere, eius sororem, in earum uirginum numerum ascribendam curauit. Deinde cum sacra fieri cœpissent, eādem, tanq̃ sacris illis indignam siccit, ut facile appareret, non ab aliud ascitam fuisse,

nisi ut eie&ta, illam publice contumeliam acciperet, quæ
 in Armodium redundaret. Erat autem hæc apud
 Athenienses insignis iniuria: quæ quidẽ offensus Ar-
 modius, re cum Aristogitone, cui erat in amore cõmu-
 nicata: et alijs socijs adhibitis, contra Hippiam Hip-
 parchi fratrem, natu maiorem, qui tyranidem obtine-
 bat, coniurationem fecit: et Hipparcho ipsi necem in-
 tulit. Hæc coniuratio quamvis tunc minime processis-
 set, excitavit tamen Athenienses ad Hippiam nõ lon-
 go post tempore expellendum, & libertatem recupe-
 rãdam. Quid Tarquinij? nunquid nõ ea ratione, Ro-
 ma fuerunt exterminati, quod nihil inre, pleraq; uio-
 lentia, & immanitate gerebant? Itaq; cum sextus Tar-
 quinius, patris nefaria scelera imitatus, post multas in-
 iurias, quibus Romanos onerarat, Lucretiæ per uim
 stuprum intulisset: cum patre, & fratribus in exilium
 eie&ctus, sine ulla dignitate, & cum dedecore uixit. Sic
 etiam Dionysius posterior, cum Dionis uirtute fuis-
 set propter iniustitiam, et improbitatem Syracusis ex-
 pulsus, Corinthi, sordidam et ignobilem etatem exegit.
 Sic innumerabiles præterea, scelere & iniquitate, glo-
 riam et imperium maiorum uirtute partum, sibi ipsis
 detraxerunt: et uniuersæ posteritati tenebras offuderunt.
 Hic non amplius immorabor, cum nihil magis perspi-
 cuum

cui esse possit, quàm semper iniustitiæ scelus, genus ob-
 scurū atq; vile reddidisse. Quid deinde ignavia, et timi-
 ditate; foedius, aut turpius fingi potest, et à uera nobi-
 litate magis alienum? Quid miserius, quàm formidine
 perterritum, à statu mentis ita discedere quemquam, ut
 neq; dignitatem tueri, nec ulla in re consistere ualeat?
 Neq; libet exemplis omnia confirmare, cum illud con-
 stet, multarum gentium decora, propter animi imbecil-
 litatem, & inconstantiam, de manibus clapsa fuisse.
 Iam quid auaritiæ sordes persequar, et reliquas animi
 labe? quibus id moliuntur per sæpe homines summo lo-
 co nati, ut sibi dedecus & ignominiam adiungant: il-
 ludq; generis ornamentum ita conuellunt, ut nihil malle
 uideantur, quam in turbam conijci uilissimorum homi-
 num? Cum igitur manifestum sit nobilitatem, & na-
 sci, & occidere solere: profecto ut illi uidentur laudi-
 bus in cœlum efferendi, quorum uirtute hic splendor
 generi comparatur: ita ij dignissimi certe sunt, quos
 omnes mortales odio persequantur, quorum maculis,
 & turpitudine, celebritas ista dissipatur: quando qui-
 dem, neq; generis indole, neq; maiorum exemplo, ad uir-
 tute excitari potuerunt, uoluptatis, & turpitudinis
 uinculis impediti. Qua propter sunt miseratione di-
 gni (si misericordia superbiæ & stultitiæ tribui po-
 test)

DE NOBILITATE CIVILI.

test) quidam homines imperiti: qui cum nulla ingenij laude floreat, nulla uitæ dignitate, nullo amplitudinis fructu, ita tamen inani nobilitatis nomine sibi blandiuntur, atq; si cælo delapsi fuissent. Miserratione inquam digni sunt, qui se beatos & florentes putant, cum tam multis animi miserijs, & interdum etiam corporis agitentur. Opera præcium est autem uidere, istorum in omni genere insolentiam: tunc autem maxime, cum in regia uersantur. Famulorum pars antecedit: pars autem magno agmine subsequitur: ipsi uero in gressu, certis quibusdam numeris utuntur. Cum autem à ianitoribus introducuntur: & omnia circum commouentur: tum demum sese felices, supra quam dici potest existimant. Credo quod illic tandem, contagione plebis minime uiolantur. Nec enim quemquam fugit, in quantam religionem ueniat, si quispiam eorum, qui sibi heroes uidentur: nec omnino nati, sed à deo aliquo effecti: plebcio homini familiariter admixtus incedat. Cunctas religiones pollai clamabunt omnes: & omnia nobilitatis sacra funditus interite. Quidni inquit mihi placeam, quando in amplissima familia natus sum? Quin tu igitur geris animum, isto generis splendore dignum? Tu dignitatem illam maiorum uirtute comparatam,

tuis

tuis foedis factis amisisti. Illi magnitudine animi, integritate, et beneficentia circumsepti, aut maximarum artium disciplinis eruditi, magnum in republica gradum consecuti sunt: tu contra timiditate, flagitijs, atq; sordibus, & omnium rerum inscitia, teipsum in infamam turbam coegisti. Quid est igitur in te, in quo possimus imaginem antiquæ claritatis agnoscere? Qualiscunq; sum inquit, illustri tamen genere natus sum. Nunquam ne intelliges homo ineptissime, ornari uirtute genus, neq; genere uirtutem illustrandam: sed omnem generis dignitatem ex uirtute quærendam? Quid autem inanius est, hoc nobilitatis nomine, si uirtutis ornamenta subtraxeris, atq; ueræ gloriæ fructum? Virtute autem etiam à generis claritate seiuncta, nihil in uita præstabilius, nihil homini melius, nihil naturæ accommodatius: quæ per se splendet semper: & pulsa loco manet: nec ullo in tempore potest dignitatis possessione depelli. Sed quaeso uideamus quem tandem fructum feret, istud nudum nobilitatis nomen, cum res publica in ultimum discrimen uenerit armorum: aut domesticis scditionibus agitata fuerit. Ibi enim uirtute & consilio res geretur: non fumosis imaginibus. Ibi saltem loco cedas necesse est, isti nouitati, quam tanto fastidio floccipendis, si longo

DE NOBILITATE CIVILI.

si longo rerum, & uirtutis præsidio firmata fuerit. Immo inquit, locū eundem semper obrinebo, in quo mei maiores collocati summa cum laude uixerunt: hi autem terræ filij in suis sedibus hæreant: et eas artes persequantur, quas scimus illorum parentes coluisse. Sapienter me hercle dictum, & lepide. Ut in rebus turbidis, & afflictis uirtutem contemnuendo, & ignauæ nobilitati auscultando, fœde pereamus. Sed uelim intelligas aliquando, te conuitium indignum ijs facere, qui tibi præclara ista nomina reliquerunt. Nam certe ille tui generis autor, & princeps, à quo primum ista uestræ nobilitatis insignia profecta sunt, homo nouus fuit. Cum igitur eos homines maledictis insectaris, qui tuis maioribus sunt simillimi: & ea probra ingeris, quæ possunt in tuos retorqueri: non id tantū agis, ut dedecore tuo labem illorum laudibus aspergas: uerum etiam ingratis et impie te geris, dum illorum splendorem conuitijs extenuas, à quibus hanc speciem dignitatis accepisti. Sed horū iam magnifica uerba, et ineptias omitamus, qui cum ab omni laude sint alienissimi, maiores suos in ore semper habēt. Quibus cōgruit illud à Dionysiodoro Træzenio frequēter usurpatū, quis patrem laudabit, nisi liberi infelices? Ego uero germanæ nobilitati, quæ et ex ipsius uirtutis stirpe generata est, et eadē

uirtute

uirtute nititur, summum honorem haberi par esse puto. Istos autem, qui nobilitatis fabulam frigide nimis, & insulse peragunt, uellem omnium sibilis excipi: et theatro, perinde atq; dignissimi sunt explodi.

Posteaquam illorū uersaniam oratione compressimus, qui novos homines, industria, et uirtute predictos maledictis insequuntur: cum ipsi sint omnibus flagitijs inquinati: nunc illa questio relinquitur, utri sint anteponendi. In ne qui nullo domestico exemplo incitati, famam tamen uirtutis egregiæ consecuti sunt? an illi potius, qui gloriam maiorū uirtute quesitam omni periculo cōseruam? Est enim questio anceps: cuius utraq; pars, potest probabili ratione defendi. Potest enim homo nouus hoc pacto causam tueri suam. Ego nec ullis institutis domesticis, nec ulla maiorum meorum celebritate prouocatus in gloriā incubui. Nec alienis opibus, sed mea ipsius uirtute, id assecutus sum, ut ad honores summos aspirarem. Genusq; meum, quod, antea in obscuritate latebat, illustraui: posteris autem meis, nobilitatis iniuriam dedi, & egregiæ uirtutis exemplum. Tu uero qui illustri loco natus es, plurimum instrumētū ad gloriam habuisti. Primum stimulabant te exempla domestica, & status ille, quem tui tenuerunt: deinde liberalis educatio, & institutio: postremo hominum expectatio.

DE NOBILITATE CIVILI.

expectatio: quæ omnia tibi quasi necessitatem attulerunt, ut in uirtutem incumberes. Neq; tanta est ea gloria, quam tibi peperisti, tuorum facta imitando: quantum illud dedecus fuisset, si domesticæ laudis studium turpiter omisisses. Vi igitur, atq; necessitate coactus magna gessisti. Mihi contra licebat in tenebris delitescere: præserim cum omnibus illis instrumentis carerem, quæ magnum tibi adiumentum attulerunt. Cum igitur non ulla necessitate astrictus, sed amore uirtutis impulsus, animum ad res gerendas applicui: idq; tam multis difficultatibus implicatus, summa cum laude præstiti: inuidiamq; inimicam nouitati, uirtutis præstantia superauit: nihil causæ esse uideo, cur sit mihi nobilitati cedendum. Hæc homo nouus. Quid contra nobilis? Ergo tu me, cõtra ius omne, de possessione laudis deturbabis, tam multis ætatibus confirmata? Non uides hæreditatem eius gloriæ, quàm mei maiores adepti sunt, non minus ad me pertinere, quàm prædia: quàm uillæ: quàm reliqua bona, quæ ad me, tanquam ad uerum hæredem lege redierunt? Quid igitur obstat, quo minus huius dignitatis fructum, et mæcipium, in meis bonis numerare debeã, eiusq; possessionem omni contentione tueri? Quod si ita est, iam uides quàm multis in locis, hæc laudis hæreditas fuerit amplificata, antequam

antequam ad me perueniret. Quoties enim accidit, ut aliquis meorum gentilium pulchrum aliquod facinus susciperet: toties scito, adauctum fuisse hoc dignitatis patrimonium. Omnia igitur meorum gesta, ad meam gloriam reuocare possum: quando quidem, illorum uelut ingressus pugnaui, ut meorum decori non deessem. Tu igitur tua tantum uirtute clarus es, Ego non tantum mea, sed etiam meorum. Quantum uero ad gloriam domesticam attinet, qua dicis nobiles ad uirtutem necessario excitari: immo plerosque uidemus, gloria parentum contentos quiescere: nec ultra quippiam moliri: quod satis habeant, frui laude labore alieno quaesita. Quorum consilium, ut reprehendam, id tamen liquet, nobiles homines, nulla tantum re, quantum animi elatione, & magnitudine ad res gerendas incitari. Haec & alia multo plura possunt in utramque sententiam adduci: ita ut relinquatur ratio sane difficilis ad iudicandum, uter alteri sit praefereendus: si uidelicet utriusque uirtus aequale pateat. Nam si faciamus ipsius honestatis contentionem: uirtutemque ipsam proprijs ponderibus examinemus: illius uirtus se uidetur longe admirabilior, qui primus e familiae obscurae latebris, emerfit in lucem: industriaque sua laudem, & gloriam consecutus est. Si uero uita fun-

ctis est

DE NOBILITATE CIVILI. LIB. II.

aliquid tribuendum: eorumq; memoria, qui præclare de republica meriti sunt, quod & ratio postulat, & leges præcipiunt, est post illorum mortem omni studio conseruanda: ij qui secuti exempla maiorum suorum, in gloriæ cupiditatē incumbunt, non iniuria præferuntur. Neq; enim solum eorum industria, uerum etiam parentum merita ponderantur. Est igitur

anceps controuersa quam alijs diiudicandam relinquo. Mihi enim satis est demonstrasse, id quod etiam fortasse

sine ullius explicatione satis

apertum est, omnem gene

ris splendorem, &

familiæ clarita-

tem, à fonte

uirtutis

or-

tum habuisse.

A D L V D O V I.
 C V M P R I N C I P E M
 C L A R I S S I M V M R E G I S
 E M A N V E L I S F I L I V M,
 H I E R O M Y M I O S O -
 R I I D E C H R I -
 S T I A N A N O
 B I L I T A -
 T E.
 L I B E R P R I M V S.

On cram nescius, Ludouice Prin-
 cept inuictissime, cum has nostras
 cogitationes literis mandare insti-
 tuisset, fore, ut hic noster labor, in
 doctorum hominū uituperationem
 grauiſſimam ueniret. Quidā enim
 temeritatis et audacię nomine me condemnabunt, quod
 tantam rem sim animo complexus, quantam uix homi-
 nes exquisita doctrina, præstantiq; ingenio præditi su-
 scipere ausi fuissent: quosdam autem offendet, quod
 neq; rerum magnarum tractatione, neq; orationis or-
 natu, uidebor suscepti muneris magnitudini, aliqua ex
 parte satisfecisse. Alij igitur in me prudentiam,
 alij uero ingenij uim, & acumen desyderabunt. Qui-
 bus, antequam in huius operis disputationē ingrediar,
 f breuiter

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

breuiter respondebo. Equidem, & si nunquam ita me-
 ipsum amari, ut mihi uel ingenij laudē aliquam, uel do-
 ctinæ alicuius præstantiā assumerem: id tamen ingenui
 adolescentis, et in præclara studia incumbētis officium
 esse duxi: mediocribus rebus minime contentum, altissi-
 ma, atq; uehementer ardua consecrari. Nam nec ille
 summus locus est omnino desperandus, et in medio non
 licebit insistere, nisi illi tantummodo, qui ad summū ma-
 ximo animo contendet. Bene enim ueteri prouerbio
 admonemur: ut ad rerum fastigia nitamur: si media te-
 nere cupimus. Quod si nihil animo, atq; studio comple-
 eti fas hominibus fuisset, nisi quod primum uirium
 suarum imbecillitati conuenire putarent: neminem exi-
 stimo unquam, ad ullam artium, non dicam perfectio-
 nem, sed ne mediocritatem quidem fuisse peruenturum.
 Nec enim Platonem ipsum opinor, cum primum sese
 ad scribendi studium applicuit, tantum de se sperasse,
 quantum postea periclitando, & audendo consecutus
 est: neq; Demosthenem, ingenio suo tantum initio tri-
 buisse, ut se fore aliquando Pericle superiorem, in ani-
 mum induceret: neq; Ciceronem suspicatum fuisse, cum
 primum ad dicendi studium excitatus est, sibi diuinitē cu-
 iusdam, et incredibilis eloquentiæ palmā reseruari. Sed
 cum uis cuiusdam præstantis naturæ illos admoneret,
 ut ad.

ut ad multo maiora conarentur, quam quæ essent eo tempore uiribus suis accommodata: summum illum eruditionis, & doctrinæ gradum consecuti sunt. Quid autem de ijs dicam, qui mediocri doctrina culti, et eruditi fuerunt? Potuissent ne illum ipsum locum obtinere, nisi supra uires suas audendo, se ipsos ad maximorum hominum imitationem, ardenti studio cõuulissent? Nunquam enim tam bene cum rebus nostris agitur, ut eò quò cursum habemus, omnino feliciter appellere nequeamus. Quo circa, omnibus qui alicuius artis præclara laudem admirati fuerint, summa cõentione erendum est, ut nõ ad ea tantum, ad quæ peruenire cupiunt, sed ad aliora etiam contendant: quo tandem eò, quò cursum instituerãt, facilius prouehantur? Cum sit igitur exploratum, neminem in aliquo numero esse posse, nisi summa studiosissime sequatur: nõ ij sunt in crimen audaciæ uocandi: qui conatum adhibent, ad maximas res suscipiendas: imma potius, illorum, qui id non tentant, ignauia, atq; desidia est summopere reprehendenda. Nec me illorum oratio à scribendo deterret, qui genus aliud dicendi uberius, et ornatus, quam id, quod pro ingenij nostri imbecillitate possumus in hac disputatione sequi, fortasse requirent. Nam si ea tantum, quæ à nobis augetur literis, & illustrari

f ij queunt,

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

queunt, tractare concessum fuisset: nemo unquam scribere aggressus esset, ea, quæ non dico uerbis exprimi, sed nec omnino, concipi mēte, atq; cogitatione possunt.

Quis enim tanta diuinitate ingenij, aut tam admirabili dicendi facultate præditus est: ut de Christiana pietate, et religione, de sanctissimis Christiani nominis mysterijs, in quibus, magna ex parte nostra uersabitur oratio: postremo, de Deo Optimo Maximo differere pro dignitate ualeat? At qui, tantum abest, ut ij qui statim initio, rerum magnitudine franguntur, et hoc timore debilitati, se ad alia quæuis potius, quam ad Christianæ dignitatis ornamenta stylo celebranda conferunt, uerecundiæ sibi laudem asciscant: ut etiam, in reprehensionem interdum impietatis incurrant.

Omnes itaq; qui aliquid de literis consecuti sunt: & in ueræ pietatis studium fuerunt ardentius incitati: hoc animo semper extiterunt, ut scelus inexpiabile ducerent esse, ingenium suum, ad res alias excolendas, quæ abhorrent a dignitate religionis adiungere: cum tamen uiderent, nulla quantumuis admirabili eloquentia, posse res tantas, tamq; diuinæ explicari. Multa igitur ab illis relictæ sunt ingenij monumenta, partim oratione culta, partim etiam horrida & impolita: plenissima tamen grauitatis, & ardentissima pietatis significatione

significatione commendata. Quin etiam, multi ex illis omnes dicendi festiuitates, & orationis lumina, tanquam res leues, atq; pueriles, et religionis dignitati parum consonas neglexerunt. Quo circa, mirus est nobis laborandum, si conata efficere, et quo iam dudum cupit animus aspirare non possimus: cum et rerum magnitudine, et summorum hominum exemplo, et autoritate defendamur. Illud autem admonere superuacaneū est, incidere sæpe multa, in tractatione rerum sacrarum, in quibus, non facile est tueri latini sermons elegantiam: ijs præsertim, qui non sibi durissimas quasdam leges imposuerunt: & animi sensu clare, & impolite, potius, quàm obscure, et eleganter expromere malunt. Nec enim uereor, si uerbum aliquod interdum in ijs libris barbarū, aut peregrinum posuero, quod tamen sit ex sacris literis depromptum, quin ea res mihi apud equos iudices fraudi sit futura. Sed inepte facio, Amplissime Ludouice, qui aliorum iudicium formidem, in eo libro, quem ad te unum scribo? Nec enim est mihi dubium, quin hæc nostra, qualiacunq; sint, magis ex animo quo scribuntur, quàm ex aliquo scribendi artificio ponderanda existimes. Quanquam id quidem facio audacius, singulari tua humanitate, & commemoranda beneficentia prouocatus. Cum enim libellum

f ij quendum

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

quendam de nobilitate ad te misissem, nulla quidem elegantia, neq; doctrina perpolitum: illud animi mei in te ardens studium tibi non ingratum cecidisse, non solum muneribus in me collatis ostendisſti: uerum etiam, quod longe pluris facio, perhonorifico sermone declarasſti. Nec enim possum dissimulare, me, quamuis minime laudis auidus sim, non maximo tamen gaudiorum cumulatam fuisse: cum non dubitarem, quin tanti principis, tamq; diuinis uirtutibus ornati testimonium, omnibus dignitatis ornamentiis, ad gloriam antecelleret. Primum itaq; amore quodam religionis incensus, deinde studio amplitudinis tuę concitatus, aliquid multo amplius complexus sum, de quo, in ijs tribus libris disputarem. Et quanquam de nobilitate inscripti sint, longe tamen diuersa ratio est, quam in praesentia secutus sum, ab ea, quę cõmentariis illis nostris continebatur. Illic enim de naturali tantũ uirtutis indole, in certis gentibus elucente discernimus: quę si excitetur, & exercitatione confirmetur, perficit illum naturalem generis splendorem, quam nobilitatem appellant. In quo quidem sermone, cum primum dialecticorum more nobilitatem definiunt, & in partes tribuentes, eius uim, & rationem explicare conati essemus: tum de illius origine, et antiquitate diximus, usq; ab heroicis tẽporibus,

omnem

omnem ueterem memoriam repetentes. Postremo cum nobilitas, ut humana omnia sit bonū uarium, et commutabile: quibus artibus id generi lumen accederet: quibus contra uirij, extingueretur, ostendimus. Omnis autem nostra disputatio, eò perinebat, ut demonstraremus, nobilitatem, uirtutis radicibus innixam sustentari: uirtute uero fracta, atq; debilitata concidere. Sed quoniam, omnis illa uirtus, in qua tum magna ex parte nostra oratio uersabatur, quamuis habeat speciem amplam, et illustrem: non tamen attingit, illam perfectam uirtutis rationem: sed in ciuili quadam exercitatione consistit, humana magis opinione celebrata, quam uero illo, diuinoq; lumine sanctitatis illustrata: nisum est nobis, altius repetito principio, inuestigare, quam uim habeat uera, perfecta q; uirtus: ut illa scilicet perspecta, possimus intueri, ubi consistat perfecta illa, omnibusq; numeris absoluta nobilitas. Cum enim generis claritas à uirtute nascatur: consequens est, ut eam tantum magnam, et ueram generis claritatem existimemus: quæ ab illa certa, atq; constanti uirtutis ratione perfecta fuerit, quæ scilicet non ostentatione, sed ueritate tuctur dignitatem. In hoc igitur opere, primum illam uirtutem, quæ constat opinione, à uera uirtute distinguentes, illius nobilitatis ornamenta

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

quæ diuino munere Christiano generi, concessa sunt, explicare conabimur. Sed cum uirtutis uis intelligi non possit, nisi fuerit ante constitutum illud ultimum omnium bonorum, ad quod omnia uitæ consilia referenda sunt: siquidem uirtus nihil aliud est, quam certa uia, atq; directæ, dirigens ad illud summum omnium rerum expetendarum: cum igitur uirtus sine ultimi finis explicatione intelligi non possit: principio aggrediemur explicare, quod sit illud humani generis ultimum, ad quod destinati natura sumus: & unde honestatis uniuersæ ratio defluxit: & in quo summum hominis bonum continetur. Nobilitas enim uirtute spoliata, ne intelligi quidem potest: uirtus uero nisi in uerum finem respiciat, nulla censenda est: ita fit, ut nisi summi boni ratio penitus nota fuerit, nulla nobilitas constare queat. Deinde, cum generosi animi, atq; magnifici sit, altæ contueri: & infima omnia negligere. certum est, cum tantum nobilem, & splendidum dici debere, qui summum aliquod bonum, & excellens inuictur. De finis igitur istius ratione, item de generis humani conditione, & dignitate, postremo de illius ruina & occasu, in hoc primo libro scribere institui: ut sic tandem aditus ad hominis perditæ restitutionem, & nominis Christiani decus, mihi comparem.

Ale

A te uero Princeps Clarissime peto, ut ea animi lenitate, singulariꝫ, & propemodum diuina benignitate, qua tuos omnes semper fuisti persecutus, hæc scripta nostra recipias. Satis enim magnum præmium arbitrabor, esse meis laboribus persolutum: si intellexero, hoc meum erga te in hoc scribendi genere studium, tibi non prorsus iniocundum contigisse.

VTigitur ab eo principio ordiamur, satis constat, omnes mortales in aliquem finem respicere: quo proposito, in actiones incumbunt. Hunc autem ultimum finem, uno ore omnes appellant uitam beatam, florentem, atq; felicem, omni genere mali uacantem, & omnibus bonis affluentem. In quo tamen insit ista felicitas, fuit semper inter mortales summa, perpetuaq; dissensio. Quali enim quisq; animo præditus est: talem de summo bono opinionem aucupatur. Principio enim, qui se totos corpori dediderunt: neq; cernere oculis potuerunt pulcherrimam sui partem: ij uel in diuitijs, uel in corporis uoluptatibus, illud uitimum ponendum esse statuerunt. Partim enim existimabant, felicitatem omnium commoditatum affluentia contineri: casq; commoditates, quas solas intelligere poterant, ijs diuitiarum opibus parari uidebant: partim, cum nullam maiorem suauitatem

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

tatem sentire potuissent, ea; quæ sensibus dulcem motum affert: ipsamq; felicitatem, omni genere suauitatis completam esse ducerent: uoluptatem corporis omni studio complexi sunt. Qui autem grauiore aliquo morbo corporis, aut fortunæ iniuria fuissent uehementius oppressi: in corporis integritate, aut in illius mali depulsione, quo acrius urgebantur, summam uitæ beatæ consistere statuebant. Horum autem omnium error, & insciitia, est execranda magis, quam uerbis & oratione refellenda. Quis enim non uidet, eorum amentiam, quicum & animo & corpore constemus: alteram tantum sui partem, & eam quidem longe multumq; inferiorem, nobisq; cum belluis communem amplectuntur: alteram uero, quæ formam et speciem diuinæ mentis habet, flocipendunt? Sunt deinde alij (ut ab isto hominum genere turpi, & abiecto discedamus) elatiore animo præditi, pauloq; acutius uidentes naturæ uim, qui honores & dignitates omni diligentia consectantur. Est enim nobis innatum splendidum quiddam, atq; magnificum, appetens honoris, & principatus, quod in ijs qui excelsio animo sunt, apparet facillime. Isti tamen primum in eo grauiter errant, quòd ex imperitiæ plebis opinione pendent: & in insipientis multitudinis rumore, uerè

re, ueræ laudis puchritudinem inesse constituunt. Deinde quod honores, & imperia tanquam ultimum uitæ præmium, & finem spectant. Illud enim ultimum bonum, constans, fixum, & stabile, non uarium, fragile, & caducum, nec in quo uanum uulgi testimonium dominetur, ponendum est. Deinde qui conuenit, in eo finem collocare, quod nunquam per se experi contingat: sed semper ad aliud refertur? Videmus autem, omnes qui ad rem publicam accedunt, tribus maxime cæ causis honores ambire. Quidam enim, ut potestate maiore præditi, omni genere uoluptatis, & omnibus uitæ commodis potiuntur: alij deinde ut uirtutis nomen obtineant: ualet enim plerunq; ciuilibus prudentiæ, ac egregiæ uirtutis opinio, in eo, qui est in maxima dignitate constitutus. Sic enim uulgo homines opinantur: non temere fuisse honores illos ad quempiam delatos: sed propter aliquod uirtutis insigne meritum. Postremo qui melius institui sunt: ob id petunt sæpe numero magistratus: ut in republica gerenda, omnibus illis uirtutibus quibus ornati, & instructi sunt, magnificentissime perfruantur. Nam qui iustitiæ, integritatis, & constantiæ fructum capere concupierit: non aliunde poterit uberiorem colligere: quàm ex eo dignitatis gradu, in quo sibi

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

sibi solum, sed ciuibus uniuersis, in maximis rebus usut esse possit. Cum igitur quidam, ut possint facilius commodis, & uoluptatibus expleri: quidam uero, ut uirtutis nomen aucupentur: alij postremo, ut sese in studio uirtutis exerceant, seruiunt honoribus: imprudentissime faciunt, qui in illis uitæ finem collocandum esse putant. Si quidem finis ultimus, non alio refertur, sed omnia propter finem expetuntur. Quo circa, uoluptates, corporis integritatem, & reliqua eiusmodi, in infimum bonorum ordinem, si bona illa appellanda sunt, consi-cienda putemus. Honores uero, non ambitionis studio, sed ratione consecremur interdum: ut quamplurimis prodesse possimus: non ut in illis uitæ præmium constituamus. Sed iam istas multitudinis opiniones omit-tam: ut ad eorum sententias, qui se uitæ magistros esse professi sunt, gradum facere possim. Non tamen ad omnes. Eisset enim infinitum, persequi tam multas opiniones: quam multæ philosophorum monumentis, & literis mandata sunt. Illos autem omnino prætermittam, quorum sententiæ nullo modo discrepant, à multitudinis opinione. Nempe qui cū se flagitijs inquinassent: nihil aliud turpitudinis tenebris occæcati uidere potuerunt: nisi, quod ad uoluptates corporis, atque commoda pertineret.

Cyrenæicos

Cyrenaicos igitur nescio quos, Hieronymum Rhodum, Aristipum, & qui utriusq; sententias complexus est Epicurum præteribo. Nec enim digni sunt, qui ueniant in numerum eorum, qui doctrina & ingenio sunt præstantes existimati.

VT igitur ad philosophos uentiamus, satis constat Academicos, atq; Peripateticos, triplicem bonorum rationem posuisse. In primo ordine illa collocant, quæ animum perficiunt. Quæ quidem rursus in duo genera diuidunt. Alia siquidem mentem instruunt, ad plurimarum rerum scientiam: alia uero uoluntatem, ad omnem uirtutem, quæ prudentiæ moderatione gubernatur, erudiunt. Secundo loco ea numerant, quæ pertinent ad corporis perfectionem, & incolumitatem. Postremo ea bona, quæ fortuna, & casu proueniunt, in infimum ordinem coniiciunt. His autem omnibus bonis in unum collatis, compleri uitam beatam putant: ita tamen, ut uirtutem, uel uirtutis usum, præcipue amplectantur: opes uero, uel corporis, uel fortunæ ita retineant, quasi quasdam uirtutis satellites, atq; ministras: quæ illi ad nutum adsint: et sine quorum operis, existiment, haud quaquam commode posse fungi suo munere uirtutem. Felicitatem uero ita definit summus, & doctissimus uir Aristoteles. Est inquit
 animi

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

animi actio, secundum maximam uirtutem, per omne
 uitę tempus suscepta. Virtutem autem maximam, sine
 illis, uel corporis, uel fortunę bonis exerceri posse, mi-
 nime censet. Nec is ullo modo est, qui uitam beatam
 dici debere putet, cum quę aliquando est in maximos
 męores, et calamitates peruentura. Statuit itaq; ut
 omnes uitę actiones illuc respiciant, ut animi uirtutes
 egregię comparentur: deinde reliquis bonis ita circun-
 fluat, is qui beatus esse studet; ut neq; uitę cultus, &
 uirtutis officium propter inopiam deseratur: nec ipse
 fortunę & corporis facultates, ad aliud prius, quám
 ad decus et honestatem referantur. Hęc autem cum
 ad humanam uitam apertissime dicta esse uideantur: ita
 sunt omnium ferme opinione comprobata: ut nulla
 unquam sententia a pluribus recepta sit. Nam et uir-
 tuti primas defert, cuius splendore, homines bene in-
 stituti maxime ducuntur: & cum reliqua bona uel cor-
 poris, uel fortunę hand contemnenda putat: popu-
 laris efficitur. In qua tamen opinione, quám multa
 uitia sint, facile perspiciet, qui rem ipsam diligen-
 tius animaduertet. Maximę uirtutis usu, in uita diu-
 turna, perfici uitam beatam putat. Age, iam ui-
 deamus, quę tandem sit ista uirtus uitę felicis effe-
 ctrix: aut quibus studijs eam nobis comparabimus;
 quibusue

quibus ué notis honestatem, ab honestatis simulatione distinguemus. Mibi enim non uenit in mentem suspicari, unde uirtus intelligi possit: nisi prius ultimi boni rationem perspectam habueró. Nec enim uirtus aliud est, quam rationis perfectio ad ultimum uitæ consequendum. Rationem uero perfectam, tunc inquit esse: cum instar eius qui aliquò sagittam, aut hastam collimat: ita ratio aliquem finem propositum, tanquam signû intuetur, in quod dirigat omnes actiones. Nullo igitur modo uirtus percipi potest, nisi comprehenso, & percepto fine: quod etiam Aristoteles ipse decreuit: quandoquidem, ante quam de uirtute disputaret, ultimi boni rationem explicare aggressus est: ut scilicet illo constituto, quæuis & natura uirtutis esset: quidq; posset efficere, cerneretur. Quod tamen præstare non potuit. Quæro enim, quod sit summum illud bonum, cuius ut compos efficiar, omnes sint mihi subeundi, & excipiendi labores. Hic mihi omnia bona enumerat, cuius copia uitam beatam contineri putat. Et primo loco omnia uirtutis officia. Iam hoc quidem præposterum esse, manifestum est: finem ex uirtute cognosci: non ex fine uirtutem. Sed demus id, ut tandem quid uirtus sit discipiamus. Virtus inquit, est constans animi affectio, consilio parata, consistens

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

consistens in quodam medio, eoq; recta ratione constituto. Longius quæso progredere, nondum enim virtutem uideo. Quæ tandem est ista recta ratio, quam in uirtutis definitione posuisti? Ea inquit alio in loco, quæ nullis tenebris impedita, facile eum finem cernit, ad quem sunt omnes actiones uitæ referendæ. Rursus me ad finis inuestigationem reuocas, quem ut probe tenerem, ab illo, ad uirtutis considerationem me reieicisti. Quid quæso aliud est, in orbem circumferri: si hoc non est? Virtutem eam esse ponis, quæ dirigit ad finem. Rursus ita finem describis, ut nisi prius uim uirtutis cognitam habeamus: quid finis sit, ne suspicari quidem possimus. Hæreo igitur, neq; quid uirtus sit, neq; quorsum ferat intelligo. Sed ut ista spinosiora linquamus, uidendum est, num ea felicitas, quam posuit Aristoteles, eiusmodi sit, ad quam ualeamus aliquando peruenire. Nam si ea est, quæ neq; parabilis est: neq; alicui contingere potest, propter rerum humanarum inconstantiam, et imbecillitatem: quem fructum uitæ communi feret, ista beatæ uitæ descriptio? Præterea, cum omnia quæ sunt in rerum natura, ferè semper suum finem assequantur: uehementer absurdum est, arbitrari, solum hominem, cuius causa omnia quæ uidemus oculis, creata sunt, nunquam suum finem adipisci, quod

quod est *Aristoteli* necessario confitendum. Cum enim summum bonum in hac uita ponit: & eam uim fortunæ tribuit, ut eius aliquo grauiore cursu, possit obteri instituta felicitas: id uidetur statuisse, omnes mortales esse semper miseros. Quis enim est, cui data sit immunitas eorum malorum, quibus hanc uitam oppressam, et afflictam uidemus? *Ecquis* inquam est adeo liber, & immunis, quin grauissimis interdum malis urgeatur: uel saltem non extimescat eas clades, quibus uita beata, si modo illa beata est appellanda, corrumpi & amitti potest? Omnes enim mortales, ista conditione nascuntur, ut magnam uitæ partem exiguant, in lacrimis & mœrore, infinitis malis, & calamitatibus implicati. Nec ex omni hominum memoria, aliquis unquam inuentus est, cui non multis partibus plura mala, quàm bona contigerint. *Solon* ille *Græciæ* sapientissimus, interrogatus à *Cræso* *Lydiæ* rege, quem putaret esse beatissimum: *Tellum* quendam *Atheniensem* retulit: qui in patria florente, liberos, & forma, & uiribus excellentes susceperat: & postremo mortē clarissimam, pro patria dimicans appetierat. Annumerauit etiam *Cleobin*, & *Bitona* *argiuos*: qui cum egregio pietatis officio erga matrem functi fuissent: à uita digressi sunt: cum mater à *Iu-*

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

none, cuius erat sacerdos, precata esset, ut illis largiretur, quod maximum homini prestari posset à Deo Fuit illis igitur (ut ferunt) mors, præmium pro pietate constitutum. Hos ille tres, qui è corpore excesserant, beatos esse censuit. Nemini uero, qui in uita maneret, id concedi posse confirmavit. Longo enim tempore, inquit ille, multa quæ uolumus, aspicere, & perpeti opus est: neque dies sequens, idem omnino affert, quod attulit antecessor. Omnis igitur homo ò Cræse, est obnoxius calamitati. Tu mihi quidem opibus abundare, & multis nationibus imperare uideris. Illud tamen, quod à me quæstas, nunquam tibi tribuendum putabo, nisi prius audiero, te cum dignitate, uitæ spiritum extremum edidisse. Nec enim ille qui plurimas diuitias congestas habet, illo qui in diem uiuit, beatior esse potest: nisi eadem fortuna, rem bene gerentem, ad mortem usque sequatur. Hæc Solon. Cuius uerba si perpendas, intelliges plane, ne illos quidem tres, fuisse illius sententia beatos. Sed cum uir insigni sapientia clarus, in communes hominum miseras inspersisset: cum ijs actum esse præclare existimauit. qui antequam grauiore clade, aut erumina premerentur, à uita discessissent. Non itaque molestis, omnibus uacuos extitisse, beatos tamen præ omnibus alijs fuisse, quos

quos in uita cernebat innumeris doloribus intercludi, u
dicabat. Quemadmodū inquit futurū fuisse beatum
Priamū, si nō ita diu nixisset. Non quidē quod in æta-
tis flore, omni doloris acerbitate caruisset. Fuerat enim
captus ab hostibus: multasq; iam in ea ætate calamitates
hauserat. Sed q̄a morte abstractus fuisset, ab omnibus
illis cladibus luctuosissimis; quibus postea fuit, misere-
rime circumuentus. Non uidiſſet inquit, Hæctora ad
Achillis currum religatum trahis: sacras cedes, suorum
sanguine funestari: ciuitatē uniuersam crudelissime ue-
xari, diripi, et incēdi: omniaq; sanguine, et incēdio misce-
ri: et reliqua, quę in illis heroicis calamitatibus recēsen-
tur. Sic igitur illi tres cōparatione habiti sunt felices,
quòd morte tempestiua, illis grauissimis malis, quibus ij
qui diu uiuunt, assidue conflēt̄ur, crepti fuissent. Qui
potest igitur in ea uita, summū bonum esse, e qua quam-
primū discedere, sit diuinum beneficium: in primis itaq;
celebratur uulgatissimū illud Sileni responsum, nempe
optimū non nasci: proximū uero, quamprimum ad mor-
tem ire. Quod quidem rectissime dicitur, si ad commu-
nes uitę miseras, et acerbissimos casus spectes: nec in
alium finem respicias. Memorant esse quandam in
Thracia gentem, quę infantes in lucem editos, moerore
& lamentis excipiat: suorum uero funera, tripudio

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

Et cantu prosequantur. In itijis enim uitæ, tanquam malorum omnium principio, lacrimas existimant conuenire: morti uero, tãquam miserarium fini gratulationem. Sed quid plura in hanc sententiam disputo? Non modo enim antiquorum testimonijs, sed etiam nostræ memoriæ infinitis exemplis, perspici potest: neminem unquam fuisse, qui non sæpiissime curis, angoribus, periculis, innumeris morbis, & calamitatibus premeretur. Colliguntur à uiris doctissimis, pauci admodum, qui uulgo omnium mortalium beatissimi putabantur: quales fuerunt Metellus macedonicus, Cæsar Octavius, L. Sylla, et pauci admodum præterea. Horum autem uarios casus, & ancipites percensentes, et ea mala quibus sæpiissime agitati fuerunt, enumerantes: ostendunt facillime nobis humanæ miseriæ grauitatem. Nam si ij qui fortuna ualde secūda usi sunt, huius uitæ acerbitates effugere nõ potuerunt: quid erit de reliquis omnibus existimandum, qui sunt omnium confessioe miseri? Quod si fortuna sit alicui adeo propitia, ut omnia uitæ commoda in eum conferat: hunc semper uidebimus, tragicos exitus, & uehementer calamitosos habere. Quod accidit illi Polycrati Sannio, qui cum summa felicitate, per omne uitæ tempus usus fuisset: tandem hostium prodicione, uita
& for-

& fortunis omnibus fuit spoliatus. Quid hic Cyri
 mortem? quid Cambysis exitum? Quid magni Pom-
 pei tristissimum funus referam? Quid alios innume-
 rabiles percenseam materiã præbentes ad grauissimos
 luctus etiam in tragedijs et fabulis excitandos? Cum
 ipsa uita communis fateatur, nihil in terris esse homi-
 ne calamitosius. Si igitur quod Aristoteli placet,
 ista bona uel corporis, uel fortunæ, ad beatæ uitæ cul-
 tum requiruntur: & mala contraria uitam miseram
 efficiunt, nemo certe beatus esse poterit. Nemo est
 enim qui grauissimis interdum malis urgeatur: uel sal-
 tem, quod idem ualet, ea quæ possunt homini euenire,
 noctes & dies non formidet: instar eorum, qui descri-
 buntur apud inferos:

Quos super atra silex iam iam lapsura, cadenti
 Inminet assimilis.

Frustra igitur uir tantus operam suam consumpsit, in
 in eius beatitudinis explicatione, quàm possunt quidem
 optare multi: nemo tamen assequetur. Quod sitantum
 ingenium, tantam industriam, tantum in explicandis
 rerum naturis studium fefellit, quid in uita sequendum
 esset: minime mirum est, si reliqui, quorum neq; simile
 acumen fuit, neq; par in indagatione ueritatis indu-
 stria, lapsi, & decepti sunt, quales stoici fuerunt.

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

Horum autem princeps Zeno, uir grauis et continens, et qui ut sibi quidē uidebatur, aduersus doloris stimulos, et fortunæ fulmina solius uirtutis armis egregie tectus esset: corpus omnino contempsit: omnemq; felicitatem animi bonis terminauit. Ea tamen dicit, quæ à nullo uiro sapiente, qui non esset eidem sententiæ consecratus (sit enim sapissime, ut multa non animi iudicio, sed constantiæ causa defendantur à multis) ea igitur dicit, quæ nec ab eruditis probantur, & irridentur ab indoctis. Vult enim, ut sit animus ita constantia fundatus, & constitutus: ut ne tantulum quidem unquam commoueatur. Nefarium enim facinus existimat, angī dolore & solitudine: gratis aut misericordia flecti: impelli cupiditate: ira, odio, aut aliqua perturbatione mentis incitari. In hoc autē statu, omni motu uacante, quam græci ἀπείθεον appellauit, summum bonum contineri putat: ita, ut qui illum fuerit assecutus, sapiens, Rex, atq; beatus sit existimandus: reliquos omnes tanquam stultos, seruos, & omnibus malis inquinatos contemnit, & pro nihilo ducit. Principio autem summum bonum in humana dignitate collocare, ita ut nullo dolore corporis, nulla grauiore calamitate possit illa uirtus, a beata uita deserri, est hominis splendide magis, & magnifice,

magnifice, quàm sapienter & uere differentis. Nam cum animus ipse sit naturali amoris coniunctione corpori deuinctus: fieri certe nulla sapientia potest, quandiu ista coniunctio manet, quin corpore doloribus oppresso, animus conficiatur ægritudine. Si igitur recte censent stoici, animum ægritudine occupatum, in miseria esse: fateantur necesse est, si non ueritatem extorquere, & sensibus uim afferre uelint, neminem quantauis sapientia præditum, in totius corporis doloribus esse beatum. Nam si sensus nihil ad nos pertinerent: corpus quæ ipsum non esset hominis pars: tunc potuissent cuius homini mediocri probare, eum cuius corpus uratur, nihilominus tamen esse beatum. Cum autem animo & corpore constemus, qui possumus quandiu hæc uita manet, summum bonum, id existimare, quod alteram tantum nostri partem amplectitur: alteram uero in malis describit: præsertim cum natura ita cogente, ipsa mala corporis, in animum redundent. Sapienter enim à uiris doctrina, & ingenio præstantibus est existimatum, iram, et cupiditatem, fuisse animis nostris à natura utiliter insertas: ut animi ipsi, corporum quorum custodes esse debent saluti consulerent. Ut scilicet cupiditate salutaria corporibus appeterent: ira uero noxia, et incōmoda populsarēt. Cum igitur secundū naturam

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

*fit ira & appetitus: necesse est, cum aliqua species ma-
 ximi boni, aut extremi mali, animis nostris obuersabi-
 tur: ut animi ipsi, maiore quodam impetu concitati,
 uel in bonum alacrius ferantur: uel malum uehementius
 formident. Cum autem formido, ut de alijs motibus
 sileam, cogente natura in animum inuaserit: ipsam stoi-
 corum felicitatem, quæ in indolentia consistit, facilli-
 me dissipabit. Iam ut suis argumentis omnia cõficiant,
 quid tandem ex eorum decretis, ad humani generis uti-
 litatem transferre possumus? quæ uitam omni rationi
 labefactant: cum omnes motus nostris animis innatos,
 & quibus ad uirtutem interdum acuihur, euellunt
 radicitus. Quam facile id sit omitto. Nemo est enim
 qui nesciat, id humanæ naturæ repugnare: et qui stu-
 pore illum, quem stoici appellant tranquillitatem,
 animis iniicere uolent: eos non hominis bonum consti-
 tuere: sed omnem sensum humanitatis extinguere, &
 sepelire. Id igitur quod notum omnibus est omittamus:
 & quam salutaris ea sententia sit hominum coetibus,
 inspiciamus. Hostium nunciatus aduentus ciues ter-
 ret uehementius. Omnis igitur ciuitas metu turbata,
 in maxima cura uersabitur, quo possit illud malum
 a se depellere. Principes ciuitatis consilio & autori-
 tate, communi saluti prospicient: iuuentutem in armis
 continebunt:*

continebunt : præsidia disponent : reliqui omnes pro-
 sequisq; sedulo efficient, quo illã externam uim, quã
 quidem malum, & id non mediocriter esse statuunt, à si-
 nibus arceant. Vir autem ille magnus, & grauis, in
 ea totius patriæ formidine, nullo modo is erit, qui pri-
 uato otio publicum negotium anteferat. Cur enim
 se, leuissimorum hominum causa, à sapientiæ studijs
 abducat? nullo modo faciet. Immo in eo ciuitatis uni-
 uersæ tumultu: constantiam illam suam retinebit.
 Irridebit interim, atq; contemnet, eorum hominum le-
 uitatem: qui id tanquam malum formidet: quòd nulla
 ratione in malorum numero sit habendum. Iam uero
 cum urbem obsidione cingi uiderit: & summis undiq;
 uiribus oppugnari: risum tenere non poterit: ani-
 maduertens ciues suos trepidare metu, conuolare, huc,
 & illuc discurrere, omnia periclitari, quo tandem à
 mænibus, hostium impetum repellant. Immo inquit
 tunc non opinione mali commotus, sed animi iudicio
 ductus, in hostium castra irrumperet armatus. In
 quem finem quæso? Nec enim uir sapiens quicquam
 temere efficiet: nihil nisi magno consilio aggreditur.
 Cuius igitur rei gratia actionem illam suscipiet? an
 ut suis ciuibus afflictis aliquid op̄is afferat? At
 ciues suos non alijs malis opprimi putat: nisi errore
 opinionis

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

opinionis & inanitate. Id autem cuius specie ter-
 ros animaduertit, nullo modo in malis numerat: et quam
 quam asperum esse fateatur: non tamen eiusmodi, ut
 pro stultorum opinione sit extimescendum. Lente
 igitur, & negligenter, non acriter, & animose cer-
 tamen illud sibi putabit esse subeundum. Quis igi-
 tur erit fructus huius magnificæ sapientiæ? Aut
 in quo tandem loco animi excelsi, & inuicti lumen
 ostendet? Illum opinor exitum fabulæ spectabit:
 ut cum ciuitatem funditus euerti, omniaq; agi, & fer-
 ri uiderit: ostendat se nullo dolore frangi, & debili-
 tari: seq; in seruitute Regem, in omnium rerum ino-
 pia copiosum, in dolore beatum, in erumnis floreatem
 esse iactabit. Id etiam ut probet: & stultitiam, in qua
 una summum malum ponit, suis derahat: contorta &
 aculeata sophismata, quasi medicinam illius inanissi-
 mæ opinionis adhibebit: quibus probet, mortem, exi-
 lium, egestatem, orbitatem, contumeliam, & seruitu-
 tem non esse in malis habenda. Omnia certe (ut ue-
 rum fateamur) magnifica & excelsa: sed quæ nul-
 lum omnino fructum ferant hominum communitati.
 Nec enim isto modo sapiens impendentem belli mo-
 lem prudentia præcauebit: nec præsentem acri ani-
 mi impetu propulsabit. In rebus iniquis civilibus usui
 esse

esse poterit. In quibus? in publicis ne? quomodo eum reipublice p̄ficiēs, qui nullū uel in sancieñdis legibus, uel in iudicijs exercēdis, rerum discrimen nouit: neq; minōre supplicio plectēdum esse statuit eum, qui deliquerit in re leuissima: quān̄ qui parenti necem per summum scelus intulerit. Quid autem dicam in priuatis? Hunc speres impelli posse, ad homines miseros, & afflictos excitandos: qui misericordiam fracti animi seruitutem esse constituat? Quomodo autem flagitiosos homines acrius insectabitur: aut uirtute excellentes ardentius amplectetur: is qui nullo uel odij uel amoris sensu ducitur? Quid autem (ut uno uerbo dicam) rebus humanis utilitat̄s inueniet is, qui se hominem obliuiscitur: humanæq; naturæ sensum repudiat. Commotiones enim animi, ratione resēdandæ sunt: non radicibus euellendæ. Illud enim & salutare est: & in prudentiæ potestate situm: hoc autem, neque fieri ullo modo potest: & quamuis fieri potuisset: non esset adeo optabile & expectandum. Omnis enim uirtus frigida nimis & languida est: quæ non existit, ex animo maximis industria stimulis commoto, & concitato. Nam cum omne officiorum genus ab animo conformetur: nihil poterit fieri acriter, animose, uehementer, ab eo,
cuius

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

cuius animus ardore quodam non fuerit incitatus,
& non mediocriter incensus. Quod autem pro con-
cesso sumunt, omnem animi motionem efferationi con-
trariam: nemo facile dabit: cum uideat ipsam ratio-
nem, cunctis animi affectionibus leges imponentem,
& quousq; sit progrediendum, diligentissime præ-
scribentem. Ratione itaq; irascimur interdum: odio
aut amore ducimur: misericordia flectimur: timemus
multa uenientia: præsentia utro cū dolore sustinemus:
inflammanur studio: gaudio etiam efferrimur, & exul-
tamus. Quæ quidem affectiones cum sese efferrunt
longius, recta ratione frenantur & cohibentur: nun-
quam tamen penitus extinguuntur. Non semper igitur
animi commotio, rationi aduersatur: immo sæpe
numero sequitur rationem. *Ut* igitur in mari, non ea
trāquillitas optanda est, in qua ne minima quidem au-
ra fluctus commouentur: sed illa potius, in qua, nauis
a puppi secundis uentis impellitur: ita in animo desy-
derandus est mediocris animorum flatus: quibus ce-
leres cursus & certi dirigantur. Atq; ut prudens,
& alacris agitator, non semper equum à cursu susli-
sed aliquando longe sæpius admotis calcaribus immir-
tu: sic etiam ratione concitantur animi appetitus: quo
rem geramus alacrius. Quod tandem igitur est
istud

istud summum bonum, quod nulla ratione parari potest: & quamuis posset, nullam tamen salutem rebus humanis afferret? In eo uero quod disputant, sola uirtute uitam beatam perfici: non uidentur animaduertere, quæ sit istius uerbi uis. Beatum enim, nisi expletum, et in suo genere cumulatam, ne intelligi quidem potest. Quæ autem uis, humana industria & studio comparata, infinitam illam multarum, et maximarum rerum cupiditatem, natura mentibus humanis insitam explere, & satiare ualet? Quæ quæso uirtute, (ut alia omit- tam) ardens illud ueri uisendi desyderium, quo maxime anguntur; qui sapientes haberi uolunt, minnes atq; lenies? Quis unquam fuit, qui omnes artium discipli- nas, omnes naturalium rerum causas, omnem reipub. gerendæ prudentiam teneret, atq; perciperet? Omnia naturæ obscuritate inuoluta sunt: neq; fuit unquam quæstio adeo prompta, & facilis, de qua non fuerit inter doctos homines, summa perpetuaq; dissensio. Illa etiam quæ tractamus, et in manibus habemus: atq; adeo nostri corporis & animi naturam, explicare nequi- mus: quod facile ostendit, quam tenui ex parte nos re- rum scientia contingat. Quo pacto igitur sapiens ac- quiescere in uirtute potest, cum omnium scientiarum cupiditate flagret: nec ea tantum quæ cernit oculis,

sed

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

sed multa etiam, quæ uoluit animo, comprehendere cupiat: ipse uero, ne minimè quidem alicuius rei naturam penitus notam habeat. Illum uero perfectum animi statum, tunc fore putandum est: cum animus ipse, ita completus omnibus bonis erit: ut nihil amplius requirat. Relinquitur opinor, nullo modo posse in uirtute ista nuda, quàm stoici exornant, beatæ uitæ summam consistere: cum nec in illa sint omnia, quæ ad humanam uitam, & cultum pertinent: nec animus ea sola contentus esse possit: præsertim cum ea cupiat, ad quæ quidem nullis humanis opibus unquam perueniet. Omnia namq; humana, siue illa extrinsecus adueniant, siue in corpore sita sint, siue mentem instruant & exornent, parua & angusta sunt: animus autem ita natus est, ut semper aliquid immensum, & infinitum desyderet. Faciliusq; æternæ incendium stila extinxeris: quàm ardentem illam cupiditatis sitim, nostris animis innatam, satiare possis. In quo quidem non sunt improbi reprehendendi, quod infinita cupiant: sed quod improba cupiant. Illud enim insitum est in natura: hoc uero proficiscitur à consuetudinis deprauatione, & improbitate. Si quidem, nec is qui dignitatem acri animi studium petendam putat: modum in rebus honestis expetendis, sibi ipsi constituit. Fin-

gamus autem aliquem, ea felicitate præditum quam
 solam Zeno posuit: ita ut sit, omnium humanarum
 artium genere cultus, et eruditus: omniq; uirtutum co-
 mitatu circumseptus. Addamus huic, si placet, ea bona
 quæ sunt in corpore, et extra corpus: quando academi-
 cis, et peripateticis uisum est, ista tanquam uirtutis in-
 strumentâ minime negligenda esse: qualia sunt uires, pul-
 chritudo, integri sensus, firmitas ualitudinis, et reliqua
 generis eiusdem: deinde opes, & facultates, generis
 decus, et honores, filij omnibus rebus florentes et orna-
 ti, amici deniq; magna amoris conspiratione consen-
 tientes. Postremo si uidetur, ut Epicuro obsequamur:
 demus operã, ut omnibus exquisitis uoluptatibus animo
 et corpore potiatur: cumq; doloris acerbitate, atq; me-
 tu, quantum humano consilio prouideri potest, libere-
 mus. Hinc fortasse dices, nihil desse uel ad dignitatem,
 uel ad uitæ cultum et elegantiam, uel ad uoluptates. Ve-
 rum si ab isto queras, an præterea aliquid desideret, cla-
 mabit, si uerba fingere nõ uult, se tantis istis commodis
 quibus affluit, minime contentum esse. Hunc Zeno
 uexabit cõtumelijs: cumq; miserum, atq; dementem esse
 statuet: uel eo solum nomine, quod illam effrenatam cu-
 piditatem, et immensam non cohibeat: quodq; in tantis
 opibus, inopem se esse fateatur. Cui tamen qui iudex
 æquus

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

æquus fuerit, ignoscendum putabit. Nam ut illius animus in eiusmodi bonis acquiescat: quod fieri nulla conditione potest: nec enim si omnia bona humano studio parva in animum conijcias, illius capacitatem explere ueris: ut id tamen fieri posse concedamus: immortalitatis certe desiderio, noctes & dies cruciabitur. Istud inquit non est fas optare sapienti: qui ita se suis finibus tenet: ut omnes actiones non cupiditate, sed natura metiatur. Quasi uero immortalitatem cupere, sit transire naturæ fines: aut quicquam sit magis humanæ naturæ consentaneum. Unde igitur tanta cura in ista est hominibus, eorū quæ post mortem futura sunt? Unde & procreandæ sobolis, & nominis propagandi desiderium? unde illa, quæ splendidis ingenijs innata est, sempiternæ gloriæ cupiditas? Non aliunde certe, quam ex immortalitatis studio. Nam dum uidet homo, animal scilicet mentis & intelligentiæ particeps, nihil recte beatum appellari, quod non sit constans & æternum: & omnia quæ amitti, & eripi possunt, esse à felicitatis ratione longe aliena: mortem formidat: & ad immortalem uitam, flagranti cupiditate, & naturali quodam animi impetu concitatur. Cui dum diffidit, se uersat huc, & illuc: & in eam cogitationem totus incumbit, ut quacunq; ratione possit, sese ab interitu

ritu vindicet. Alius igitur operam dat, ut filium sui nominis effigiem, tanquam alterū se post mortem relinquat. Alius in eo pugnat, ut elogijs, ingenij monumētis, rebus a se præclare gestis, sui memoriā quam maxime diuturnam efficiat. Alius ædificijs magnificentissime extructis, id molitur, ut se memoriæ hominum commendet. Quod satis indicium facit, omnes naturæ admonitu mortem perhorrescere: vitæ quæ perpetuatur è omni ratione concupiscere. Cum igitur vitam conseruare nequeāt: omnibus enī mors pariter impendet: calcanda quæ semel vita lethi (ut inquit Horatius) dant operam, ut aliquam saltem imagine[m] vitæ, post mortem tueantur. Quo tandem igitur pacto tueniet, ut non perturbetur metu mortis animal immortalitatis cupidissimum? Quod si nullius cupiditates finire, & terminari in hac vita possunt: nec enim fieri potest, ut finem facias cupiditati, nisi quæ concupieris adipiscere: facile constat, ad maiora magnificentiora quæ natos esse nos. Ob id quæ non posse animos nostros, ijs bonis quæ sunt in hac vita satari: quod omnia minuta sint, & angusta, præ his, in quæ tacita naturæ cupiditate ardentur incuamur. Ad horum autem bonorum cognitionem, quæ sola summa & omnibus modis expetenda sunt, duplici ratione perueniemus. Nam

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

primum ipse nostri animi appetitus, facile uiam aperiet: deinde origo illa, atq; fons, unde defluximus, multo clarius id quod querimus indicabit. Nec enim alii unicuiq; rei finem propositum esse putandum est, quam eum, in quem natura non omnino deprauata fertur: nec aliunde peti à nobis debet finis beate uiuendi, quam unde uiuendi sumpsimus initium.

PRimum igitur quæ sit humanæ mentis appetitio considerandum est. Videmus autem omne genus humanum aspernari dolores: consecrari etiam uoluptates: opes, & facultates caras habere: scientiarum cupiditate flagrare: quas si multi propter segnitiam non attingunt: admirantur tamen omnes, atq; suspirant: eumq; qui clarissimis artibus fuerit institutus, dijs simillimum iudicant. Deinde cernimus uniuersos homines allici uirtutis, & dignitatis splendore: ita ut improbi etiam, & petulantes, ipsa honestatis publicitudine moneantur: in flagitioq; deprehensi erubescant: malintq; se iustos & moderatos haberi. Denique, sic omnes nati sunt, ut non uno tantum bonorum genere, sed omnibus simul expleri cupiant: omnique metu & ægritudine uacare. Deinde ut omnia illa summa bona sint, & immortalia, ardentem expectant. Hoc autem iam quid aliud est: quam deorum conditionem

conditionem postulare? Dei est enim proprium affluere maximis & æternis bonis: suaque virtute & sapientia gaudere: & ab omni mali contagione segregatum summis, perpetuisque uoluptatibus perfundi. Qui igitur omnibus summis bonis frui cupit: eaque ut perpetua sint, ardentem expetit: se quasi in deorum numero reponi uult. Quid hic dicam de studio religionis uniuersis hominibus innato, quo summi rectoris numen omnes quacunq; ratione et reuerentur, & amant, seque ad illius cupiditatem aspirare, multis & certissimis signis testificantur? nunquid non satis indicat inesse nobis coeleste quiddam, atque diuinum: cuius impulsu, à terris excitati coelestia atque diuina suspicimus? Nec est enim quippiam in omni genere rerum, quod cupiat aliquid: nisi naturæ suæ fuerit accommodatum. Si uero quisquam ita se corporis uoluptati constringendum dedat: ita suspiciat humana: ut nihil ad coelestia dirigat: hunc tamen habere in se aliquid diuini, uel ex eo facillime apparet, quod nullis uoluptatibus, aut opibus satiari potest. Ita ut nullæ unquam diuitiæ Croeso satis fuerint: nullam uoluptatis genus Sardanapalo satisfecerit: nullæ res memorabiles in rebus bellicis effectæ, illam inexplebilem gloriæ sitim, qua flagrabat magnus Alexander

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

extinxerit. De quo est illud uerissime dictum.

Vnus peleo iuueni non sufficit orbis.

Quod satis arguit, nihil in terris inueniri, quod animi magnitudinem explere ualeat: cum omnia sint angusta, fluxa, atq; mortalia, animus autem ad magna, constantia, et æterna, atq; adeo ad diuinitatem ipsam, omnibus modis aspiret. Cum uero praua consuetudine imbutus, à uia declinat: & nihil studio sequitur, nisi mortale, & caducum: & in his terrenis opibus, uitam beatam stauit: ut omnia adipiscatur, nunquam tamen satis habere poterit: seroq; intelliget, fallacem se potius & inanem, quam ueram & solidam felicitatis rationem fuisse consecutum. Ut igitur ignis, & aqua, reliquarumq; rerum omnium, eum finem esse dicimus; in quem res ipsa, si nihil obstat, insita cupiditate feruntur: sic etiam hominis finis deus est: in quem natura duce ferimur: & cuius qui fuerint participes, erunt in omni genere iocunditatis beatissimi. Quod quidem erit magis apertum ex ipsius hominis origine, in qua omnia summa & inclita conspicias.

ERit autem hominis ortus, non ex poëtarum fabulis, nec ex philosophorum opinionibus repetendus: qui licet ingenio præstantes extitissent, comunibus tamen tenebris occæcati, uerū aspicere non potuerunt:

& pro

Et pro ueris ea tuebantur, quæ fuerant oscitantes
hallucinati. Horum itaq; incertas, et uagantes opinio-
nes omittamus: ut ueritatem ipsam, non aliunde, quàm
ex sacris uoluminibus, in quibus uera perfectaq; philo-
sophia continetur, hauriamus. Atq; libet in principio
poëtarū more, non tamen Musarum, aut Phœbi præsi-
dium, sed ipsius summi atq; præpotentis dei numen inuo-
care: ut à nobis omnem labem criminis repellat: quo pos-
simus rite, pure, et caste tanta mysteria pertractare:

Excellens illud præstantissimæ mentis numen, sum-
mum, atq; sempiternum, quem Deum, quem peren-
nem uitæ fontem, uniuersiq; conditorem et opificem
ueneramur, et colimus: cum suæ sapientiæ opes com-
municare, et in complures diffundere statuisset (nihil
enim magis diuinæ bonitatis proprium, quàm gratui-
ta beneficentia) principio mundum inuisibilem crea-
uit, altissimis mentibus illustratum: quæ lucem illam
diuinam, perpetuo contemplantes, uita beatissima et uo
sempiterno fruerentur. Ad quam tamen immortalem
gloriam non omnes peruenerunt: sed illæ duntaxat,
quæ non tantum luce propria delectatæ, quantum lu-
cis autore et principe, omne incolumitatis præsidium,
et uitæ finem, in domino constituendum esse putarunt.
Nam quæ nimium se amantes, in Dei negligentiam

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

prolapsæ sunt: cultuq; optimi domini, atq; parentis
 omisso, omne bonum à seipsis petendum esse statuerunt,
 nature propriæ quasi divinitatem tribuentes: illa luce,
 qua erant indignissimæ, penitus orbata, in sempiter-
 nam miseriam, et perpetuæ noctis tenebras, inciderunt.
 Post illius autem mundi divinū atq; præclarum opus,
 quod mente concipimus: hunc rursus, quem intuemur
 oculis, quem tam admirabili uarietate, pulchritudineq;
 distinctum, et exentū cernimus ædificavit. Ad cuius
 operis fabricam, non alijs machinis usus est, quā pro-
 pria cogitatione, et voluntate. Perfici enim aliquid à
 Deo, nihil aliud est, quā in uerbo præcipi: Hoc est eter-
 næ sapientiæ consilio, quòd ab infinito tēpore destina-
 rat, ad exitum tandem deducere. Principio autem, quæ-
 ret fortasse quispiam, in quem usum tantum mundi or-
 narum, tam illustrem rerum cœlestium speciem, tantam
 uim maris, atq; terrarum creauerit, summus ille rerum
 conditor & dominus. Non enim est illius immensæ sa-
 pientiæ, aliquid inane, et sine causa moliri. Cuius nam
 igitur gratia, decēssimam hanc rerū dissimilium inter-
 se consentientem naturā admirabili ratione construxit?
 num ut haberet pulchriorē aliquam domum, in qua com-
 modius habitaret? At istud nō impium solum, sed ex-
 arentis, etiam dementis est, existimare, mentem illam bea-
 tissimam,

tissimam, quæ nihil maius, aut perfectius intelligi potest
 cuius virtus et potestas est infinita: ista mole corporea
 indignis: aut aliquid ei in præteriti tēporis spatio, ad
 beatam vitam, et gloriæ cumulum defuisse: aut aliquot
 spatijs includi posse. Quid igitur? Num propter illas
 æternas mētes? At illæ ab omni corporis coniunctio-
 ne secretæ, atq; libere, nihil aliud expetiūt, quàm in suum
 conditorem intueri: neq; possunt ex istis rebus inferio-
 ribus, fructū aliquem percipere. Iam vero plantarum,
 aut bestiarum causa, hanc rerum naturam constitutæ
 arbitrari, est nimis absurdum. Qui decet eum Deum,
 propter res aut omnino mutas, aut certe nihil intelligen-
 tes, ob idq; cum diuino numine nihil iuris habentes, tan-
 tarum rerum molitionē suscepisse? Non igitur sibi, non
 angelis, nō plantis, aut animantibus rationis expertibus
 mundi fabricam excogitauit: sed homini corporis, atq;
 mentis compotit: et ex his duabus naturis constituto, ut
 sensibus mundi pulchritudinem notaret: et mentis
 aspectum ad tanti muneris artificem cōuerteret. Ho-
 minis itaq; causa fuit hic rerum ornatu; et uniuersi
 natura constituta. Primum ut domicilium haberet, in
 quo et corpus uarijs terræ opibus, quas largiter omni
 animanti suppeditat aleretur: et animus ex tanta re-
 rum uarietate multa colligens, proprio animi pabulo,

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

quod in utri uidendi ratione consistit, sustentaretur. Deinde, ut cum ordo, ratio, atq; constantia tanti operis pelleret animū hominis uehementius: facile illum ad opificis contemplationē adduceret. Vt esse itaq; mundi pulchritudo, quasi ludus quidā, atq; cuiusdā discipline traditio quę hominem ad Dei contemplationē, et cultum erudiret. Homini igitur causa, fructus, & fruges, quas terra summa largitate fundit, animantia, ac adeo terras uniuersas, maria Crasso aëre circumfusa, cœlum deniq; atq; sydera, unde tam multa fluunt humano generi salutaria, summus ille Deus cōdidit, atq; perfecit. Nondum erat editus homo, cum omnes istas opes, et diuitias, hominis causa cōpararet. Tandem post uniuersę naturę constitutionem, hominis corpus ē terra finxit: animū uero, sui imagine et similitudine decenter impressum, pulcherrimę figurę corporis inspirauit. Hinc iam uiderē licet excellentem & magnificam humanę mentis originem: quę non aliunde, quā a Dei spiritu manauit: et in elegantissimū corpus inclusa, diuinam formam labe nulla infectam retinuit. Nullum enim tum erat in corpore uitium: quod rationem perturbaret: aut menti noctem offunderet. Is itaq; primus homo omnem scientiam tenuit: omnium rerum causas nouit: omnem uiuendi disciplinam, non ab alio doctore,

quā

quàm à principe Deo accepit. Cumq; corpus eius incredibile specie excelleret: tum etiam multo clarior, & illustrior, pulchritudinis species, in forma mentis elucebat. Nam et singulae partes erant collustrate lumine singulari: & ita inter se congruebant, ut nix ulla maior conuenientia, aut elegantior ullus ordo uenustatis excogitari posset. Nullus erat error in mente, nullus motus in sensu, qui rationis imperium detrectaret: cum ratio ipsa quasi in perfecta rep. sic in illo tranquillo statu omnes affectiones facillime teneret. Nihil igitur animum impediabat, quo minus rerum contemplationi uacaret. Intellectus autem uigens, acer, et excelsus, cum omnia quæ coelo, mari, terræ abditæ sunt, erueret, & euolueret: non satis tamen habebat, rebus ijs, quæ infra lunam sunt, & oculis cernuntur, insistere: nisi in coelum etiam penetraret. Cum autem haberet naturam relictissime constitutam: tum etiam illis bonis, quæ naturam humanam superant abundabat: quibus assequeretur, ut facile se Deo coniungeret. Inerat autem in illo coelestis illius iustitiæ, quæ animum ad omnem sanctitatem instrueret, fidißima custodia: inerat firma & stabilis uirtutis constantia: inerat excellens honestatis decus & pulchritudo. Voluntatem uero neq; necessitate deuinctam, neq; causæ alligatam, neq;

ulla

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

ulla perturbatione impeditam habebat. Denique cum
 Deus tam multa in hominem beneficia contulisset: cum
 terris omnibus præfecit, & in regio domicilio collo-
 cavit. Paradisum uocant græci, locum irriguum, &
 amœnum, omni florum uarietate distinctum, et sempi-
 ternis arboribus consitum, aptissimum ad ætatem feli-
 citer degendam. In ijs sedibus fuit homo constitutus:
 ut ex eo loco, quem dicunt fuisse excelsum et editum, in-
 star cuiusdam summi rectoris, non modo sui ipsius cle-
 uum teneret: sed etiam cunctorum animantium guber-
 nacula sapienter, et libere tractaret. Ius autem in regni
 administratione, non scriptum, sed natum sequebatur:
 hoc est perfectam rationem, & aptam ad diuini numi-
 nis naturam, quam summam legem appellant. Erat
 autem illi præmium constitutum, si munere sibi assi-
 gnato pie, et iuste fungeretur: in coelestes illas sedes pro-
 ficisci: & illi summo bono, cuius desiderio in terris fla-
 grabat: in coelis congluiniari. Hæc fuit prima homi-
 nis institutio: hoc primum humanæ nobilitatis initium
 et origo: in qua nihil agnosces, nisi inclitum et excelsum.
 Hinc iam facile perspicitur, quam miseranda caligo
 sit eorū mentibus offusa: qui cum habeant mentem diui-
 no cōsilio ortam, ac adeo Dei saram editā, in rebus mor-
 talibus, & caducto uitæ suam ponendum esse ducunt.

Reclisime

Rectissime autem fuit à ueteribus, ac stoicis præser-
 tim, uerbum illud usurpatum: ultimum bonum esse na-
 turæ conuenienter uiuere. Sed cum quid humanæ na-
 turæ conueniret ignorarent: consequens fuit, ut neq;
 beatæ uitæ rationem ullam tenerent. Ea igitur igno-
 ratio genuit errores turbulentos: et impias, atq; amen-
 tes opiniones: cum qualem de se quisq; opinionem acce-
 perat: talem sibi ipsi finem constituisset. Qui enim in
 se nihil diuinum agnoscebant: omnemq; animi sensum
 extingui cum corpore putabant: res mortales, & ad
 corpus pertinentes, omni studio sectabatur. Qui uero:
 aliquid quasi per caliginem uidere potuerunt: non exi-
 stimarunt uitæ finem in fluxis rebus, sed in opibus ani-
 mi collocandum. Hoc recte sane. Sed uideamus in qui-
 bus opibus. Si in illis quæ nõ aliunde quàm à Deo sum-
 mo deriuntur: et influunt in animos nostros: immo in
 ipso Deo consistunt: idē dicunt quod nos. Si uero illis
 animi bonis perfici uitam beatam putant: quæ humana
 industria cõparantur: et ad istum modum in se ipsis po-
 uunt omnia, ij neq; uim propriæ naturæ uident: & in
 Deum ingrati et impij cognoscuntur. Nec enim intelli-
 gunt mentē non ex sese, sed ex Deo primordium capi:
 se: qui finem uitæ, nõ in Deo, sed in propria mente con-
 sistendum putant: et animo impio, et impudenter elato,
 studio.

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

studia uitæ, quæ diuino numini consecrare debebant, in sui ipsorum cultum conferunt. Si igitur in uitæ principio, est uitæ finis constituendus: cui dubium est, quin illud sit vobis vltimum omnium rerum expetendarum; cuius beneficio in lucem editi sumus: & in cuius cupiditatem, impetu naturæ ardentè incitamur. In illum igitur fontem omnium bonorum, inexhaustum, atq; perennem, unde profluximus, & cuius beneficio conseruamur, celeri conuersione redeamus. Nec enim dubium est, quin ubi orbem istum consecerimus: tum demum immortalis, atq; beata uita perfruemur: & omnis illa animorum nostrorum cupiditas explebitur: neq; quicquam præterea postulabit. Illuc igitur omnes actiones uitæ conferendæ sunt, ut Dei optimi maximi compotes aliquando simus. Nam si uoluptas ad beatam uitam pertinet: tunc uoluptates stabiles, & nullo æuo interituras capiemus. Si sapientia summum bonum continet: tum demum illa insatiabilis ueri uisendi cupiditas satiabitur: cum omni caligine discussa, non modo rerum naturam, sed ipsum naturæ dominum perspiciemus et contēplabimur. Si felicitas uita diuturna perficitur: ea sola diuturna est appellanda, quæ immortalis est, non quæ ætate, & uetustate consumitur. Si postremo securitatem beatitudinis definitioni

recte

recte adijciendam putant (inquiunt enim tum demum fore vitam beatam, cum fuerit exploratum, illa bona quibus affluit esse permansura) si igitur sine securitate beata vita intelligi non potest: illic tandem erimus omnibus curis, & angoribus laxati: cum nullus terror aut metus impendebit: cum summū atq; prepotentem Deum salutis custodem, & conseruatorem habebimus. Sed iam ea quorum gratia sumus in hanc disputationem ingressi, ratione concludenda sunt. Fuit autem positum uirtutem esse quādam animi perfectionem, ad ultimum omnium bonorum cursum suscipiens. Summam autem bonum (ut ostensum est) nisi in Deo esse non potest. Efficitur itaq; nullam animi affectionem, nisi ad Deum referatur, in uirtutis rationem cadere. Deinde si nihil quod amplectitur uita beata, cadere & extingui potest: absurdum est enim id quod fluxum & instabile est, beatum existimare. homines autem omnes incerti, & instabiles, uarijsq; uoluntatibus & studijs agitati a tatem exigunt: non poterunt nullo modo felices esse, nisi Dei præsidijs firmetur atq; fulciantur. Uirtutem autem esse beatæ uitæ effectricem, omnes consentiunt: nulla igitur uirtus censenda est, nisi quæ nos Deo copulabit, eumq; solum inuebitur. In ea igitur sola decus ueræ uirtutis clucet: & omnes
alite

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

alie non uirtutes, sed uirtutum inanes imitationes pu-
 tande sunt. Qui enim cōuenit uirtutem eam appella-
 re, quæ non habet propositum uirtutis finem? Negat
 Aristoteles ueram, et solidam fortitudinis rationē in
 Diomedem cediſſe: cum Græcis omnibus infugam con-
 uerſis, ipse solus maneret: malletq; summo cum periculo
 Hectoris impetum sustinere: quàm ignominioſæ fugæ
 se mandare. Cur ita tandē? nunquid non fuit pulchrum
 facinus, omnibus metu et formidine perterritis, Dio-
 medem solum, aut cum paucis extitiſſe, qui turpi uitæ
 mortem præclaram anteponeret: maioremq; rationem
 gloriæ duceret, quàm salutis? Pulchrum sane inquit.
 Sed quia facinus illud egregium nõ ad debitum finem,
 sed ad popularis laudis ambitionem referebat (dicebat
 enim uereri sese, ne Hector in suarū laudum commemo-
 ratione, Diomedem à se fugatū prædicaret) uerè uir-
 tutis fructū non tulit. In eodem etiã numero Hectoris
 reponit, quod aperte fateretur, formidare se rumores
 troianorum et troianarum: eaq; de causa, pugnam sibi
 alacrius capeſſendam putabat. Hos igitur uir acutis-
 simus, propterea quòd non intuebantur solam ipsius ho-
 nestatis pulchritudinem: quàm potissimum uitæ finem
 constituit: uirtutis ordine mouet: & in secundam clas-
 sem conijcit: in qua collocauit eam uirtutis imaginem,
que

quæ gloriæ studio tuetur officium: & legibus atq; di-
 sciplina civili continetur. *A* siue igitur pendet (ut
Aristoteli etiam uidetur) omnis honestatis ratio. *Ea*
 siquidem actio, et honestissime, et sine ulla dignitate sus-
 cipi potest: interdum etiam cum dedecore, et turpitudi-
 ne, pro rei propositæ uarietate. *Ita* fit ut uiri fortes ij-
 demum appellandi sint, qui in uerum uirtutis finem re-
 spicientes, præclare mortem oppetunt: qui rumusculos
 intuentur, et ob id pericula subeunt, inanes et leues: qui
 uero nefaria libidine, et flagitiosa animi perturbatio-
 ne, ad rem strenue gerendam impelluntur, improbißimi.
Vnde id efficitur, illos minime fortes fuisse: *Hectora*
inquã, et *Diomedem*: *Achillem* uero, atq; *Paridem*,
 non solum parum fortes, sed etiam turpissimos. *Hic*
 enim ut nuptiis perfidia, et scelere partas tueretur, in
 aciem irruebat: ille uero, ut immoderatam animi iracun-
 diam expleret, immensas illas strages hostium faciebat.
Hinc etiam id sequitur, nec ipsum *Aristotelem* plane
 uidisse, quæ uis ueræ fortitudinis esset: cum eadem nocte
 circumfusus, illud ultimum bonum ignoraret, unde uir-
 tutis firmitas, et honestatis conuenientia sumitur. *Sed*
inquies, illum multa & præclara fuisse de *Deo* phi-
 losophatum. *Sciò* id quidem. *Sed* quem tandem illi
 locum in rerum humanarum procreatione reliquit?

cum:

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

cum enim mundum effectum esse neget: hoc unum tantummodo munus Deo assignat: ut mundum circum axem cœli, summa cum celeritate uerset: cuius conuersione, omnium rerum inferiorum mutationes, & uicissitudines, generationes et interitus, confici putat. Fecerunt quidem non pauci uiri doctissimi, qui omnes res humanas, non temere, et casu, sed diuina providentia, & consilio gubernari putarent. Non tamen ita ut uirtutes ab illo petendas, uel in illo uitæ finem collocandum esse ducerent. Quid igitur horum de Deo instabiles opiniones, & multis erroribus inquinatæ, ad ultimi finis considerationem faciunt? Nam si cœli interdum pulchritudine mundi, ac ordine rerum cœlestium, æternam illam, atq; præstantem naturam confessi sunt: non tamen illi præstiterunt debitam pietatem: neq; spem uitæ beatæ in illa positam habuerunt. Illi igitur omnes neq; uitæ finem aspicere, neq; uirtutis formam amplecti potuerunt: sed pro uera dignitate, dignitate imaginem, uerborum magis splendore, & magnificentia, quam moribus, & uita persecuti sunt. Si uirtus igitur cœ sola dicenda est, quæ in uerum uitæ finem inuenitur: relinquatur place, quod est iam sæpius ostensum; tam esse solam uirtutem existimandam, quæ ad summum Deum omnium rerum principium, atq; finem ardentior

ardenter aspirat. Vnde id etiam concludi potest, eam
 solam uera, & summę nobilitatis splendorem efficere.
 Omnis autem nobilitas quę ex ista diuina uirtute na-
 ta non fuerit: quamuis illustrem speciem habeat: re uera
 tamen, inanis & fluxa est: nec in uera claritatis ratio-
 nem cadere ullo modo potest. Neq; dubium est, quin
 ea gens, in qua coeleste illud uirtutis genus eluxerit, non
 tam ex hominum genere oriunda: quàm diuino ortu edi-
 ta sit existimanda. Istius autem diuinę gentilita-
 tis ornamenta explicare conabimur: si prius ruina-
 m primi hominis, & interitum persequemur. Explana-
 tio enim illius calamitatis, cuius in oppressus corrui-
 t parens generis humani, causam afferet erroris, atq;
 caliginis, qua mentes humanae circumfusę, tam multis
 ætatebus ita iuauerunt, ut neq; cælum aspicere, neq; ue-
 ræ dignitatis splendorem cernere ualere. Vnde fa-
 ctum est, ut extincta nobilitate, animi demissio, & hu-
 militas ingens existeret. His autem malis explicatis,
 facillimum erit uidere, quemadmodum in istam nomi-
 nis & claritatis dignitatem restituti simus.

VTigitur ad hominem redeamus, erat is ut dictum
 est superius, in terris collocatus: ut eas tueretur:
 animantia cuncta regeret: cœlumq; omni pietate, &
 ueneratione suspiceret. In terris itaq; potestatem re-
 giam

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

giam habebat: coeli autem domino seruebat: eratq; di-
 uini numinis interpres, & sacerdos: humani autem ge-
 neris princeps et autor. Qui cum illustri corporis spe-
 cie constaret: animo tamen ad coelitu dignationem per-
 uenerat: ita ut etiam in flatu diuino futura significaret.
 Nudus autem in illo hortu amoenissimo spatiabatur.
 Nec enim uestitu indigebat is, cui nec ulla coeli graui-
 tas noxia esse poterat: nec ullam notã turpitudinis ha-
 bebat: quã ut abderet, atq; contegeret, uestimẽta requi-
 reret. Fuerat autem illi lex imposta, ut liberam uolun-
 tatem in studio uirtutis exerceret: quo tandẽ mereretur,
 in coelitu numerum ascribi. Lex autem fuit, ne fru-
 ctum nobilis cuiusdam arboris, quæ boni et mali scien-
 tiam cõiinebat, attingeret. Non quod inuideret Deus,
 eam cognitionem homini, quẽ diuinis beneficijs ornaue-
 rat: sed ut illius saluti consuleret, atq; prouideret. No-
 uerat enim, hominem, si suæ omnino potestatis factus
 esset, continuo periturum. Ita igitur illius libertatem
 attemperauit, ut eam rursus saluari lege denunciret.
 Nec enim tam uetuit fructum illum ne carperet: quã
 ue in id quod fructu illo significabatur, incideret. Sine
 enim significabat, ne eas causas quæ nondum illius ani-
 mo allabi poterant, ingenio proprio scrutari, et euol-
 uere uellet: siue, ne in delectu bonorum, & malorum
 declinatione,

declinatione, suo iudicio potius uteretur, quàm diuini
 numinis impulsu, cui se regendum tradere debuisset:
 siue postremo, ne ad illa bona declinaret, quæ malis in-
 numeris inquinata sunt: nosse enim in sacris literis,
 significat studiose complecti: siue igitur inquam id præ-
 cepit homini, ut illum summum bonum, in quo ni-
 hil est admixtum mali, complexus, reliqua bona malis
 contaminata reijceret: quid potuit homini præscribi sa-
 lutaris? Nam et inuestigatione earum causarum, quas
 animus noster comprehendere nequit, obruimur: &
 in rebus gerendis, ex arbitrio nostro potius, quàm
 ex Dei optimi maximi uoluntate, quid sequendum sit
 statuere, certissimè est ruinæ periculum: alicuius autem
 boni suauitate deceptos, ab illo summo bono decidere,
 est omnibus funestum atq; mortiferum. Hæc erat primi
 parentis cõditio, futuri felicitis, et beati, si seipsum ab il-
 lius immanis et uastæ belluæ congressu seruassent: quæ pe-
 stem et exitium omnibus terris intulit. Cum enim uide-
 ret princeps ille tenebrarum, autor impietatis et scele-
 ris, et earum mentium dux, quas diximus superbia elatas
 uoluisse, proprijs uiribus ad gloriam diuinitatis aspira-
 re: & ob id in sempiternam miseriam deturbatas esse:
 cum uideret igitur hominem, humo excitatum, ut ascen-
 deret ad eam gloriam, unde se deiectum considerabat:

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

æ Stauit inuidia: & hominis interimendi, et funditus evertendi consilia suscepit. Formam igitur serpentis gerens, fraude confictisq; dolis mulierem aggreditur: quam nouerat propter infirmio rem naturam, facilius labi et decipi posse. Eam itaq; uerbis allicit, & hortatur, ut fructum illum uetitum decerpatur. Futurum enim, ut ubi primum illius suauissimi mali gustum perciperet, ad diuinam continuo boni & mali scientiam perueniret. Mulier igitur, quæ & arboris pulchritudine uehementer illecta erat: et ad diuinæ scientiæ cupiditatem exarserat: facile mortiferum illud anguis te- terrimi uenenum haustit. Imperio igitur summi Dei, & parentis optimi, cuius benignitate fuerat in lucem edita, tantisq; opibus instructa, neglecto, hostis pestiferi consilium scuta est: uirumq; ad easdem funestas epulas inuitauit. Hæc fuit origo humanæ miseriæ: hoc malorum omnium seminarium: hinc mortis initium natum est: quæ postea magis inualuit: & crudeli dominatu terras uniuersas oppressit. Nam ubi primum homo passus est, se contaminari, pestilentis illius criminis contagione: manauit continuo malum illud in uenas: in hæsitq; penitus in uisceribus: corporiq; et animo cladem atq; mortem attulit. Quam miser animus continuo sensit, cum uideret se disiunctum, et auulsum à Deo:

à Deo: unde animam ducebat: & cuius numine propriam uitam sustentabat: intelligeretq; corpus iam coeli grauitati misere obnoxium, tandem; post uarias erumnas, & luctus acerbissimos, à uita descendum. Mortis autem illa certissima signa fuerunt: turbulenti motus in corpore, qui animi inconstantiam, & perturbationem mente, & ratione uacuum, tetrasq; atq; temerarias cupiditates indicarent. Fuit enim hoc iustissime constitutum: ut qui domini imperium neglexerat: iussisq; illius impudèter, et impie repugnarat: ipse uicissim, eas animi partes, quæ rationi antea parebant: experiretur rebelles, atq; contumaces: omniq; immanitate, in rationis arcem inuadentes introspiceret. Cumq; duo sint hominis munera, agere scilicet, & intelligere: ob idq; rationis et mentis particeps existat: ut in rebus gerendis appetitus animi regat: & omnem mentis curam, & studium, in diuinarum rerum cognitione ponat: in utraq; parte plagam grauissimam accepit. Nam mens, extincto magna ex parte lumine, quo antea collucebat, iacuit in tenebris, & caligine: & omnis uitæ ratio, simili nocte circumfusa, gubernaculis pene deiecta est: quæ quidem, ut ei lumen aliquod affulsisset, nõ tamen quo uolebat prouehi facile poterat. Erat enim confecta grauitè, et saucia.

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

turbidisq; animorū tempestatibus iactabatur: quibus
 obistere nō ualebat. Emerfit tum primum turpitudō,
 ante illud tempus ignota, cuius tetra facie, et deformi
 aspectu, conturbati primi parentes se ipsos in opacā
 sylvā abdiderunt: illasq; corporis partes, quas cōtra
 rationis imperium, obsceniū excitari uiderant, arbo-
 rum folijs cōtexerunt. Ab illo principio, omnis natu-
 ræ deprauatio, et opinionis uanitas oborta est. Inde
 omnes improbæ cupiditates, et formidines, inde omnes
 dolores et nefariæ uoluptates extiterū: quæ animi imbe-
 cillitatē facile torquent, atq; flectunt quocunq; ruunt.
 Mala autē illa, quibus erat animus implicatus, in cor-
 pus etiam miserū redundabant: cum erant labores infanti-
 ti subeundi: mors etiam postremo perferenda. Deniq;
 (ut breuissimè dicā) sic fuit relictus homo, ut illi sunt,
 qui à summa fortuna, & expectatione depulsi, ad sum-
 mam miseriam deuoluuntur. Omnibus ornamentis spo-
 liatus, à paradisi sinibus expulsus, extorris domo, pa-
 tria, et cœliū congressu, et quod caput est exclusus illo
 diuino amoris fœdere, uitæ cursum tenuit acerbum, mi-
 serum, & calamitosum. Cumq; uepres, et spine, quas
 diuino iussu tellus in illius pœnā gignebat, corpus pun-
 gerēt: multo tamē grauiore morsu, mentē ipsam, impie-
 tatis recordatio, et criminis conscientia uulnerabat: qui
 quidem

quidem animi aculei, nulla mundi amœnitate frui illum sinebant: et omnes illius cogitationes, ad superioris uitę desiderium, et presentis miserie sensum reuocabant. Illius tamen arboris nim, nimis efficacẽ fuisse, ille etiã tristis euentus facile cõprobauit. Nam et re expertus est, quantũ mali esset in scelere: et presentia mala faciebãt, ut melius amissa bona cognosceret. Tum enim secundę res à nobis cognoscuntur, cũ in aduersas incidimus. Hęc fuit illa dira clades primi parētis, in quam se dedit precipitem, dum autore serpente à Deo optimo maximo desciiuit. Nec ipse solus corruit: sed uniuersam simul posteritatẽ euertit. Cum enim ab illo, egro iam: et cõfecto procreati simus: necesse est, ut eandẽ etiã infirmitatis, et culpę similitudinẽ contrahamus: et uitio sanguinis illius corrupti, nascamur eadẽ labe criminis infecti, et iniqui uati. Vulnus igitur graue, et mortiferũ, cunctę posteritati impositũ est. Nam cum ex ista egritudine, quam habemus, à primis parentibus hereditariã, ratio uulnerata langueat: facile sit, ut omnes animi cõmotiones, tanquã ferę uinculus laxatę, turbẽtur, et ruãt: mētem quę sine magnis angoribus cõsistere non sinant. Animus itaq; miser metu affectus, et cupiditate, et uario genere morborũ miserabiliter implicatus, in contrarias partes ita distrahitur, ut uix sui iuris esse possit: sed quocũq; phibido,

DE NOBILITATE CHRISTIANA:

uel alia quæuis pestis impellit, eò se conferat. Hæc igitur primi parentis imago, satis expressa in ista corporis, & animi imbecillitate, seminauit omnia mala quæ postea mortales omnes oppresserunt. Nam primum, cū illæ perturbationes animi, rationis opes paulatim deprimerent, atq; comminuerent: effectum est, ut os illud hominis erectum, atq; sublimè, à cœlis deiectum, terram intueretur: in eaq; defixum, omnem spem rerum suarum, in præmijs humanis, & fluxis constituendum putaret. Omne igitur honestatis decus, & dignitatis splendorem, extinguere necesse fuit, illius ultimi boni negligentia, et contemptu, in quo summa uirtutis, perfectæq; gloriæ consistit. Cum autem serperet peccandi consuetudo: & in dies maiores uires colligeret: eo deuentum est, ut nullum facinus excogitari posset: sine id ex libidine nasceretur: sine ex furore & audacia, quo se non contaminarit humanum genus. Neq; satis habuit, omnia scelera moliri, quibus fides, & societas humana læditur: nisi etiam summi Dei religionem pollueret, atq; uiolaret. Cum enim essent mentes occupatæ immensa quadam caligine, non facile poterant mortales aliquid cogitatione comprehendere, nisi quod intuerentur oculis: aut alio quouis sensu corporis usurparèt. Cum igitur Deum animo non aspicerent:

cerent: oculosq; ad solem, lunam, atq; sydera conuerterent: quorum pulchritudine mouebantur maxime: coeperunt ea quasi diuina numina colere, & uenerari. Inde continuo delapsi, nec enim mens sceleris grauitate depressa, diu poterat, uel in astris ipsis insistere: non solum hominibus, sed brutis etiam, atq; feris, dum modo ex illis fructum aliquem perciperent, diuinos honores decernendos, et mortuis aras consecrandas statuerunt. Quid enim ego hic Serapim: quid Ostridis & Isidis sacra nefaria commemorem: reliquaq; simulachra ægyptiorū, in habitum atq; figuram brutorū animalium formata? Quid Bacchi orgia, per summum furorem (ut ex ipso nomine apparet) atq; amentiam constituta? Quid deinde reliqua genera persequar impure superstitionis, quæ omnium ferre gentium imbecillitatem occupauit: nō tantum libidine atq; flagitio, uerum etiam sanguine & parricidio contaminate? quasi enim parum foret, si per religionis speciem uersarētur in omni genere turpitudinis: quod tū inueneris, et Bacchi sacris, tum etiam in alijs quamplurimis fieri solenne erat: teterrimas etiam crudelitatis ceremonias attulerunt: ita ut frequentissime, sanguine humano aras imbuerent. Quod quidem apud omnes fere gentes, nō modo barbaras, sed doctrina etiam, ac humanitate cultas, factitatum

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

facilitatem legimus. Nam et Rhodij, qui propter do-
 ctrinã, in minerarũ tutela esse credebantur, hominẽ Sa-
 turno sacris aniversalijis immolabant: et Græci ferme
 omnes, ante quã in aciẽ prodirent, humana cæde aras
 atq; templa funestabãt: et Romani, licet raro, aliquan-
 do tamẽ, humanis hostijs Deos placãdos esse statuebãt.
 Quare sit, ut minime mirũ sit, si Thraces, Galli, Scy-
 thæ, et reliquæ nationes, illis temporibus ab omni cultu
 humanitatis abhorrentes, ea sacra malorũ dæmonum
 impulsu receperunt: quæ in cæde et sanguine uersaren-
 tur. Vt enim hic scythicã illam Dianã, nunquam cru-
 delitate satiatam, ut alia seu a numina prætermittã: satis
 constat phœnicicę principes, in magnis reip. calamitati-
 bus, solere unum ex liberis, quem haberent carissimum,
 ut hostiam iugulare. In syria uero, morem istum fuisse,
 historicę sacrę testimonio compertũ habemus: ut paren-
 tes, omni pietate repudiata, liberos suos igni consecra-
 rent. Sed quid hoc in loco immoror: cum ex ipsis histo-
 rijs perspectũ habeamus, nullum ferme sacrorũ genus
 fuisse, ab illis hominibus sine magno aliquo scelere cõsti-
 tutum. Inde factũ est, ut summum furorẽ et impietatẽ,
 summa peccandi licentia cõsequeretur. Cum enim uerę
 religionis munus sit mortales in officio continere: post-
 quam ea religio introducta est, quæ nõ solum pudoris,
 et huma-

et humanitatis officia, negligeret: sed etiam petulantia, cede paricidio, Deos placandos esse doceret: iam necesse erat, ut uniuersi furore et amentia præcipites, omni genere turpitudinis, et immanitatis se cõmacularent. Ita igitur accidit, ut peccatũ, principio natum à nature deprauatione, auctũ deinde cõsuetudine, postremo religionis impuritate perfectum, atq; cõclusum, uniuersum genus humanũ pessundaret. Quid igitur? Dicit aliquis. Nullas ne putas in tanto uirtutis naufragio dignitatis reliquias collectas esse? nec aliquẽ unquam mortalium, priscis illis tẽporibus honestatis studia coluisse? Negare non possum, multos etiã in illa cõmunilabe generis humani, specie honestatis illectos, et in uirtutis studium incitados quodammodo fuisse. Fuit, enim fuit, illa diuini numinis imago, animis humanis impressa, peccati quidẽ uitio deformata, nõ tamen deleta prorsus, et extincta. Cũ autẽ imaginẽ Dei audis, nõ tu mihi picturã aliquã in tabula, quasi Protogenis alicuius, aut Apellis artificio uarijs coloribus illustratã cõsyderes: aut signũ aliquod ex ebore factũ, opere præclaro, et excellẽte, quod diuinã speciẽ referret. Nihil. n. est aliud Dei imago, quã diuinę uirtutis imitatio, quo ad homini fas est. Hoc autẽ est ingenium puidũ, multiplex, et acutũ, oĩa semina uirtutũ in se ipso continens. Cũ igitur hoc opere diuino ficti, et informati

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

informati sumus: ad nullam rem magis apti natura sumus, quam ad decus & honestatem. Quod si à principio liberi à contagione criminis essemus: & à peruersitate opinionis, & criminis improbitate soluti: facile nos ipsa uirtus ad uerum decus alliceret. Cum autem ista malorum cõsentiens multitudo, diuinę huic imagini quasi uim inferre conetur, à rectis naturę institutis sepiissime deducitur: existit q̃ illa contentio, atq; bellum intestinum, in quo quidem ratio quasi specie diuinitatis informata, sepe uincit: lōge tamen sepius uicta cedit uoluptati, atq; turpitudini, ita tamen, ut ostendat aliqua doloris significatione, se inuitam, et repugnantem, à studio uirtutis abductam esse. Quod satis indicium facit, obteri interdum hanc uirtutis indolem, aut libidinis impetu, aut aliqua flagitiosa cupiditate, nunquam tamen omnino deleri. Nunquã enim quisquam erit tam effuse petulans, quin ubi primum inconstans illa, atq; temeraria uoluptas, quę sua immanitate iudicium rationis impediabat, effluerit: mœrens, et animo anxius, susceptę turpitudinis conscientia crucietur. Quod satis ostendit adolescens, ille Plautinus. Sic enim conqueritur. Omnia ego isthic quę dixisti scio
 Vel exsignaueram ut rem patriam? maiorum gloriam
 Fœdarum meum, sciebam ut esse me deceret, facere

Non.

Nō quibā miser, ita ui ueneris uictus, in fraudē incidit.
 Cum uim ueneris inquit, aperte, uobis indicat, illā ani-
 mi perturbationem, et inconstantiam, à crimine primi
 parentis ortam, scelere deinde unius cuiusq; confirma-
 tam. Rursus cum sese miserum esse dicit: & ex fla-
 gitij conscientia dolorem capit: ostendit plane diui-
 num animi sensum, cui nihil, nisi rectum, & honestum,
 quippiam suauitatis afferre possit. Sunt igitur, sunt
 in nobis (ut iam in propositum reuertamur) innata
 semina uirtutum: sunt decoris & gloria stimuli: sunt
 incredibilia quaedam, honestatis & dignitatis studia.
 Tanta tamen extitit humanę mētis imbecillitas: tanta
 nobis à peccato orta fuit ægrotudo: ut licet non pauci
 natura duce ad aliquam speciem uirtutis aspirauerim:
 paucissimi tamen, illam ueram & eminentem honesta-
 tis formam amplexati fuerint. Quamuis enim decoris
 splendore ducerentur, quale tamen ipsum uerum decus
 esset, ignorabant: cum in cœlum, unde omnis uirtutis
 ratio peti debet, minime suspicerent. In cœlum nero su-
 spicere, qui poterant, ij quorum animi erant in terra
 defixi, & qui omnia uitæ consilia, uel ad diuitias, uel
 ad popularem laudem, et gloriam referenda putabant?
 Quid igitur consecuti sunt uiri illi maximi, & ingenio
 excellentes, quos tulit antiquitas? Quid præclari im-
 peratores,

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

peratores, tantis rebus ad laudem & decus insignibus clarissime susceptis adepti sunt? sine ullo fructu possumus suspicari, tantum industria, laboris, & operæ, in dignitatis studio consumpti? sine ullo quidem. Virtutis enim rationem præclaram ad affectum, re autem falsam et inanem studiose complexi sunt. Omnes enim quamvis in eorum oculis uersaretur aliqua species honestatis: non tamen se ab illa communi generis humani lue, atq; tabe tutos conservare, nec à multis animi morbis quibus erant implicati emergere potuerunt: cum id per se præstare non possent: & Deum uirtutis autorem, atq; finem, cuius solius præsidio id quærissent obtinere, ante mentis oculos minime constituisse. Nulla igitur uera uirtus, sed fallax uirtutis imitatio, nulla dignitas, sed uana dignitatis species, nullum ueri decoris studium, sed effrenata quædam, inanis gloriæ cupiditas, tenuit illud genus hominum: qui quidem non tantum honesti pulchritudine illecti, quantum ut in magnum honorem ascenderent, & hominibus admirationem mouerent, egregias illas actiones susceperunt. Quod si illi, qui conatum aliquem ad uirtutem capeßendum habere uidebatur, uirtutis fructu omnino carnerunt: quid est de reliquis existimandum, qui cum semel omnia pietatis, humanitatis, officij, repagula perfregissent:

perfrēgissent: nihil tam propositum habuerunt, quam omnia inaudita flagitia, & scelera moliri: quo insinitam et temerariam omnium rerum cupiditatem exple-
re possent.

Soola Indeorum nato quondam mansit in officio; diuinis legibus & institutis, sanctissimaq; religio-
ne deuincta, et ab omni nefasta superstitione, longo tem-
pore segregata. De qua scriptum est, non est idolum
in Iacob, neq; simulachrum in Israel: dominus Deus
eius cum eo est. Et alibi, notus in Iudca Deus, & in
Israel nomen sanctum eius. Haec & in studio sancti-
tatis sese diligenter exercebat: et ad spem futurae salu-
tis erecta, iustitiam, et pietatem, quantum poterat, excole-
bat. Non fuit tamen in illa lege, perfecta & absoluta
ratio uirtutis: sed inchoata quaedam, atq; rudis species
bonestatis. Repressit illa quidem impios atq; nefarios ho-
minū conatus: inuit obuiam furori et sceleri: senere, atq;
uehemēter impia facinora uindicanit: neminē tamen ad
illum perfectū uirtutis, et sapientie gradum perduxit.
Ad uirtutē enim, non ipsius uirtutis illecebris, sed par-
tim metu atq; formidine, partim commoditatibus uite
propositis incitabat. Cū enim in legis promulgatione
uidissent, ex omnibus caeli regionibus coruscare fulmi-
na terrā et aera crebris tonitruum ictibus cōcut: ignē
superne

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

*superne decidere: cuius incendio, atq; flamma, mors
 editissimus omni ex parte conflagraret: adde tubam
 illam horrificam, fumum, atq; caliginem, & reliqua,
 quæ præsentis numinis maiestatem indicabant: metus
 exanimati, Mosem maximis uocibus appellant. Lo-
 quere inquit tu nobis, & audiemus. Non loquatur
 nobis dominus, ne forte moriamur. Quid ad ista Mo-
 ses? lubet illos bono animo esse, diuiniq; illius consilij
 causam aperit. Nolite inquit, timere. Ve enim proba-
 ret nos uenit Deus, & ut terror illius esset in uobis,
 & non peccaretis. Quod perinde ualebat atq; si dice-
 ret. Nondum estis ab improbis cupiditatibus, & à
 reliquis animi morbis numine diuino liberati: nec omni-
 no tales, qui sponte uestra: ad uirtutem allixamini.
 Formidinem igitur istam, animis uestris dominus in-
 lectit, ut ea saltem ratione, uos à scelere coherceret. Ad
 uirtutem uero, quibus præmijs incitat? Istis prope
 modum, quorum causa rude uulgus, & imperitum uo-
 ta suscipit: nempe frugum ubertate, copia diuitiarum,
 integritate corporis, & incolumitate. Si autem uir-
 tus ea sola dicenda est, quæ nõ metu coacta, sed sponte
 suum officium facit: & præclaras actiones, non ad
 res huius uitæ fluxas, sed ad Deum, uerum uitæ finem
 dirigit: qui potest ea uirtus existimari, quæ formidine
 expressa*

expressa est, et cuius finis non tam est Deum amplecti: quam uitæ cōmodis abundare? Nec enim nunc de ijs loquor, qui fragilitatis humanæ conscij, sapienter intellexerunt, sese nō posse, ea quæ in lege præscribebantur exequi perfecte, nisi ad Deum, unicum uitæ moderandæ, et conseruandæ præsidium confugerent. Ii enim uiri sapientissimi, qui diffisi uiribus suis, omnem spem in Deo reposerunt, spiritus diuini numine cōfirmati, et ad summum illud uirtutis genus excitati sunt. Qui tamen non ita multi fuerūt. Reliqui omnes, qui uel rationis opibus uidebantur, uel propter uitæ cōmoda in officio manebant: nullo modo ad uirtutis gloriã aspirare poterant: nec ita diu propter animi infirmitatē, in honestis actionibus cōsistere: immo, per summū scelus, atq; flagitium sepiissime corruerūt, nefarijs cupiditatibus, et turpissimæ uoluptatis illecebris impediti. Quin etiam multi ex illis, cum se scelere nefariæ cuiusdã superstitionis obstrinxissent: eo deducti sunt, ut nullum tam immane facinus animo fingi possit, quod non sponte susciperent: ita ut etiam filios, in honorē deorum fallaciū funestis ignibus inferrēt. Hoc de tanto, tamq; atroci scelere, et furore, cum alij uiri sanctissimi, tum in primis Ieremias grauissime multis in locis conqueritur. Veluti cū ita Deum inducit loquentē, scelera sua intulerunt in domū, in qua

k   inuocatum

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

inuocatum est nomen meum, ut polluerent eam, & edificarent aras in Tophet, quæ est in ualle filij Ennom, ut incenderent filios suos, et filias suas igne. Et rursus, non uocabitur post hac locus iste Tophet, & uallis filij Ennom, sed uallis occisionis: et dissipabo consilium Iuda, & Hierusalem, in loco isto, et concidam eos gladio, in conspectu inimicorum suorum. Hæc Ieremias. Non est autem necesse persequi reliqua gentis facinora, quibus sæpiissime uiolauit fidem, et religionem: illamque diuinam legem neglexit: et per summam libidinem, atque superstitionem conculcauit. Hoc autem satis est, ut intelligamus, ne in illa quidem gente, præterquam in paucis admodum, fuisse ueræ & absolutæ uirtutis studium: et maximam illorum partem, sese longe maiore sceleris impietate, quam reliquos mortales obligasse. Nec enim idem ualet crimen in eo, qui nulla institutione præditus est, quod in illo, qui ad omnia genera uirtutis fuerit diuinis legibus institutus. Quod si neque ratio hominibus, neque exercitatio studiosis, neque disciplina eruditis, neque lex hebræis, per se ualuit ad solidam uirtutis laudem et gloriam: et nihil aliud in rebus humanis, quod de uirtute commonefaciat inueniri potest, relinquitur, omnem uirtutis et dignitatis splendorem, priscis illis temporibus extinctum iacuisse: neque fuisse in terris locum, quo non peccati diri-

tas, tanquam calamitas quædam exitialis, atq; funesta
 peruaderet. Hoc autem fuit illud infinitum imperium pec-
 cati, atq; mortis, quod diuissime terras omnes oppres-
 sit, de quo tam multis in locis sacre literæ cõqueruntur.
 Neminem esse inquit, qui ius et æquitatẽ, colat: nemi-
 uem, qui Deum requirat: omnes de uia declinasse: ne
 unum quidem in officio permanuisse: cuncta deniq; im-
 portuna tyrannide peccati, et mortis atrocitate teneri.

Deinde illud, studia hominũ uersari in summa uanitate:
 falsa quædam somnia consecrari: nihil nisi quod pru-
 dentis et honestatis inane, plenum uero erroris, et ne-
 quitie sit amplecti. Tum illud præclarum, quod glo-
 riam et decus hominum herbe, atq; flori caduco com-
 parant, quem si uentus uehementior afflauerit: ita disij-
 ciet, ut ne minimum quidem illius uestigium relinquatur.

Quale est etiam illud Esaiæ. Omnis caro fœnum, et
 omnis gloria eius tanquam flos agri. Exicatum est fœ-
 num, et cecidit flos, uerbum autem domini manet in
 æternum. Quæ omnia manifeste declarant, nullam in
 rebus humanis fuisse, post illam primi hominis rui-
 nam, expressam effigiem dignitatis: nec ullam ueri de-
 coris speciem, atq; pulchritudinem, nec aliquam ger-
 manam nobilitatis formam extitisse: cum essent omnia
 uitij, atq; tenebris miserrime circumfusa.

LIBER SECVN-
DVS.

Am satis (ut opinor) constare potest, ueræ uirtutis, atq; solidæ dignitatis rationem multis seculis in obscuritate latuisse: cum ultimum omnium bonorum ignoraretur à quam plurimis: cum funestum peccati regnum omnes rationis opes cõminueret: cum eorum etiam pulchri conatus, qui ingenio & industria excelebant, eo solum peruenissent, ut aliquod uirtutis genus, non ueritate, sed ostentatione magnificum tuerentur: cum illi etiam, qui erant diuinis legibus instituti, propter animi imbecillitatem nefarijs erroribus occupatam, uersarentur in omni genere turpitudinis, & immanitatis. Communis igitur fuit illa calamitas, commune incendium, atq; flamma, quæ per orbem terrarum diuissime peruasit: communes illæ tenebræ, quibus omnes decoris, atq; dignitatis rationes occultatæ, & demersæ tam diu iacuerunt, donec tempus illud diuino consilio ab æternitate præstitutum uenit, quo tempore genus humanum erat è tantis malis eripiendum. Tunc enim cum exortus esset sol illæ iustitiæ, qui caliginem erroris & impietatis mentibus offusam discussit: diuinamq; lucem

lucem rebus humanis attulit: coeperunt homines oculis videre ipsam honestatis formam, atq; pulchritudinem: tunc ad uera uirtutis laudem & gloriam inflammari coeperunt, numine diuino erecti, atq; confirmati. Nec enim summus ille pater, atq; rerum dominus, ita scelere irritatus fuerat humano, ut non longe maiorem misericordiam in hominis salute, quam in ruina seueritatem adhiberet. Qui quidem nec in ipsa sceleris poena, ita fuit homini infensus, ut illius diuinæ imaginis quæ erat in homine, memoriam abijceret. Immo, cum pro criminis atrocitate, clementi admodum castigatione usus est in puniendo: tum eam poenam in hominem constituit, non quæ ulex esset impietatis: sed quæ faceret medicinam: & ad frugem bonam sæpiissime reuocaret. Cum autem diuinæ iustitiæ ratio postularet, ut in aliquos, quorum salus propter instam animo superbiam, erat omnino desperanda, summæ seueritatis exēpla constitueret: illis exemplis editis, factū est, ut multi sese à scelere, et impietate remouerent: eademq; opera longe plures diuinæ clementiæ lenitatem, quam iustitiæ seueritatem experirentur. Omnia deniq; post peccatū, in peccati remedium constituta sunt. Propositæ minq; clades illatæ, eluiones, incendia, terrores uarijs ostentis, atq; prodigijs hominū mentibus iniecti, bellorum tempestates, gentium ruinæ, hanc uim habuerunt, ut à scelere

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

atq; flagitio mortales abducerent. Contra uero, nite
 .commoditates, lex diuinius promulgata, sanctissimæ
 religionis institutio, diuinæ promissiones, immortalis
 .beneficia, ut ad officium, atq; sanitatem reducerent.
 .Omibus itaq; rationibus, siue illæ ad sceleris pœ-
 .nam comparatæ sunt, siue ad uirtutis inuitamentum,
 .fuit rebus humanis, ab omnipotente Deo, egregia qua-
 .dam patris pietate consultū. Postea uero quàm ita cre-
 .uit morbi uis, & peccati magnitudo tanta fuit, ut non
 .facile inueniri posset ratio ægritudinis leuandæ: aliud
 .medicinæ genus diuinum, atq; singulare summus ille
 .medicus adhibuit: quod non tantum id quod morbo di-
 .lapsum fuerat resarciret: uerum etiam priscam illam
 .sanitatem, multis opibus et uiribus amplificatam resti-
 .tueret. Hoc autē fuit ipsa summi Dei sapientia. Ipse
 .inquam patris sempiterni sempiternus filius, inexpli-
 .cabili ratione genitus, paterni splendoris effigies, nitæ
 .& immortalitatis fons atq; principium. Ipse igitur
 .hominem, quem effigie quadam diuinitatis olim impres-
 .serat: peccati & mortis laqueis implicatum, & omni-
 .bus ærumnis atq; calamitatibus circumuentum expedi-
 .uit: & in antiquam libertatem, singulari, diuinoq; con-
 .silio uindicauit. Principio autem necesse erat, ut nefas
 .illud, quo genus humanum contaminatum fuerat, elue-
 .retur.

retur: Numinis religio uiolata, sanctissimo quodam
 piaculo expiaretur: macula ex impietate & scelere
 concepta deleretur: ut sic tandem posset homo, te-
 tra peccati tyrannide liberatus, antiquæ dignitatis,
 & decoris ornamenta recuperare, atque ad immor-
 talis uitæ gloriam peruenire. Sed nullum piaculum
 in terris inueniri potuit, quo tanti sceleris magnitu-
 do procurari, aut iustitiæ diuinæ satisfieri, aut elui
 concepta macula posset. Omnes igitur sceleri affines,
 diris tristissimis obnoxij, turpitudine contaminati, in
 sempiternam miseriam nascebamur. Hæc erat no-
 bis proposita tristis, & miserrima conditio, nisi nos
 Christus optimus maximus respexisset: ueramq; ho-
 minis formam diuina benignitate suscepisset: & in
 illa diuinitatis maiestate permanens naturam huma-
 nam inaudita quadam ratione sibi conciliaisset. Om-
 nium itaq; rerum dominus, qui nutu terram, atq; coe-
 lum concurrit: ut hominem misere perditum, paradisiq;
 finibus extirbatum, in sedes patrias reduceret: à coeli
 uertice delapsus, in terris uersatus est: atq; ita uersa-
 tus est: ut neq; à coeli moderatione, nec ab uniuersita-
 tis imperio discederet. Isto igitur diuinitatis, cum hu-
 mana natura foedere, atq; coniunctione, peccatum hu-
 mano generi penitus infixum, repente extirpatum est
 k iij

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

mortis autem imperium conuulsum: omneq; scelus sanctissimis sacris expiatum. Quæ enim sacrorû genera illis sanctiora possunt excogitari, quæ a summo illo pontifice, qui sacerdos secundum ritum Melchidechi præcis sanctorum patrum uaticinijs nominatus est: celebrata atq; peracta sunt? Qui non ouibus, aut uiculis, aut ullis hostijs uana hominû superfluitate receptus, sed proprio sanguine litauit. Qui ut a capitibus nostris pestem propulsaret: caput suum ad omnium salutem consecrauit. Qui se uirgis cædi, et in crucem tolli passus est, ut communis sceleris pœnas ipse lueret: Deumq; consceleratis hominibus infensum, sanctissimi corporis hostia placaret. O singularem diuinæ beneficentiæ magnitudinem. O immensam diuinorû beneficiorum copiam, et incredibilem munerû largitatem. Ille rerû opifex, cuius uirtute omnia super subterq; producta atq; perfecta sunt: qui regit et temperat uniuersa: cuius maiestatis amplitudine cœli cõtinerere nequeunt: sanctissimæ uirginis uero inclusus delituit: ueramq; hominis formam suscepit: ut hominẽ in aliquo diuinitatis gradu tandem collocaret. Hoc illud fuit, quod multis ante seculis a uiris diuino uimine afflatis prædictum erat: fore nempe, ut Deus in humana forma delitescens, doctoris officio fungeretur: omnemq; nobis uirtutis et honestatis disciplinam traderet. Sic enim inquit Esaias. Fluunt ad eum omnes gentes: et
ibunt

tbum populi multū, et dicēt. Venite, ascēdamus ad mon-
 tem domini, et ad domum dei iacob: et docebit nos vias
 suas: et ambulabimus in semitis eius. Alibi vero ita in-
 ducit patrē cum filio loquentem. Dedi te in fœdus po-
 puli, et in lucem gentiū, ut aperires oculos cœcorū: et edu-
 ceres de carcere uinctum. Alio rursus in loco, filius
 ita de se ipso sermonem instituit, spiritus domini super
 me, eo quod unxerit dominus me: ad annunciandum man-
 suetis misit me, et ut mederer afflictis. Baruch autem
 hunc Deum appellat, a quo omnis disciplina profecta
 est. Et post hæc inquit in terris uisus est, cū homini-
 bus collocutus. Ioel uero his uocibus pios excitat. Filij
 sion exultate, et lætamini in domino deo uestro, quia
 dedit uobis doctorē iustitię. Postq̄ igitur cœlestis illius
 doctoris uox in tenebris illuxit: hominumq̄ genus ad in-
 stituta uerę religionis, atq̄ sapiētę disciplinā instituit:
 omnēq̄ animorū cupiditatē a rebus abstraxit humanis:
 ostēditq̄ nihil esse in terris magnopere metuēdum: non
 mortem, quę corpori tantū interitum affert: animū au-
 tem nō attingit: non orbiatē, non egestatem, nō reliqua
 eiusmodi mala, quę si corpori officiant: opes tamen in-
 mortalis animi labefactare nequeūt: instruxitq̄ deinde
 ad caritatē, beneficentiā, et animi moderationē. cum ista
 igitur omnia in intimis sensibus hominum defixit: et ad
 spem glorię immortalis auditores erexit: studioq̄ di-
 uinitatis

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

uinitatis inflammavit: cui dubium esse poterit, quin iam non uirtutis imago, sed solida ipsius uirtutis splendor, homines ad gloriam natos caperet: atque uehementer incenderet? Quid? quod non modo erudiuit ad honestatis, atque sanctitatis officia, sed etiam uires confirmauit: quibus ea quae docuit perfici constanter possent. Quod etiam diuinis fuerat oraculis praemonstratum.

APERIENTVR inquit ille, OCULI CAECORVM. Non est autem intelligendum uatem illum sanctissimum de corporis tantum oculis ista uaticinatum fuisse. Omnia enim quae a uiris illis excellentibus diuino instinctu, et inflatu praedicta sunt, a consuetudine corporis abducenda, atque ad mentis sensum referenda sunt. Subiungit deinde. AVRES SURDORVM PATEBUNT. Surdos appellat eos, qui pietatis disciplinae aures antea clauderant: de quibus inquit Ieremias, ecce incircumcisae aures eorum, et audire non possunt. Christi tamen beneficio factum est, ut surdi etiam auribus acciperent disciplinam. Quid deinde sequitur? TUNC SALIET VT CERVVS CLAVDVS, ET LINGVA MVTORVM IN DEI LAUDES ERVM PET. Quid per claudum intelligatur, nouerunt illi, qui sunt in sacris literis mediocriter exercitati. Claudum enim sunt, qui animi imbecillitate impediuntur, quo mi-

nis in curriculo pietatis exerceri ualeant: qui neq; uirtu-
 bus cuius, neq; cursu ad uirtutis præmia contendere ullo
 modo possunt. Vide igitur quam multa simul in animæ
 salutē conuulsi ille uindex humanæ libertatis: qui cæcis
 lumen attulit: surdis aures patefecit: claudis celeritatem
 dedit: qua possent instar ceruorū alissima cursu petere:
 et serpentibus perniciē machinari: infantibus postremo
 atq; mutis egregiā canendi facultatem largitus est. Fuit
 autē id amplissimū, quod omnis uitæ ratio afflictā atq;
 perditā, fuerit Iesu Christi ope in pristinā sanitatem
 restituta: id tamē multo maius, multoq; magnificētius,
 quod diuino lumine collustrata legem diuinā non tabu-
 lis incisam, sed intimis præcordijs infixā perpetuo stu-
 dio cōseruet. Cum enim iam nihil mentē impediret, quo-
 minus se ipsam traderet in coelestem disciplinam: ipsum
 Dei O. M. numen, animis sese insinuauit humanis: il-
 liq; imagini diuinæ, quæ iam in ortu suo, propter cōdito-
 ris similitudinē sempiternæ legis particeps extiterat, lon-
 ge clarius lumē prætulit: totamq; studio diuinitatis inflā-
 mauit. Quod si lex nil il alud est, q̄ ratio perfecta: ulla
 certe ratio, quæ nō modo natura, sed quod est lōge mul-
 tumq; præstātior, præsentī dei numine, ita perficitur, ut
 facile sese ad Dei imitationem accommodet: dubium
 non est, quin diuinam legem in se cōtineat. Sic enim est
 apud Ieremiam. Hoc erit pactum, quod feriam cum
 domo

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

domo Israel. Post dies illos, dicit dominus, dabo legem meam in uisceribus eorum, et in corde eorum scribam eam. Lex autē ista, ipse christus est. Ipse inquam, qui Dei patris uirtus, & sapientia nominatur: qui est mortalibus diuinę uirtutis exemplū, et unica uite moderandę ratio: mentibus illis, quas ex impuris castas atq; sanctas effecit, pręsens semper adest: eas q; spiritus sancti numine cōcitatas, ad glorię immortalis studium incendit. Cum autē nihil maius concipi mente et cogitatione possit, ipso Christi numine, quod nobis pręsens adeste scimus: et cuius diuino impulsu ad ueram uirtutē excitamur: nulla certe dicendi uis, nulla orationis ueritas, poterit consequi dicēdo diuinę erga nos clementię magnitudinē. Atq; uideo tandē me princeps amplissimę, iuuenili quadā audacia pręcipitē eum cursum suscepisse, quē tenere nulla ratione possim. Sum enim quasi in mare profundū, et immensum, in earū rerum explicationē ingressus, quarū altitudine, omnis humana dicendi ratio, atq; facultas obruatur necesse est. Quid autē dico humanā? coelites quidē ipsi, uix illo genere orationis celesti, atq; diuino, de tantis rebus pro dignitate differere potuissent: tantū abest, ut lingua mortalis, impuris sermonibus inquinata, diuinū in hominū genus beneficium amplecti oratione possit. Equis enim tantum ingenio ualeat, ut queat, nō dico uerbis explanare, sed cogitatione concipere,

concipere, quomodo Dei unicus filius, hominis formam
 induerit: nostramque naturam, adeo incredibili coniunctio-
 nis uinculo sibi copularit, ut Deus fieret uerus homo:
 in hoc, ut uniuersum genus humanum, ab omni uestigio
 sceleris expiaret, et ab omni scelere tutum, atque sanctum
 redderet. Quod deinde genus orationis crucis mysterium
 consequetur: quam Christus, tanquam mole et machinam
 ad euertendas opes hostis nostri comparauit? Quis uir-
 tutem inuictam illius: pro dignitate celebrare potest, qua
 serpentem illam uenenatam, in cuius potestatem uniuersum
 genus humanum reciderat: illisit, atque compressit:
 mortisque imperium infinitum extinxit: omnesque supersti-
 tiones, atque feritates expulit, et profligauit? Ut interim
 illud omittam, quomodo a mortuis exuscitatus, atque orna-
 tus manubijs, quas sibi bellorum omnium uictor fecerat,
 summa cum gloria, in diuinas illas sedes se ipsum intulit:
 ut inde, sub potestatem suam, et aeternam iurisdictionem,
 omnes gentes, atque nationes subiungat. Ut etiam de illo
 diuini spiritus incendio reticeam: quo apostolorum mentes
 inflammatae, res occultas, atque caelestes, diuina quadam
 constantia mortalibus enunciare coeperunt: orbemque ter-
 rarum, Christi nomine compleuerunt. Incutiunt haec
 omnia summam mentibus admirationem: opprimunt ma-
 gnitudo sua cogitationes humanas: linguam timidam,

Et haec si-

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

Et hæſitantem reddunt. Magnum igitur opus, & arduum, et quod nõ modo ingenij noſtri imbellicitate, ſed nullis etiã humanis uiribus perfici poſſit, eſt explicare partem aliquam eorum, quæ non humana doctrina, ſed diuina ſapientia noſtris mentibus inſpirant. Attamen, id nobis eſt portu egrediẽtibus conſyderandum fuit. Nunc quidem, poſtea quam temere in altum prouecti ſumus, danda nimirũ uela ſunt. Ea uero quæ iam ſuperius, quo ad licuit, et fas fuit attigimus, relinquẽtes, reſt quũ orationis curſum, quo chriſtiani nominis diuina ornamẽta continẽtur, chriſti auxilio freti perſtringemus.

PRincipio autem, quantũ ad uirtutem attingit, ſicut eſt à nobis ſuperius explicatum) ea tantum uirtus dicenda eſt, quæ à Deo profecta, Deum ſemper intuetur: et omnes actiones in illum dirigit: conſtatq; hoc uirtutis genus coeleſte, atq; diuinum, à Chriſti tantũ doctrina, atq; numine profluxiſſe, et ad eorũ tantum animos permanaſſe, qui Chriſtum ſecuti ſunt: relinquẽtes plane, in ſolis chriſtianiſ ueræ dignitatis lumen elucere. Hæc enim ſola uirtus eſt, quæ omnes peccati neruos excidit: quæ diuinam mentis effigiem, illuue infulſcatam, in priſtinum ſplendorem reſtituit: quæ tenues opes animi incredibili conſtantia corroborauit: quæ cunctas cogitationes, ab humanis rebus, ad religionis & ſanctimonie

Etimoniae studium traduxit: uiamq; certam, atq; dire-
 ctam, in coelum aperuit. Conferat autem nunc qui uo-
 let, illud uirtutis genus, quod fuit in Graecis et Roma-
 nis hominibus, ad aspectum amplissimum, cum christia-
 ni hominis dignitate, iam uidebit, quantum interuallum
 inter utramq; interiectum sit. Illa humano studio et
 exercitatione quaesita fluxis opibus inmittitur: haec di-
 uina benignitate concessa, habet firmissimam spem, in
 summo Deo collocatam. Illa lubricas diuitias, aut po-
 pularem gloriam breui morituram intuetur: haec nihil, nisi
 diuinum, atq; sempiternum spectat. Illa contagione crimi-
 nis obscurata, atq; depressa, repit humi: haec autem pura,
 et inuiolata alacriter in coelum euolat. Illa infirma spe,
 atq; animo, de gloria sua cogitat: haec autem, spe firmissi-
 ma immortalitatis, certissimoq; gloriae fructu ducitur.
 Illa postremo leuissimis opinionibus inflata, stultis ad-
 mirationem commouet: haec uerissimo lumine sanctitatis
 illustrata, sapientes homines ad uerum atq; sempiternum
 decus inflammat. Deniq; illic uidebis imaginem qua-
 dam uirtutis intermortuam: hic autem uirtutem ipsam,
 omnibus praesidijs et ornamentis redundantem. Quan-
 tum autem inter utramq; intersit: fallacime perspiciet,
 qui ad utriusq; actiones animum diligenter attendet. Qui
 enim christianae liberalitatis, mansuetudinis, temperan-
 tia, et

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

tiq; & reliquarum uirtutum omnium officia examina-
 uerit: eaq; cum humana uirtutis actionibus contulerit:
 intelliget plane, nihil aliud esse mentē hominis uere chri-
 stiani, quam christi ipsius sacrarium, atq; templum, in
 quo sanctissimę Triadis numen inhabitet. Sic enim in-
 quit ille, ego & pater ad eum uenimus, et mansionem
 apud eum faciemus. Et alibi, habitabo in eis & in-
 ambulabo. Paulus uero non semel christianas mentes,
 sancti spiritus fana, atq; delubra appellat. Cū igitur
 Deus ipse, in eorū animis, qui christi uiam sequuntur,
 quasi sedem, atq; domilium collocarit: ut eos præsentī
 numine incendat ad studium diuinę uirtutis imitandę:
 ridiculum est, aliquam humana uirtutis speciem, isti
 præcellentiſsimę comparare.

Quid autē de nobilitate dicam? Nam si uere, sa-
 pientes homines, nobilitatem uirtute metiuntur:
 eamq; nihil aliud putāt, quam gentē, eximijſ uirtutibus
 illustratam: ea profecto gens que diuinis uirtutibus ex-
 culta est, à diuina progenie aliena esse nō poterit. Itaq;
 non timide, & titubanter, sed maxima uoce, ac elato
 animo dicimus, christianum genus, diuino satū editum
 esse. Atq; non ita satum, ut illa Heroum natio, quę
 est apud Homerum. Illi enim, cum propter egregiam
 aliquam actionē, inter omnes excellerēt, facile cémentie-
 bantur

bantur nobilitatem: generis q̄ principiu, ad falsa que-
 dam, et impia numina referebant. Nos uero, non Io-
 uem, aut Liberum, sed summū, atq; prepotentē Deum
 uere patrem nominamus. Neq; licet cuiquam de tanta
 claritate siue nefario scelere dubitare: cum id, innume-
 ris sacrarum literarum testimonijs, compertum, &
 exploratum habeamus. In primis Ioannes Diuinitus
 testificatur, eos qui Christum receperunt, isto precla-
 ro beneficio affectos fuisse, ut filij Dei efficerentur. Ita
 ut iam nullo modo, in illa serie, que sanguinis commu-
 nione continetur, aut in illa familia, in quam adoptati
 fortasse sunt, censerentur: sed in diuina stirpe atq; sobole au-
 numerari debeant. Videte (inquit alio in loco) quantum
 beneficium contulit in nos pater, ut filij Dei nomine-
 mur. Quid autē Paulus? Quam multis in locis: quam
 preclare, atq; magnifice, de ista eximia nobilitate disse-
 rit: ueluti cum Christum fratrem nostrum maiorem
 nominat: cum nos spiritus diuini beneficio, in Dei fa-
 miliam adoptatos esse dicit: cū maximis uocibus illum
 rerum omnium conditorem, parentem nostrum appel-
 lat. Sed quod iam grauius, quam ipsius Christi testi-
 monium requirimus? Nunciabo (inquit) nomen tuum
 fratribus meis, in medio ecclesie laudabo te. Et alibi,
 nolite uocare nobis patrem super terram: unus est enim

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

pater uester coelestis. Tum postremo illud, ascendo ad patrem meum, & patrem uestrum, Deum meum, & Deum uestrum. Aetas me deficeret, si uellem omnia testimonia colligere: diuinam istam generis claritatem confirmantia. Sed hæc satis superq̄ sunt, ad alia præsertim properantibus. Illud autē admonere non alienum puto: non esse plures, atq̄ diuersas nationes, in quibus diuina claritas eniteat. Quamuis enim sanguine distinctæ, conditione dispares, locis infinite sint: postquam tamen omnes unum in locum congregatæ sunt, ut apud Christum imperatorē sacramento dicant: omnes repente eodem agnationis, et propinquitatis uinculo constringuntur. Nam et sanguinis necessitudinē, quo antea discretæ erant, reliquerūt: et in diuinā familiam adoptatæ, in qua nullum est generis discrimen, omnes eadem gentilitatis iura tenuerūt. Postquā enim aquis salutaribus expiati, magna ex parte abiecerunt illam uetustam peccati consuetudinē: et primi parentis imaginē deposuerunt: anteq̄ priore uita, quasi iterū nati, in nouam ingredi coeperūt: facta est continuo mentis humanæ renouatio, & ornatus incredibilis exortus est: ita ut uix iam uestigiū ullum infirmitatis humanæ relinquatur. Non igitur ille nobis dies natalis celebrandus est, quo in lucem istam editi sumus, ad omnes uitæ miseras et acerbitates nati.

Ille inquam, ille est natalis dies incredibili lætitia, et uoluptate celebrādus, quo die nobis diuina lux oblata est: salus atq; libertas Christi optimi maximibeneficio constituta. Nec enim tam eorum parentum liberi appellandi sumus: per quos ista misera mortaliq; uita fruimur: quàm ipsius Dei, à quo diuinum istud uite genus habemus: & per quem immortalitatem aliquando consequemur. Iccirco quamuis genus mixtum, et uariū ex omnibus fere nationibus, locis, moribus, natura, dissimilissimis ad istam sanctissimi fœderis societatem ascitum sit: una tamen gens ex omnibus gentibus efficitur: eadem omnibus sacra sunt: eadem gentilitatis stirps & origo. Generis principium (ut est superius ostensum) ipse Deus est: qui nutu condidit, atq; continet uniuersa: in quem omnia cupiditate incredibili referuntur. Ipse enim nos generauit: diuinisq; muneribus ornauit: & in hæreditatem immortalis gloriæ uocauit: omnibus denique ornamentis cœlestibus affecit. Quid iam altius animo fingi potest, aut magnificentius, quàm humo excitatum esse genus humanum, ut ascendat ad quendam diuinitatis gradum, atque amplitudinem? Ostendet iam qui uolet, imagines suas: nobilitatis seriem à stirpe reperat: Herculem aut Heroum aliquem generis sui Principem, & autorem

lenissimo orationis genere confirmet: aut si cominodum est, dicat se Ioue progenitum patre: dum modo nobis uere liceat, immortalem Deum parentem uocinare: quod quidem maxime licet, cum intus inclusum numen sentiamus, quod istius diuinæ claritatis tanquam pignus habemus. Nullū enim certius, aut grauius testimonium dici potest: quàm illud spiritus sancti donum, in christianos homines magnificentissime collatum: quo inflammatur studio rerum diuinarum: et in omni genere uirtutis uigilantes efficiuntur: quò animis pacem, gaudium, & caritatem incredibilem conciliat. Istud igitur presentis numinis subsidium, eiusmodi est, ut nos infirmo animo atq; spe esse non sinat. De quo ut commodius disseramus ipsius christiani nominis ratio, atq; dignitas explicanda est: cuius originem paulo altius reperemus. Illud autem cum sit uulgatissimum, non necesse est admonere: Christi nomen, ab unctiōe ductum. Siquidem *Χριστός* apud Græcos, idem ualeat, quòd ungi apud Latinos.

FVit olim unguentum quoddam sanctum, & religiosum, incredibili ceremonia constitutum: quo solebant ungi designati sacerdotes, Reges, atq; prophetae. Nemini autem unquam fas fuisse, in sacerdotium venire, aut ad regiam dignitatē ascendere, nisi isto sa-

cro unguento fuisset antea deubutus, unigatus est, quàm
 ut cuiusquam explicatione egeat. Quo pacto autem
 prophete, etiã illo perfunderentur, ex regum historijs
 intelligimus. Illic enim imperat Deus Helis, ut ungat
 Azaclem atq; Ieum: et eorum alterũ Sirię regno, al-
 terũ Samarię preficiat. Addit deinde, Heliseũ autẽ
 filium Saphat, unges prophetam pro te. Itaq; neq; re-
 gnum administrare, neq; sacerdotiũ inire, neq; uatibus
 etiam interdũ diuina mente aliquid in posterũ presenti-
 re, aut arcani quippiam interpretari licebat: nisi prius
 fuissent, unguento illo rite perfusi, atq; cõsecrati. Non
 quidem quod esset ea uirtus in castia, aut cinamomo,
 aut in reliquis odoribus oleo cõmistis, ut sine illis existi-
 memus, neminẽ ad honores summos peruenire potuisse.
 Sed nimirũ, aliud unguenti genus erat occultũ, atq; di-
 uinum, cuius istud à Mose compositũ umbram et ima-
 ginem gerebat: sine quo, nemo pro dignitate regnũ tue-
 ri potest: nemo sanctissimis sacerdotij muneribus caste
 jungi: nemo deniq; diuino motu animi futura perspicere.
 Nec est enim aliud hoc genus unctionis, quàm diuini
 numinis præsens auxilium: et cœleste munus, apud men-
 tes castas et puras, diuina benignitate collocatũ: cuius
 uirtute, multi in terris positi, cœlitũ iura sunt quodam-
 modo consecuti. Hoc est illud unguentũ, quo Christus

fuit copiosissime persusus: quemadmodum scriptum est. Spiritus domini super me, eò quòd unxerit me. Daniel autem non modo de hac unctione prædixit: sed tempus etiam septuaginta hebdomadarum præfinitum esse monstravit: intra cuius temporis fines, futurum erat, ut elueretur omnis peccati macula: et sceleris improbitas expiaretur: et sanctorum princeps ungeretur: non unguento aliquo, cuius breuem, et fluxam uoluptatè sensu corporis usurpamus: sed illo cuius uoluptatem sempiternam, mētē sentire possumus. Vt planius alio in loco demonstratur. Quem unxit Deus (inquit ille) spiritu sancto, et uirtute. Cum autē omnia munera, quæ fuerāt priscis tēporibus adumbrata, et diuersis hominibus distributa, fuissent excellēter, atq; simul, omnia in Christum conferenda: nam et regnum illius sempiternum, atq; summum sacerdotium diuinis oraculis prædictum erat: et eximius propheta fuerat multis ante seculis nominatus: cum igitur omnibus gloriæ ornamentis, atq; summis honoribus fuisset supra oēs mirabiliter honestandus: profuit, ut præ omnibus eiusdē hereditatis, atq; gloriæ consortibus ungeretur. Vt est in psalmorum libro. Diluxisti iustitiā, et odisti iniquitatē, propterea unxit te deus deus tuus, oleo lætitiæ, præ consortibus tuis. Myrrha gutta, et cassia, distillauerūt à uisceribus tuis. Is itaq; odoribus,

ribus, et unguētis affluens, unde etiā Christi nomen habet: rex regū factus, summū item sacerdotiū consecutus, et omnium diuinorū consiliorum particeps, atq; administrator effectus, ita gubernat uniuersa, ut etiā pacem nobis à Deo patre cōciliat: et omnē sapientiē disciplinam, & res ab humana scientia remotissimas, mentibus nostris inspiret. Omnia igitur illa potestatis, sanctitatis, atq; diuinitatis ornāmēta, uno Christi nomine continentur. Cum autē ex eo quod in rege Christo redundauit: ad illos etiā defluxit, qui eius uiam, et autoritatē secuti sunt: quos fratres, socios, bonorū omnium cōsortes appellat: iure, atq; merito factū est, ut christi nomē obtineāt: et uel quod uenerētur Christum, uel quod eiusdem unctiois participes existāt, christiani nominentur. Sic enim est apud Ioannem. Vos unctioem habetis à sancto, & nostis omnia. Et paulo inferius. Vnctio quam accepistis ab eo, manet in uobis: et non necesse habetis ut quisquam doceat uos: sed unctio eius docet uos de omnibus. Cum autem uirtus istius unctiois eiusmodi sit, ut reges creet: sacerdotes constituat: mentes diuinis motibus inflāmet: dubium nō est, quin omnes uere christiani, istorū ornamentorum omniū partem consequantur. Non enim solum regnū possident: et ad sacerdotiū delecti sunt ut inquit Ioannes in apocalypsi: sed habent

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

etiam magnā occultarum, atq; diuinarum rerum notitiam. Rectius enim, ut hic de regni illius futuri immortalis atq; diuini, opibus recteam, Regem appellaue-
ris eum, qui in cupiditatibus moderandis, et uitijs animi coercendis, diuinis legibus utitur: omniaq; dirigit, ad Christi regiam disciplinam atq; normam: quā principem dedecori, atq; turpitudini tanquā uile mancipium seruientem. Rectius sacerdotē illum, cuius sancta atq; pura precatio, lōge uultumq; priscū illum sacrificium, uel matutinum, uel uespertinum, ad religionem antecellit: quā Caiapham, qui manibus consceleratis sacra nefaria peregit. Rectius uatem illū, qui diuino afflatu multa cognoscit, quę sunt supra hominis ingenii: certissimamq; salutis uiam exploratā habet: quā Balaam, qui cupiditate cæcus perniciem sibi paratam non uidit. Diuinitus igitur illud Moysi elogiū, ab apostolorum principe, cū de dignitate christianorū differeret, usurpatum est. VOS (inquit) GENVS ELECTVM. REGALE SACERDOTIUM. Vide autē quomodo cum regia dignitate sacerdotiū copulauit. Nulla enim ratione uult has dignitates a se inuicem disungi. Nec enim caste fungi poterit sacerdotio, q̄ neq; se, neq; alios iuste rexerit: nec is qui iustitiā regie colit, honore sacerdotis carere poterit. Non quidem, ut continuo sacer-

omnia possint administrari, per illū, qui honeste uixerit. Sic enim omnium munerū confusio induceretur: & omnes dignitates gradus tollerentur: qua quidem re nulla capitalior esse potest. Erit tamen sacerdos, omnis qui iustitiam excoluerit, ad illud sacri genus rite peragendum, quod est, exhibere propriū corpus hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentē, et cultum, è pietate atq; ratione depromptum. Quid deinde sequitur? GENS SANCTA, POPVLVS ACQUISITIONIS, VT VIRTUTES ANNUNCIETIS EX EO, QUI DE TENEBRIS VOS VOCAVIT IN ADMIRABILEM LUCEM. *Iam quod dicitur sanctum, quod est tenebris ereptum, & in lucem admirabilem, hoc est in diuinarum rerum, atq; celestium notitiam uocatum, spiritus sancti beneficium est, numine suo mentem interiorius illustrantis, et cōmouentis, atq; ad summa omnia perducētis. Hoc autem cuiusdam diuinitatis esse, prophetiæ q; dignitatem attingere, quis nō uidet? Nec est enim aliud prophetiæ munus, quàm rerum occultarum, quarum uel inuestigatio, uel inuentio, supra naturam humanam est, per diuinū numen facta demonstratio. Cum igitur tam multa nobis supra sensus hominis à Deo in lucem prolata sint: dubitamus, quin uersetur in animis nostris præclara quædam diuinitio.*

atq;

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

atq; certissima multarum rerum presensio? Quid enim aliud est fides, qua insigniti, atq; fundati sumus uniuersi, quam certissimū argumentum earū rerum, quas in diuisi speramus: animis nostris per diuinū numen infusum? Ita fit, ut numinis ipsius instinctu, nobis ea polliceamur, quę humanā cogitationem longe superār: quod iam sine dubio pertinet ad officium uaticinij. Non uulgari igitur aliquo Dei optimi maximi dono, atq; munere, hoc christianorū nomen commēdatum est: sed multis, atq; præstantissimis oruamētis affectum. Sic est enim diuino spiritu afflatum, ut regiam dignitatē obtinere, præclarissimum sacerdotiū habere, et diuinę mentis uiribus ad futuram immortalitatem excitari possit.

Sed quoniam de nominis tam sancti atq; augusti origine, & dignitate diximus, pauca etiam de illius antiquitate dicenda sunt. Non quidem quod magnopere interfit, ad christianę gentis celebritatē, quā multas imagines suorum enumerare ualeat: aut quam multis ætatibus ab illa fuerit claritatis possessio retenta. Cum enim generis principium ad Deum referat: inuidiam nouitatis non formidat. Sed ne uideātur exclusi, non pauci, qui in ista familia principem locum tenuerunt: & quorum diuina uirtus multis in locis enituit, sermonem etiam de tempore instituendū putauit. Non est enim

est enim cur huius nominis ortum, ex Antiochię gestis repetamus, in qua primum (ut est apud Lucam) christiani vulgo nominati sunt. Quamuis enim tum primum vulgari coepisset: multo tamen antequam Iesus oriretur in terris, uersata est inter homines huius nominis dignitas & amplitudo. Sive enim quod Christi disciplinam & imperium sequantur, christiani nominati sunt: sive ab unctione illa cęlesti nomen istud ductum est: sive (quod magis reor) utrunq; ualuit ad huius nominis rationem, quod scilicet, et in Christi uerba iurariint, & eiusdem unctionis participes extiterint: quis erit tam amens, ut Mosem ab hac familia sciungat? Qui Christi contumeliã in se accipere maluit, quã regionem circumfluere. Quis Iacob, qui Christum scalis innixum summa religione ueneratus est? Aut Isaac, qui ut hostia Deo consecratus, Christi supplicium adumbravit? Aut Abraham, qui Christi diem uidit, & ex eius aspectu fuit eximia, atq; incredibili uoluptate perfusus? Quis porro Dauid, ab ista gentis serie discernendum puet? Cum quo fœdus illud, de Christo ex eius stirpe generando, quondam cum maioribus iustum, sanctissime renouatum est. At quem uirum? Qui omni uitę ratione, se prestitit in omni christiana uirtute excellentem. Infinitum esset, si omnes illas
 qui

DE NOBILITATE CHRISTIANA

qui ante legem fuerūt, et lege instituti sunt, enumerare contendam. Hoc unum dico, quod est ab omnibus testatum: neminē unquam fuisse eximia pietate atq; uirtute uirum, qui christum toto animo cōplexus non fuerit. Res per illum gerendas, uates diuino numine concitati cecinerūt: ad illius studium, et cupiditatem, sanctissimi reges exarserunt: illius imaginē, multi uiri omni genere uirtutis ornati, quamplurimis signis expresserunt. Et quemadmodum cū in speciem triūphi, hierosolymā inuectus est, innumerabili turba circumflucens, cuius pars antecedens uestibus uiam sternebat: pars uero sequens maximo plausu gratulationē significabat: una tamen uox omnium audiebatur, quæ illius uirtutem inuictam celebraret: sic etiam et prisca illi heroes, uiam Christo munierunt: & posteri Christum ardentissimo studio sectati sunt: & omnium uoce, unius regis, atq; domini laudes in coelum efferuntur. Hoc illud exemplum fuit, quod Mosi proponebatur ad imitandum. Inspice inquit illi Deus, et fac, secundū exemplum quod tibi in monte monstratū est. Nec Mosi solum, sed omnibus illis in quibus fuit singularis pietas, atq; summa sapientia, qui omnes illas opes animi quibus floruerunt, per Christum unicum rerū humanarum persugium consecuti sunt: quem fide persuasuenturum sperabāt: quem

tam

iam animo ut præsentem intuebantur: & ex cuius uoluntate omnia pietatis atq; religionis officia seruabāt. Vt autem illud omittam, quod non omnino illius aspectu caruerunt: non enim semel sese conspiciendum illis sanctissimis hominibus exhibuit: ut Moysi cū multis in locis, tum in illo rubi incendio atq; flamma: ut Esaiæ in illa sede regia atq; diuina collocatus: ut multis alijs quos non est facile percensere: ut igitur hic non persequar, quomodo multi ex illis, Christum in aliqua forma latentem aspexerūt: illud certe constat, omnes illos ad christianæ disciplinæ rationem uitæ officia omnia perpendisse. Cum enim animaduertas, Mosem supplices manus ad Deum tendentem, et pacem atq; ueniam inimicis implorantem: dubitas, quin ad Christi præcepta omnes actiones uitæ direxerit? Vt interim de reliquis sileam, qui magnitudine animi, incredibili mortis contemptione, singulari clementia, & reliquis uirtutibus Christi disciplinam egregie præstiterunt. Quid enim opus est singulorum res gestas exponere? Qui in uitam Samuelis inspiciet: qui res ab Ezechia gestas animaduertet: qui Iosiam, qui uates illos omnes intuebitur: et reliquos eiusdem ordinis homines considerabit: intelliget plane, illos magis ad legis finem, hoc est ad Christum, quam ad ipsam legem officia uitæ accommodasse.

DE NOBILITATE CHRISTIANA:

modasse. Si igitur christianos dictos esse placet, ex eo quod Christi disciplinam sequantur: nemini dubiū esse potest, quin & illi qui Christum nasciturum prospexerunt: et in illius doctrina, et beneficio omnem spem salutis repositam habuerūt: christiani nominari possint. Si uero mauis, nomen ab unctiōe deduci: neq; sic ulla causa est, cur dubitemus fuisse illis nomen hoc insigne communicatum. Sic enim de Abraham, et eius liberis scriptum est, nolite tangere christos meos, & in prophetas meos nolite mali quippiam moliri. Quos christos Deus appellat, satis perspicuum est, non legis unguento, quod nondum fuerat institutum, sed illo diuino fuisse delibutos, et ea de caus. christos appellatos. Sed quid attinet de isto spiritus sancti dono, atq; munere plura dicere? Nunquid parū manifestum est, neminem, postquam illa criminis plaga iniecta est generi humano, potuisse ullam ueræ uirtutis actionem suscipere? Ergo quicumq; uirtutis atq; pietatis religionem coluerunt, id nō uiribus suis, sed diuino numine assecuti sunt. Quicumq; enim illorum hominū memoris, ingenij, atq; naturæ opibus diffusus, ad Deum confugit: ab illoq; misericordiam, atq; clementiā implorauit: facile expertus est, diuinę benignitatis magnitudinem: animumq; antea percussum, et afflictum, diuino presidio recreari, et ad

omne virtutis genus incitari sensit. Nihil itaq; memorabile, nec in rep. constituenda, nec in sacrorū religione atq; cultu, nec in rebus bellicis effectū est: nisi spiritus sancti numine mentē principis alicuius excitāte, et comouente. Vnde illud est, factus est super Iephte spiritus domini, et irruit spiritus domini in Sansonem, et insiluit spiritus domini in Saulē, et eiusmodi sexcenta, sacrarum literarū monumentis æternitati cōmendata.

Dubitas igitur illos homines, in christianorū ordinem, atq; dignitatē reuocare: qui eodem quo nos diuini spiritus munere, affecti fuerunt: et qui omnia salutis præsidia, in Christo constituenda putarunt: cuius unius beneficio ad eam quā adepti sunt, dignitatem, peruenire poterant. Nec enim est aliud humane calamitatis subsidium: nec aliunde spes salutis ostēdi potest. Omnes igitur illi, qui ab humili conditione seruitutis abhorrētes, usq; eo progressi sunt, ut adoptionis spiritu fruerētur: genti hęc q; maiores nostri sunt. Ipse q; Abraham parens noster est. Magis q; ab illo nati sumus, cum illius similitudo ad nos peruenerit: nos q; simili pietate, illius fidem referamus: quā is, qui se ortos ab illo putant: neq; tamen domestico exemplo, a scelere, et impietate reuocantur. Cum enim in ista diuina cognatione, omnia sint a sensu corporis, ad mentis dignitatem conferenda:

non multum refert, cuius sanguine procreatus sis: sed cuius uestigijs ingressus, uitam instituas. Merito igitur, animi illorum, qui inani nobilitatis opinione, tument, à Christi præcursores comprimuntur. Non dicatis (inquit) patrem habemus Abraham. Potens est, enim Deus, de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Deinde uehementer illis comminatur. Iam inquit securis ad radicem arboris posita est. Fuit illis quidè securis iniecta: qua, à generosa stirpe excisi sunt. Nos autem rursus inserti in illam sumus. Illi itaq; qui se summo loco natos arbitrabantur: ad summam ignobilitatem reducti, conuitia illa merito, atq; iure sustinent, generatio praua atq; adultera, et germina uiperarum, & alia complura. Nos autem qui obscuro, et bumili loco nati eramus, in Abrahami familiam translati sumus: & in maioribus nostris, omnes illos reges atq; principes numeramus. Non tamen id miseri homines intelligunt. Sed quemadmodum se Iudæos appellant, cum non sint: ita Abrahami nomine gloriantur: cum à florentissimi illius generis dignitate, iam multis seculis, sint deiecti: et nunc uagi, et exules errent: undiq; exclusi, & ornamentis omnibus spoliati. Nos, nos quam uere Iudæi sumus, modo generis antiqui dignitatem iustitia atq; pietate tueamur. Nam si carnem non

circunci-

circumcidimus: animi circumcisionem libenter amplectimur. Pascha uero si non agni sanguine consecramus: Christum pro nobis immolatum ueneramur: cuius sanguine insigniti, omnem à nobis pestem, et uastitatē depulsam esse confidimus. Et si à fermento non abstinemus, uetusti tamen sceleris contagionem formidamus. Quid multis opus est? omnes illas ceremonias, ab antiquis institutas, summa religione recipiendas arbitramur. Omnia tamen, ut christiana dignitas exigit, ab illa corporis consuetudine, quæ iam temporibus ita postulantis sepulta est: ad diuinam uirtutem intus inclusam, esse conferenda putamus. Illum autem Iudam generis, atq; nominis principem habemus: de quo diuinitus scriptum est, iuda te laudabunt fratres tui: manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum: adorabunt te filij patris tui. Quod quidem uaticinium ad Christum spectare, nemo sanus ambigit. Vtrum igitur illi potius, qui disciplinæ ueteris umbram tantum inanem consecantur: & salutem diuina clemētia constitutam, & à lege contestatam repudiant, Iudæi appellandi sunt? an illi potius, qui illius disciplinæ sapientiam, literis occultatâ, summa religione colunt? Vtrum deinde est æquius, asseuerare, illos ab Abrahamo ortos esse, qui ab illius uirtute degenerarunt: et in Deum

DE NOBILITATE CHRISTIANA

contumaces, atq; rebelles extiterunt? An illi potius, qui Abrahami gloriam adamarunt: & ueræ religioni libentissime paruerunt? Quemadmodum igitur illi uiri excellentes, christiano uitæ splendore nobilitati sunt: ita & nos, qui illorum uestigia persequimur, iudaici nominis laudem & gloriam obtinemus. Nullum itaq; iam discrimen generis, nulla sacrorum distinctio, nulla dissimilitudo uitæ relinquatur. Siquidem omnia quæ hostili odio antea dissidebant, omnium necessitudinum uinculo constricta sunt: per summum illum patris interpretem, qui non solum humanis diuina conciliavit: sed etiam diuersissima hominum studia, & dissimillimam uitæ rationem ad summam concordiam adduxit: & ex rebus maximo interuallo distinctis, incredibilem concentum effecit. Si igitur Abraham gentilis noster est, quis prohibet, quo minus eos etiam, qui illo longe uetustiores fuerunt: & eiusdem fidei atque religionis consortes extiterunt: in eiusdem familiaris dignitate contineri existinemus? Quid autem dico uetustiores? Immo uero ab uniuersitatis primordio, licet huius gentis celebritatem. repetere. Quid enim hic referam diuinos illos homines, ad omnia summamatos? qualis Abel fuit, cuius oppressi, et occisi sanguis, eas uoces mittebat, quæ in coelum penetrarent:

atq; ad aures diuinas peruenirent. Quis item fuit ille, qui a Deo raprus est, nec amplius in terris apparuit. Quales alij permulti quos Mosis testimonio diuinitus celebratos animaduertimus. Quid igitur antiquius? Quid uetustius christianæ gentis splendore dici potest? quæ iam ab illo tempore quo iste rerum ornatus, & pulchritudo constituta est, in summa dignitate fuit: quæ singulari fide, eximia uirtute, incredibili sanctitate continuata, usq; ad Christi aduentum permansit: et quæ antea firmo animo atq; spe se omnia consequi posse per Christum confidebat: omnibus nunc ornamentis Christi beneficio redundat. Quid enim iam illi ad laudem & gloriam deesse potest? Nam si uirtute decus excolitur, in sola christiana gente ueræ uirtutis decus, et solida dignitatis lumen elucet. Si maximorum hominum gloria, genus commendatur: innumera multitudo est, eorū qui huius claritatis possessionem perenni uirtute tenuerunt. Si antiquitate conciliatur amplitudo: nihil est in hominum genere, quod quidem sit antiquius.

Sed quoniam non est fas disserere de inuerso genere uirtutis: nisi etiam aliquam partem persequere: non alienum erit, posteaquam de christianæ uirtutis dignitate generatim diximus: et antiquitatem nobi-

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

litatis ostendimus: nunc de singulis disputare. Non quidem de omnibus, esset enim infinitum: sed de ijs tantum, quæ magis cursum ad decus & gloriam aperire, atq; ad nobilitatis splendorem viam munire videntur. Quod si uirtus est genus maximis uirtutibus illustratum: maximæ autem uirtutes appellantur illæ, quibus qui sunt præditi, non utilitari suæ consulunt: sed communi saluti prospiciunt: quales sunt iustitia, liberalitas, & animi magnitudo: certe, uel ea solum ratione perspicuum est, in solis christianis esse summam nobilitatem: cum soli sint illis uirtutibus cumulati, quæ genti ueram claritatem et splendorē pariunt. Vt autem ab illa uirtute, quæ omnium habetur maxima: principium sumamus: illi soli possunt colere iustitiam, qui nulli cupiditate impediuntur: nullo motu iracundiæ, à mentis statu deducuntur: nullius odio, aut offensione commouentur. Qui postremo, non hominum rumori seruiunt, sed ipsa recte factorū conscientia sustentantur. Quando enim animus fuerit ira, aut cupiditate, aut reliquis eiusmodi morbis implicatus, non facile cohiberi poterit: quin uel appetat alienum: uel manus afferat alicui: uel quauis alia ratione faciat iniuriam. Quin etiam ille, qui omnes hominum rumores intuetur: & ea de causa, in iustitiam incumbit: non iustitiam tuetur, sed simulatione

latione, & inani iustitię ostentatione laudem aucupatur. Propterea enim quod innocentię nomen cupit obtinere: tantisper dum testes habuerit, sese in officij regionibus cōtinebit: infamię autem timore sublato, non dubitabit, iura omnia commodi alicuius gratia uiolare. Quare ut ij, quorum mentes humi defixę, et uarijs animorū tempestatibus agitatae sunt, qui res humanas admirantur, et in illis omnia ponunt, iniuria abstinere nulla ratione possunt: ita illi, qui mētes inuictas a cupiditate, et ab omni perturbatione liberas habent, qui negligunt humana, et in diuina suspiciunt, iniuriam nemini conflare possunt. Nec enim nūc de ijs loquor, qui nihil habēt christianorum præter nomen: cum re ipsa sint ab omni pietatis religione remotissimi: sed de ijs tantum, qui uerę christiani sunt: Christiq; moribus et institutis uiuunt. Quo enim modo eiusmodi hominem ad iniuriam inferendam impelles, qui neq; cupiditati seruire, neq; libidine incēdi, neq; ægritudine ulla frangi potest. Num existimas illum præmijs ad iniquitatem pellici? At omnia humana contemnit, & pro nihilo ducit. Num supplicij metu? Sed frustra illi comminaberis: qui iniustitię turpitudinem instar omniū suppliciorum putat. Odio fortasse inquires, aut offensione aliqua cōcitatus, inferet iniuriā. At nullum odiū maius esse poterit eo,

m ij   quod

quod in improbitatem conceptum perpetuo continebit: nec ulla offensione laceffitus, animū inducet, ut optimi domini atq; parentis uoluntatē offendat. Quid autem (ut uno uerbo dicā) iniquitatis suscipiet is: cuius omne uitę studium, in omnium hominum caritatem comparatum est? Qui inimicitias persequi facinus nefarium putat: iniuriam ulcisci scelus, atq; flagitium. Qui id quod proxime accedit, ad diuinā beneficentiā: eam mentem habet, ut inimicis etiam benigne faciendum putet. Est enim Dei maxime proprium, indignissimis etiā misericordiam impertiri: nefastis et impuris hominibus, huius lucis usuram largiri: flagitiosissimis quibusq; magnorum interdum commodorum facultatem tribuere. Qui non statim, ut quisq; facinus aliquod nefarium suscipit, in sceleratorum poenam detrudit: nec agit præcipitem in æternę miserię regionem: sed spatium dat respiscendi: & incredibili clementia uocat ad sanitatem: ut tandem in uiam redeuntibus ignoscat. Huius autem diuinę benignitatis imitandę, tanto studio efferuntur, ij qui sequuntur Christi disciplinam, ut uel in ea, summam religionis esse ponendam statuunt. Itcirco, neq; conuitijs laceffiri commouentur: neq; uexati maledictis incēduntur: nec iniurijs. prouocati ultiōnē ullam machinantur. Immo quod plane diuinum est, certamen

illud

illud sibi propostum existimant, ut inimicorū improbitatem, beneficiorū magnitudine uincāt: et eorum etiam salutē cupiant esse consultum, à quibus per summū scelus oppugnantur. Istos igitur existimas, ad iniquitatem impelli posse, qui neq; cupiditate frāgi, neq; timore debilitari, neq; odio ullius immoderato incendi possunt? Qui etiā in hostes omnia mansuetudinis officia conferunt? Qui postremo tūc se putant maximum lucrū facere, cum omnium commoditatibus inseruiūt? Nam quid ego de liberalitate dicam? cū illud constet, omnia ferme uiuendi precepta, quę à summo illo doctore nobis tradita sunt, ad misericordię, atq; beneficentię rationē maxime pertinere. Nec enim, ad ullius uirtutis officiū studio maiore nos instruit: neq; frequentius aliquid inculcat, neq; rursus uitium aliquod acrius reprimit, atq; uehementius, quā auaritię et crudelitatis inhumanitatem. Atq; adeo; cum ponit ante oculos, illius extremi iudicij seueritatem: et ostēdit, qui meritis in cœlum euocandi sunt: qui rursus in impiorū sedem, atq; tenebras detrudendi: non alia officia enumerat, quā ea, quę ex clementia et liberalitate depromuntur: nec nominatim alijs cōminatur, quā feris et inhumanis hominibus. Hosti itē inquit me non recepistis: nudum non operuistis: infirmum non uisitastis: et reliqua oīa eiusmodi. Quod quidem non sic

m iij   est acci-

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

est accipiendum, ut patemus, ad gloriam esse
 reliquis uirtutibus interclusum: aut reliqua facinora,
 non esse supplicio acerbissimo punienda. Quid est igitur
 in causa, cur alia non cōmemoret? An ob id, quòd
 quemadmodū nulla uirtus est, quę magis dei bonitatem
 referat, quàm humanitas et beneficentia: ita nihil est te-
 trius: nihil odiosius, nihil magis diuinis placitis alienum,
 quàm crimen auaritię et immanitatis? Cum igitur futuri
 iudicij rationē exposuisset: nō necesse habuit omnia offi-
 ciorum genera persequi: sed ea tantum uoluit oratione
 complecti, quę sunt in omni uita præstantissima. Nec
 enim quidquā in terris fieri potest, quòd Deo sit acce-
 ptius: quam ferre opem miseris: præbere per fugiū affli-
 ctis: tribuere misericordiam perculsis: beneficijs iuuare
 quamplurimos: bene de uniuersis promereri. Nullū est
 remedium presentius, ad omnes morbos animi depellen-
 dos: nulla in cœlū uia expeditior. Omnes igitur qui non
 solum nomine christiani sunt: sed qui uita etiam, atq; mo-
 ribus cum Christi disciplina congruunt: huic uni uirtu-
 ti præcipue incumbunt: eandē perpetuo studio colendam
 putant: in ea deniq; magnum robur, atq; firmamentum
 salutis ponendum arbitrantur. Tum demū se existimant,
 illius institutum atq; exemplum sequi, qui diuinas et im-
 mortales opes nobiscum cōmunicauit: cum omnes suas
 opes

opes in utilitatem omnium conuertunt. At uide quātus
 sit christianę liberalitatis splendor: quanta dignitas, et
 amplitudo. Satis amplam sibi beneficentię laudē uulgo
 quesijse uidetur, ij qui ex eo quod sibi superat, alijs gra-
 tificatur. Maxima deinde pars, ipsius liberalitatis offi-
 cia, adeo angustis regionibus desinit: ut nemini se quip-
 piam debere, nisi sibi, atq; suis arbitretur. Si uero bene-
 ficia in alienos conferenda sint: apud eos collocat, qui ui-
 dentur posse referre gratiā cumulatius. At uero, qui
 se Christi disciplinę penitus dediderūt: non solum in pe-
 cunię abundantia, sed etiā, in angustijs, omnia benigni-
 tatis officia uentur. Deinde neminē putant alienum,
 cui possint opitulari. Postremo nō tam in eos benefici
 sunt, a quibus possunt officij fructum repetere: quā in
 illos, qui propter omnium rerum inopiam, et egestatem,
 minime idonei sunt, ad gratiam referendam. Nec ij
 sunt ullo modo, qui pecuniam tantū, qua quidem nihil
 est homini christiano uilius, profundant: reliqua uero
 consilij, uirtutis, industrię, diligentię officia negligant.
 Immo quicquid ingenio, labore, studio, uigilantia, perfici
 potest, semper pro aliorum salute liberrime susci-
 piunt: nec ullo capitis periculo ad aliorū hominum, præ-
 sertim christianorum pericula propulsanda, impedi-
 tur unquam. Tanta est enim inter eos, qui Christi præ-
 ceptis

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

ceptis conformati sunt, in religione colenda conspiratio: tanta officiorum omnium societas: tanta denique amoris coniunctio: ut nemo propriam salutem, aliorum saluti putet anteponendam. Non igitur est cur admirerur, tantam multitudinē extitisse eorum, qui ut aliorum indigentiam subleuarent, patrimonia sua profuderunt: cum multi etiam, ut aliorum salutem constituerent, uitam propriam fortissime dimiserunt. Quid autem necesse est in tanto numero, aliquos percensere. Ab omnibus enim ista caruatis officia, in ecclesie primordio colebantur: & nunc non ab uniuersis deseruntur. Sunt enim, sunt non pauci, qui non modo contemnunt omnes opes & facultates: uerum etiam si res ipsa postularret, uitam pro aliorum incolumitate libenter abijcerent. Semper enim christianæ uirtutis atque probitatis lumen eluxit. Patuit aliquando latissime, et quamplurimos illi strauit: aliquando autem pauciores: semper tamen eundem splendorem retinuit: atque in perpetuum retinebit. Nec enim ab hominibus ortum habet: sed à Deo rebus humanis allatum est. Nunquam igitur deerunt, qui non modo communem salutem omnibus suis comoditatibus anteponant: sed etiam uitam libentissime pro omnibus impendant. Fuit autem hoc in ista coelesti disciplina, ut alia omnia admiratione

uone longe dignissimum. Cum enim homines, ad amoris coniunctionem nati sint: euenit tamen, ut uitijs, atq; cupiditatibus impediti, rarissime sese ad amicitiae studium applicarent. Itaq; per tot secula, uix duo, aut tria amicorum paria, reperta sunt, à quibus amicitiae ius, sanctè coleretur: quæ etiam fabulis magis, et antiquitatis opinione celebrata, quàm certa fide, comperita & illustrata sunt. At postquam mentes humane, huius doctrine lucem aspicerè potuerunt: tanta continuo fuit inter homines, amoris consensio, tam sanctum inter omnes foedus amicitiae factum est, ut nemo quippiam ab alijs sciundum, atq; segregatum haberet: sed quilibet eorum omnes suas fortunas, in omnium usum confererat. Quid autem dico fortunas, cum manifestam sit, omnium uoluntates ita conglutinatas fuisse: ut nihil quisquam sentiret: quod non esset ab uniuersis comprobatum: nihil expeteret, quod non in omnium salutem redundaret? Multitudinis autè credentium (inquit Lucas) erat cor unum, et anima una. Neq; quisquam, eorum quæ possidebat, aliquid suum esse ducebat: sed erant illis omnia communia. Vides igitur illam illustrem atq; præclarã amicitiae speciem, quæ uirtutis opinione conciliatur: cuius imago fabulis adumbrata admirationem incutiebat: ad quã uix duo aut tria
 bonorum

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

hominū paria peruenerunt: non iam institutam à paucissimis, sed ab omni Christianorum multitudine incredibiliter exultant. Tanta enim facta est animorum coniunctio, ut non modo eisdem moribus, & institutis uiuerent: uerum etiam uniuersi, una mente atq; uoluntate constarent. Deniq; in solis christianis uerum lumen amicitie, mirabiliter eluxit. Quemadmodum enim, in multis fuisse uirtutis conatum animaduertimus: in nullo tamen qui religionis expertus esset, uirtutis perfectionem inspicimus: ita quamuis multi imaginem amicitie tenuerint: ipsius tamen ueræ amicitie splendor in solis christianis exiit. Cum enim amicitia à uirtute nascatur, necesse est, ut uera atq; perfecta amicitia, in ijs tantum sit, in quibus perfecta uirtus insidet. Sed satis sit in hoc libro de iustitia, liberalitate, et fonte liberalitatis amicitia breuiter disputasse. Nunc reliquam partem orationis, qua de fortitudine christiana latius differendum est, propter aliquorum improbitatem, qui uirtutis huius laudem hominibus christianis minime concedunt, deinceps persequemur.

LIBER TER-
TIUS.

*D*ivina christiani nominis ornamenta, iustitiam atq; benignitatem, non quidem eo genere orationis quod rerum magnitudo postulabat: sed eo quod ingenij nostri tenuitate excoli potuit, superiori libro persecuti sumus. Restat igitur princeps amplissime, ut de magnitudine animi, atq; constantia, paulo fusius disputemus: cuius quidem uirtutis ea dignitas est, ut nulla orationis ubertate exprimi possit. Semper enim summam admirationem excitauerunt mortem contemnentem: corporis cruciatibus animo maximo perferentes: nullis doloribus à mortis statu et à uitæ dignitate discedentes. Nam cum omnes istius uitæ incunditate ducamur: atq; naturæ blandimenta consectemur: quicumq; mortem contemnit, naturam ipsam plane uincit. Quantum autem apud omnes nationis admirationis, atq; dignitatis habeat, ista mortis contemptio: illud uel maximum indicium facit: quod nulla uirtus æque doctorum hominum monumentis celebratur: nulla simili genere laudis effertur. Iusti et moderati homines modicè laudantur: fortissimi uero atq; magnanimi sideribus ipsis inseruntur. Socrates,

DE NOBILITATE CHRISTIANA

crates, qui ut temporibus illis, fuit unicum continentis, atq; moderationis exēplum: nullo genere uirtutis æque illustratus est: atq; illa constātia, quam adhibuit, in retinenda dignitate: cum iudicum sententijs ad mortem mitteretur. Ipsi illi, qui difficillimā aliquam fortunam subeuntes, omnibus fortunis atq; solacijs spoliati iacēt: si in salutis desperatione sibi manus afferant, quāquam in eo genere mortis, insit quædam timiditatis suspicio: non enim uidentur tam retinendæ constantiæ causa, quāam calamitatis effugiendæ, ad letum properasse: illi tamen ipsi, qui sic à uita, uoluntate sua demigrant: eximijis sepe laudibus celebrantur. Tantum enim dignitatis habet animi uirtus, ut eius etiam falsa simulatio admirationem commoueat. Quod si ita est, quis poterit oratione cōplecti, christianæ uirtutis constantiam, atq; magnitudinem? Etenim si uires eloquentissimorum hominum, cum ipsius humanæ uirtutis laudes exornare uolunt, rei magnitudine interdum obruntur: quod orationis genus, incredibile, atq; diuinum erit, quo possit quisquam dicēdo partem aliquam tantæ dignitatis explicare? Nos autem, quanquam nec ingenio, nec exercitatione ualeamus: posteaquam semel à nobis res tanta suscepta est: ne sit maius in omitendo desidiæ crimen, quāam fuit audaciæ in susciديو, quantum

quantum in nobis situm erit, huius etiam uirtutis præstantiam latius explanare conabimur.

ATq; primum quantū inter illam, et humanam fortitudinem inter sit, animaduertendum est. Principio, si finem respicias, qui pro Christo dimicāt, ipsum uerum uirtutis finem assequuntur: qui autem diuitias, aut gloriam popularem sibi proponunt: neq; summum illud bonum intuentur: cupidi magis et ambitiosi, quàm fortes appellādi sunt. Deinde, pleriq; se periculis obijciunt, non iudicio, sed aliquo animi furore concitati, ex odio, inuidia, aut cupiditate concepto. At christiani, cum solam improbitatem odio persequantur: erga ipsos homines habēt animum ab omni ira, inuidia, cupiditate liberum atq; solutum. Illi postremo nunquam se periculis obijciunt, nisi aut in summa spe, aut in rerū omnium desperatione. Nemo enim, nisi aut aliquam spem salutis et cōmodi sequeretur: aut omnino à spe salutis decideret: pericula sibi subeunda existimaret. At nostri, quum multis in locis, ad certam perniciem atq; mortem abducti, cum ijs uitę amœnitate frui licuisset: ita ut altera ex parte nulla spes salutis ostēderetur: ex altera si à mentis sentētia destitissent, multa ad uitę incūditatem proponerentur: tamen ad certum mortis acerbissimæ supplicii profecti, omnia uitę blandimēta repudiarunt:

¶ neq;

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

Et neq; minis, neq; promissis, à fidei, atq; pietatis reli-
 gione depelli potuerunt. Iam quantum illud est, quod
 cum ex omni pene memoria hominum, pauci admodum
 fuerint: qui disciplina, et exercitatione, perpetuoq; ui-
 tæ studio id assecuti sint, ut oblatam mortē æquo ani-
 mo ferrent: repente multitudo innumerabilis extiterit,
 non modo uirorum, atq; mulierum, sed etiã puerorum,
 atq; propemodum infantium, pro Christi religione,
 uerbera, cruces, ignes, mortem postremo atrocissimam,
 iniuncto et alacri animo perferentium. Cum omnes or-
 bis terrarum principes, tanquam pro salute, atq; digni-
 tate contenderēt, ut sanctissimę religionis memoriam,
 ex animis omnium delerent: cum ipsi dæmones, autores
 sceleris et impietatis, animos illorum, quos impurissi-
 ma superstitione obligatos in potestate continebant,
 ad immanitatem inflammarent: cum omnia exquisitis-
 sima suppliciorum genera, ad christiani nominis perni-
 ciam excogitarentur: cum uis, et furor, in omnibus ter-
 rarum angulis, in quibus Christi nomen auditum esset,
 uersaretur: cum ista omnia ad christianæ pietatis in-
 teritum comparata essent: tamen tantã uim habuit ue-
 ra nobilitas, et illustris animi uirtus: ut non modo illa
 constanti, perpetua, inuicta pietatis defensione, ho-
 stium petulantiam libere confutaret: sed etiam sese pro
 Christi

Christi confessione, in eadem & flammam ultro atq; libenter objiceret. Abducebatur ad necem, et cruciatum: uerbera, cruces, unci, & inaudita tormentorum genera constituiebantur: neq; satisfacere crudelitati poterant illi impuri homines scelere furiosi; si statim spiritum auferrent innocentibus: longo cruciatu contumaciam illam, non à superbia, sed ab inclita uirtute ductam comprimere cupiebant. Nec enim tam sacrorum causa laborabant: quàm inuidia illius eximiae uirtutis, qua omnes minas suas, irrideri atq; contemni cernebant. Nullis tamen, neq; minis, neq; terroribus, neq; exquisitissimis supplicijs, christiana uirtus frangi aut debuitari poterat. Cumq; tortores, atq; adeo tormenta ipsa deficerent: illi tamen heroes inuicti, in eadem semper mentis constantia permanebant. Cum uero rursus ex intervallo carnifices ad corpora sanctorum omni cruciatu laceranda redirent: ipsi sanctissimi homines, animo mirandum in modum confirmato, atq; renouato, ad eadem supplicia reducebantur. Neq; interim uox ulla ab illis exprimebatur, nisi quæ Christi diuinas laudes celebraret. Quid iam clarius, aut magnificentius, dici, aut animo concipi potest? Gloriosum omnibus uidetur, in corporis cruciatu seruare constantiam: at isti non modo constanter, sed etiam cum summa uoluptate

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

cruciatū omnem perferebant. Certissima namq; triumphī spes, & corporis dolorem mitigabat: & animum ingenti lætitiā cumulabat. Rarum etiam fortitudinis exemplum, laudibus in cœlum extollitur. At in christianorum gente, neq; ætatis ratio, neq; sexus imbecillitas, neq; generis, aut ordinis conditio, decori atq; gloriæ impedimento fuit. Quid enim hic primores gentis referam: cum pueri etiam, atque uirgines innumera- biles, nulla crudelitatis supplicia pro Christo recu- sarint? Quam multi serui, ut ueram animi libertatem tuerentur, omnes acerbitates suppliciorū despexerunt? Quam multi milites, quod genus hominū plerumq; ab omni studio sanctitatis abhorret: mortem pro Christi laude susceptā, omnibus coronis et triumphis antetulerunt? Nec est necesse omnes Mauricios, Sebastianos, Catharinas, Agathas, Gordianos enumerare. Hoc satis constat, innumerabilem, atq; propemodum infinitam multitudinem fuisse, quæ ad illius uirtutis eximiam laudem peruenerit: cuius imaginem, uix homines excelsi ingenio præditi, post longam exercitationem tenuerunt. Quod satis indicio esse potest, longe aliud uirtutis & constantiæ genus istud esse, ab eo, quod philo- sophorum præceptis & literis continetur: quod non humana disciplina, sed diuino munere atq; dono fuit christiane

christianis mentibus instillatum: summum christiani nominis, atq; nobilitatis ornamentū, certissimumq; sanctissimæ religionis testimonium. Non desunt tamen, qui nostrorū uirtuti, nō dico Catones, et Brutos, quos quidam in loco deorum immortalium uenerantur: sed Cleombrotū etiā fortasse, qui se amentia præcipitem è turri deiecit: aut Empedoclē, qui simili insania uexatus, se ipsum in ætne incendiū demisit: aut quemuis aliū anteponet. Itaq; nostri ab illis Cornelius, Cyprianus, Laurentius, Stephanus, atq; adeo Paulus ipse, diuini uiri, et omni uirtutis genere præstantissimi, in numero uirorum fortiū nullo modo habentur. Quin etiam impurus quidam scriptor, atq; nefarius, in libris, quibus et suæ ciuitatis historiā, et multas quæstiones ad reip. statū perinentes hetrusco sermone cōplexus est, non putauit dissimulandum, quid de nostrorum sacrorum religione, sentiret. Inquit enim christianam religionem illam magnitudinem animi, quæ in antiquis elucebat, funditus sustulisse. Romani imperij ruinā, laudis et gloriæ labem, uirtutis etiā militaris interitum, huic sanctissimæ summi et æterni dei religioni assignandū putat. Tum postremo, ut aliqua ex parte uitet offensionem honorum, inquit, id non uitio religionis, sed interpretum, qui illam male intellexerunt accidisse: cum tamen

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

non posset ostendere, quæ fuerit illa peruersa interprætatio, quæ tantorum malorum causam præbuerit. Sed ut infixio aculeo honeste posset quacumq; ratione discedere: ineptissimam illam medicinam iusti doloris adhibuit. Parcerem mortuo, si non plures nunc monimentis inquinatissimis: quam olim uita contemptissima læsisset. Sed quando tam indignum cõuiuium, christianæ nobilitati, illius defuncti scripta faciunt, non dubitabo, Christi præsidio reclusus, cū hominis conscelerati manibus configere. Quod tamen non studio pugnandi faciam: sed ut eorum amentia, atq; sceleri resistam, qui in eadem mentis cæcitate uersantur. Late enim disseminatum est malum istud: multosq; funesta contagione grauiter infecit.

Primum igitur illud requiro, quid in nostris hominibus uiderit: quod posset ulla ratione cõtemneri. Nam si magnitudo animi perspicitur ex rerum humanarum despicientia: et ex quadam elatione, nihil nisi diuinum, & inclitum cogitante: nihil certe illustrius esse nostris potest: qui cum se intelligerent, in diuinam familiam uocatos, omnes res mortales, infra se positas esse duxerunt: omniaq; uitæ consilia, ad dignitatem & immortalitatē retulerunt. Si fortitudinis est comes inuicta patientia: quis nostrorum animum non admirabitur,

cum uiderit ipsas etiam uirgines, pro Christi nomine, acerbiſſima ſupplicia, & omnes corporis cruciatuſ appetiuiſſe? Quam iſ laudibus celebratur *Leæna* meretrix, quod multis tormentis lacerata, conſcios coniu- rationis nõ indicarit? Quantis *Anaxarchus* eadem ipſa de cauſa? Quantis deniq; *Syracuſanus* ille *Thraſo*, q̄ nullis ſupplicijs adduci potuerit, ut ſocios cõiu- rationis p̄deret. Hoſ certe *Machiauelus* ipſe, ſic enim appellatur iſte præclarus autor, cū quo mihi res eſt, nul- lo modo cõtemnendos putabit: propterea quod exper- tes ueræ religionis extiterūt, quam ſolam laudis exper- tem eſſe uult: et coniu- rationis participes fuerunt, cuius expediendæ rationẽ in ſumma laude ponit. At quam obſcura eſt illorū conſtancia, ſi ad noſtrorum uirtu- tem conferatur. Si enim cauſam reſpicias: illi tyranno- rum odio à quibus læſi erāt, ſupplicia perſerebant: no- ſtri Chriſti amore, à quo diuinis beneficijs ornati fue- rant, tormenta omnia leuia putabant. Si cruciatuſ ma- gnitudinẽ conſyderes, atq; diuturnitatẽ: in noſtros, non uſitata, ut in illoſ, ſed noua et inaudita genera tor- mentorū inuenta fuerunt: quæ diutiſſime uiuorum cor- pora lacerarent, atq; contunderent. Illi deinde in deſpe- ratione omnium fortunarum, dignitatis ſp̄ciem ali- quam retinuerunt: noſtri cum ſibi utrū uellent liberum

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

fuiſſet: non inuiti tamen, mortem claram cum ignominioſa uita commutarunt. Si ad numerum aduertat: ridiculum eſt, pauciſſimos infinitis opponere. Hanc tu diſciplinam, e qua tam præclara documenta uirtutis extiterunt, contemnſiſ? Hac inſtitutione, quæ inſirmam etiam naturã mulierum, imbecillam ætatem puerorum, incredibili conſtantia armauit: quæ tantam multitudinem in laudis & gloriæ ſtudium incitauit: abiectos animos, atq; demiſſos effici contendes? Quæ eſt iſta mentis peruerſitas, ut uirtutis umbram admireris: ueram uirtutis effigiem pro nihilo habendam putes? Sed nimirum illud eſt. Faciem tantum crucis aſpicias: uirtutem illam excellentem, ſub ſpecie crucis occultatam non intueris. Nec enim mens anguſta, tenebris oppleta, & ſordibus inquinata, tantæ lucis ſplendorem ſuſtinere ullo modo poteſt. Chriſti enim diſciplina (ut inquit Paulus) perditis & proſtigatis hominibus inſcitæ et humilitatis ſpeciem præbet: moderatis uero, diuinoq; beneficio confirmatis oſtendit ſapientiæ cœleſtis, atq; diuinæ uirtutis amplitudinem. Atq; quemadmodum in Chriſti perſona, omnes illam faciem uidebant: in qua (ut erat Eſaiæ uaticinio prædictum) non erat ſpecies neq; decor: non tamen omnes illam gloriæ diuinitatis, quam Ioannes uidit: inſpexerunt:

runt: sic etiã, multi propter similem mentis caliginem, christianorum uitã inanisimã ornamentis nudatam despiciunt: illam uero excellentem christianæ dignitatis lucem aspicerè nulla ratione possunt.

Quod autem ad Romanorum imperium attinet (ut etiã de hoc licet extra causam esse uideatur aliquid dicamus) homo rerũ civilium peritissimus, non legit apud uiros doctissimos, esse quasdam ciuitatum cõmutationes, et uicissitudines: naturalesq; ortus et interitus omnium rerumpub. neq; fieri posse, ut aliquid infra lunam sit immortale, atq; sempiternum. Omnia quemadmodum nascuntur, ita et concidunt: aliquando necesse est: et importunitate mortis, cuncta demolientis tandẽ obruantur. Quot ciuitates, quam multæ gentes, et nationes prostrate atq; sepultæ iacent: quæ olim imperio, et rerũ gestarum gloria erat florentissimæ? Quis Assiriorum, atq; Persarum imperium deleuit? Quis Atheniensium opes euertit? Quis Macedonũ potentiam excidit? Nihil aliud certe fuit in causa: quã natura rerum humanarũ: qua nihil est in terris imbecillius. Et enim si Cyrus Assiriorum imperium non deleuisset: si Alexander nõ fregisset potentiam Persarum: si Romanorum armis, macedones, atq; cuncta græcia minime corruisset: tamen necesse erat, ut omnis ista imperia,

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

uel aliorum uiribus conciderent: uel ætate consenescentia tandem interirent. Quare fit, ut nemo sapiens admiretur mortiferos, et exitiales rerump. exitus. Contra uero, nihil magis admiratione dignum esse putant: quam alicuius ciuitatis imperiosæ diuturnitatem. Idcirco, magis quærendum arbitrantur, cur sparta tam multis annis in ijsdem moribus, & eadem reip. disciplina: permanserit: quam cur atheniensium gloria & opes tam cito perierint. Hoc autem etiam eo est in repub. Romanorum mirabilis, quo maior fuit in illa ciuitate gloria, & imperij magnitudo, quam in omnibus alijs, quæ unquam fuerunt. Mediocria enim facile se sustentant: summa uero sua mole dissipantur, & ruunt. Cum ista igitur sit omnium ciuitatum conditio, ut nemo sanus earum interitum admiretur: diuturnitatis uero causam, quasi rei alicuius incredibilis, summo studio inuestigandam putet: hic uir ciuili prudentia (ut sibi quidem uidetur) cumulatissimus luget Romæ labem, et ruinam: et quasi futura esset immortalis, nisi Christi religio impedimento fuisset, ita ipsum Dei filium in crimen uocat. Quæris homo amentissime, quid aliud Romanas opes euerterit? Primum id respondeo, quod quemadmodum illa ciuitatis felici auspicio consista, deinde adulta, rebusq; gestis florès, deinde corroborata

orata legibus & institutis, ad imperij maturitatem
 atq; ad summam amplitudinem pervenit: ita necesse fuisse,
 ut ad eptam senectutem, vitæ tandem extremum diem
 morte conficeret. Deinde illud addo, artes omnes quibus
 illud imperium partum fuerat: & quibus retineri
 poterat: multo ante Christi ortum de manibus amissas
 fuisse. An tu cum in Romanos mores immensa luxu-
 ria, & effrenata divitiarum cupiditas inuassisset: cum
 legum atq; senatus autoritas omnino concidisset: cum
 plebis animi ad spem prædæ turbulentis & furiosis
 concionibus erecti, impetum facerent in fortunas locu-
 plerum: cum impunitate armata crudelitas, cæde &
 sanguine civium, urbem cruetaret: cum ij qui armis plu-
 rimum poterant, non de patriæ libertate, sed de sua do-
 minatione cogitarent: cum essent omnia ista tela in
 reipub. corpus immissa: existimas fieri ullo modo po-
 tuisse, ut illa diutius permaneret? Adde deinde, si
 commodum est, uenalia comitia: iudicia redempta:
 nominationes provinciarum: imperia extraordinaria,
 & infinita: summam reipub. ad certos homines domi-
 nandi cupiditate præcipites delegatam: intelliges, fieri
 non potuisse, quin illius civitatis opes funditus euerse
 corruerent. Quid autem hic referam Syllani, atque
 Mariani temporis arma? Quæ cladibus innumeris
 reipub.

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

rempub. uexarunt: & omni crudelitate lacerarunt: ac tandem contagione illius discordiæ ad posteritatem continuatæ, uiam tyrannidi munierunt. Dubitas igitur, quin tam multis uulneribus afflictæ ciuitas, fuerit aliquando diro & acerbo funere à suis ciuibus efferenda? Itaq; si à sapientibus uiris interrogas, quo tempore Roma perierit: respondebunt opinor, iam ex eo tempore quo obsoleuerat uetusta disciplina Romanorum, illam repub. nullam fuisse. Nec enim rei euentum expectant, qui futura certissime ex antecedentibus causis assequuntur. Si ab imperiis quæras: illam Cæsaris dominationem proferent. Nec est enim quisquam tam sine mente, qui putet, post legum interitum, & perditam libertatē, et totius ciuilis status conuersionem, ullum antiquæ reip. uestigium permanere. Tibi autem quid uenit in mentem illius imperij ruinam christianis moribus assignare: cum tam causa illius excidij, quàm euentus ipse, Christi regis ortum multis annis præcesserit? Quod si querat aliquis, quid post tyrannidem constitutam, illas opes romanas, ab uniuersa ciuitate in unum collatas comminuerit: primum illa repetam, quæ antea commemorauit: illas artes omnes, quæ. P. R. gloriam, & imperium quæsterant, iamdiu inclinatas, tandem præcipites concidisse. Nam, iam pridem pro frugalitate,

frugalitate, infinita luxuria, pro militari duritia, summa totius corporis et animi mollities, pro metu legum, audacia, libido, cupiditas immensa, Romanorum animos oppresserat: hominesq; patrię amantes ad intestina bella concitabat. Deinde mores immanes imperatorum, et naturam importunam, cum summa luxuria, & inaudita libidine coniunctam, excisionem rebus omnibus intulisse dicam. Nec est enim cur hic tam funestas recip. pestes enumeremus: cum illud constet, multos propter crudelitatem atq; flagitia fuisse, tum à ciuibus suis, tum à militibus, non raro etiam ab æmulis imperij contrucidatos. Cum autem illa consuetudo interficiendi principis inueterasset: neq; modo improbis tyrannis, sed moderatis etiam imperatoribus essent iustitię comparatę: illudq; imperij nomen minime sanctum hominibus fuisse: in eum locum res deducta est, ut nihil esset imperatore Romano uilius. Tandem, cum. S. P. Q. R. autoritas penitus extincta esset: & militaris licentia simul cum auaritiã in immensum creuisset: factum est, ut milites pecuniarum fodere quibus libuisset, imperium addicerent. Cum igitur neque generis, neq; uirtutis, rationem ullam haberent: sed quasi constituta auctione, illi qui plura promississet, imperium uenditarent: erat impurissimo cuiq;

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

cuiq; aditus ad summam reipub. potestatem. Talibus igitur custodibus summæ rerum præpositis, necesse erat, ut omnia reipub. ornamenta funditus inierent: præsertim cum sæpe numero, ne unquam desset occasio civilis tumultus excitandi: eodem tempore, diuersis in locis imperatores multi crearentur: si illi imperatores potius, quàm inaudita portenta, atq; prodigia appellandi sunt. Opes itaq; Romanæ partim civili discordia, reirisq; seditionibus nullum exitum habentibus consumptæ sunt: partim maximis bellis, & acerbissimis, quæ per orbem terrarum contra Romanum imperium oriebantur, deletæ, communem rerum humanarum conditionem subierunt. Hic autem quid habes in quo nomen Christianum accusare possis? Si enim Christi disciplina contemptum legum, si luxuriam, si petulantiam, si immoderatam dominandi cupiditatem, si acerbissimam civium inter ciues disensionem, si postremo uim, furorem, et amentiam, in Romanos mores inuexisset: iure, atq; merito diceres, omnia detrimta fuisse per illa rebus Romanis importata. Illa enim sunt, quæ non modo Romæ, sed omnibus etiã imperiosis ciuitatibus, pestem, atq; perniciem intulerunt. Sin autem, nihil est magis moribus christianis alienum: quibus nihil placet, nisi iustum, tranquillum, atq; moderatum

moderatum: qui pudorem, & innocentiam sanctissime
 colunt: et discordiam civilem omnibus malis peius ode-
 runt: qui omnes actiones turbulentas, atq; temerarias
 execrantur: ista tamen eris vel stultitia, vel impudentia,
 ut christiani nominis dignitatem coneris ista calumnia
 deformare? Poterit ne ulla disciplina magis civilem
 statum constituere, quam illa quæ instruit ad iustitiam,
 æquitatem, mansuetudinem, patriæ caritatem, atq; vir-
 tutis constantiam? At hæc quidem omnia in christia-
 nis moribus summa reperiuntur. Possem enumerare
 quam multi christiani imperatores extiterint, per quos
 occidens imperium fuerit ab innumeris calamitatibus
 recreatum, et in pristinum dignitatis splendorem resti-
 tutum. Possem ostendere illius fines, per viros ueræ re-
 ligionis cupidissimos, fuisse magis quam unquam antea
 propagatos. Possem postremo conuincere, omnia ma-
 la quibus postea circumuentum fuit, non religionis stu-
 dio, sed contemptu potius religionis accidisse: Sed
 quoniam ad finem propero, illud tantum dicam. Non
 solum homines ipsos, uerum etiã omnes humanas artes,
 atq; disciplinas, omnes nationes, et imperia, mors inse-
 quitur: omniaq; tandem concidunt: & obliuionis tene-
 bris obruuntur. Solum Christi regnum est, quod nul-
 lis hostium uiribus excidit: nullius opibus labefactari,
 nullis

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

nullis intestinis seditionibus conuelli unquam poterit. Persarum opes corruerunt: Græcorum potentia funditus eversa est: Romanorū imperium est depressum atq; comminutum: omnia quæ sunt, fuerunt, postea ueniascentur, quoquo modo tandem interibunt: regnum uero Christi omnibus diuinis ornamentis amplificatum, florescet seculis infinitis: immortalisq; gloria atq; sempiterna circumfluet. Sic enim sacris oraculis predictum est, potestas eius, potestas æterna, quæ nunquam auferetur: Et regnum illius quod nunquam dissipabitur. Et alibi, placuit ergo mihi prædicare signa eius: quia magna sunt, & mirabilia eius quia fortia, et regnum eius quia sempiternum. Tum etiam illud, regnum tuum regnum omnium seculorum, dominatio tua a generatione in generationem. De isto etiam regno est id intelligendum quod in regum historie legitur. Sic enim loquitur Deus cum Davide, Firma erit domus tua, & regnum usq; in æternum. Quod etiam ex Luca perspicui potest. Dabit (inquit) ei dominus sedem David patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Desinant igitur iam homines imperiti de Romanæ reip. occasu impie, cõqueri. Desinant illius ruinae crimen in diuinum beneficium impie, & scelerate conijcere. Intelligant aliquando

quando solum Christi nomen esse, cui nulla unquam ætas finem sit allatura: nempe cuius gloria, laus, uirtus, splendor, opes, facultates sint immortales atq; diuinæ. Reliqua omnia fluxa et lubrica cum sint, exiguo uitæ curriculo circumscribuntur. Solum igitur christianum nomen, cum diuinis præsijs innitatur, erit in omni æternitate florentissimum.

Sequitur ut etiam de uirtute militari aliqd dicamus: Quam iste christianis moribus, et institutis lōge alie nam putat. Qui conuenit inquit ille cum istius uirtutis celebritate gloriæ contemptus, qui christianis omnibus præscribi solet? Nemo enim nisi laudis studio inflammatus fuerit: pericula sibi subeunda putabit. Tam quod asserit neminem, nisi qui studio laudis adductus sit, fore fieri posse: non credo facile concessuros illos philophos fuisse: qui simul et de contemnenda gloria conscripserunt: et fortitudinis innumera præcepta tradiderūt. Nam si illa mutuo sese perimere existimarent: nunquã essent tam amentes, ut eadẽ opera homines à cupiditate laudis abducendos: et in studiũ uirtutis incitandos esse ducerent. Virtutem autẽ illam esse statuerunt: quæ non ex uulgi rumore pëderet: sed quæ præclaras actiones ipsius honestatis causa susciperet. Hic autẽ sic argumentatur, quasi sola laudis cupiditas ad uirtutẽ acuat: et non alij multo

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

multo potiores sint, uirtutis et industrię stimuli quoniam bonorum animi, dies, et noctes concitati, pericula libenter, & studiose suscipiant: nempe insignis in patriam beneuolentię: incredibilis ipsius dignitatis amor: egregia deinde legum, atq; religionis obseruantia: quę quidem omnia sunt in christianorum institutis perfectissima. Quid, si laudis etiã studiosissimi sunt? Tamen ista erit quisquam uel furore, uel impudentia, ut hoc nomine dignitatem illorum imminuere conetur? Sunt illi quidem ab inanis laudis cupiditate remotissimi: immortalis tamen, et uerę glorię cupiditate uehementer incensi. Despiciunt hominum famam: ad ueram tamen laudem quę Christi omnia conspicientis testimonio cõtinetur, ardentius incumbunt. Non cupiunt homines rerũ suarum spectatores habere: nempe qui sciant se angelis inspectantibus, omnia præclara facinora suscepturos. Hoc magni animi est: hoc generosi, atq; magnifici, non pendere ex imperitę plebis opinione: infima omnia negligere: cœlestia tantum, atq; diuina contemplari. Quid enim iste dicat in christianis moribus humile, atq; demissum, non satis intelligo. Si superbiam, et insolentiã, si mores immanes, si animos contumaciter elatos, atq; inflatos animi magnitudinem indicare putat: fateor nihil in terris esse christianorum natione contempnius: nempe

nempe quæ summa contentione in studio moderationis, mansuetudinis, lenitatis euigilet. Si uero uirtutes omnes, ut etiam eruditissimi homines prodiderunt, uno coniunctionis uinculo continentur: nec ulla pugna inter illas esse potest: tantum abest, ut mansuetudinis, atque modestæ laus splendori fortitudinis aduersetur: ut etiã nullo modo à se inuicem diuelli, atque distungi queant. Itaque nemo uir fortis esse potest: nisi idem sit mansuetus atque moderatus. Longe enim fallitur opinione, qui animi impetum, non æquitatis, et humanitatis studio, sed cupiditate, atque furore concitatum, fortitudinem appellandam potius, quam importunæ cuiusdam belluæ feritatem putat. Iste autem præclarus autor, qui principes ad communis salutis perniciem instruit: qui imperij opes non tam æquitate, et clementia, quam perfidia et crudelitate stabilire docet: appellet sane quo uelit nomine, furorem illum cunctam barbaricam scelere et immanitate superantem: dum modo, nemo sanus tam stultæ atque nefariæ opinioni assentiatur. Nos uero, nunquam ita amentes erimus, ut illam animi moderationem, quam sacræ literæ appellant humilitatem, ut clementiam, et mansuetudinem, cuius nobis idem autor extitit, qui et eximie fortitudinis exemplum, ipsam fortitudinem impedire dicamus. Nam cum omnes uirtutes inter se con-

o   glutinatæ

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

glutinatae sunt: tum uel maxime animi moderatio, atque fortitudo. *Utraque enim ab eadem animi magnitudine profecta, eandem propemodum retinet dignitatem. Nec enim maioris animi est, impetum hostium sustinere: quam cohibere iracundiam: et omnem perturbationem reprimere: nec ulla offensione ab humanitate, et a mentis constantia deturbari. Non itaque ferme fuit, uir egregie fortis, quin etiam laudem mansuetudinis sibi ascuerit. Quanta gloria fuit illa Themistoclis, cum esset in consilio Graecorum, a reliquis ducibus conuictis indignissime uexatus: ille uero petulantiam illam non conuictio, sed patientia comprimendam putaret? Quid hic Periclem referam? Quid Iulium Ccesarem? et alios complures, qui non maiore studio uirtutis imperatoriae nomen, quam mansuetudinis et patientiae laudem uenabantur? Contra uero, ut quisque maxime angusti animi est, atque demissi, ita est ad iracundiam et feritatem maxime propensus. Omnes illi barbari, qui a disciplina fortitudinis abhorrent, ita crudeles habiti sunt: ut loquendi consuetudo crudelitati ipsi Barbarici nomen ascripserit. Quid de mulierum natura dicam? Quibus ut nihil est imbecillius, ita nihil ad iniuriam persequendam concitatius. Quod si modestia, atque mansuetudo, uirtutis splendorem non excludit: sed cum ab eadem ani-*

mi magnitudine nascatur, ipsam fortitudinē exornat: ista tamen erit quisquam demētia, ut christianam mansuetudinē, imbecillitatem nocet, præceptis fortitudinis repugnantem? Quæ malum est ista peruersitas, atq; impius furor, ut ea quorum tenuem umbram in alijs suspicimus: in nostris uera & summa contemnuamus? Magnanimi semper habiti sunt, qui contumelia lacerati, & iniuria lacesiti, ira non efferuntur. At nostri illam disciplinam à Christo acceperunt: ut humanitate conuita, beneficij iniuriã ulciscantur. Ergo (dicit aliquis) cū ita mansueti sint: nunquam impetum hostium à suis finibus depellent: neq; scelere armis resistent: sed quemuis furorem beneficio compensabunt. Hoc qui dicit, minime expendit officiorum momenta: nec intelligit alia alijs personis, locis, temporibus, causis conuenire. Christiani ipsi, qui in priuatis offensionibus, & iniurijs moderationem atque patientiam amplectuntur, ijdem in publicis periculis acerrimi & uehementes publicæ salutis, atq; libertatis uindices existunt: præsertim ubi simul agitur dignitas religionis. Tunc enim mansuetudinē indignum flagitium, patientiam scelus nefarium arbitrantur. Hac mente præditus fuit diuinus ille Moses, quem sacra litteræ perhibent, fuisse inter omnes mortales mitissimum.

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

qui tamen & hostium copias singulari uirtute repres-
 sit: & læsi numinis offensionem multorum supplicio
 placauit. Talis fuit etiam David, quem unum diuina
 oracula laude mansuetudinis uice commendant. Hic
 tamen incredibili uirtute maximos, & fortissimos ho-
 stium exercitus profligauit: et ingentes alienigenarum
 strages edidit. Sic etiam multi christiani principes, ad
 omnem rationem humanitatis commodissimi, bellicæ
 fortitudinis gloria, laudem mansuetudinis æquarunt.
 Quid? ipse Christus nonne satis exemplo suo nos ad-
 monuit, quatenus esset ut edum mansuetudine: quo rur-
 sus in loco seueritatis persona suscipienda esset: cum sa-
 crilegos, qui sacras ceremonias polluebāt, flagris seue-
 re et acriter insecutus est? Non est igitur cur quis suam
 christianam mansuetudinem aspernetur: cum ita cum
 uera fortitudine coniuncta sit: ut nihil possit esse copu-
 latius. Viraq; enim ab eodem fonte manat: & altera
 alteram incredibili ter illustrat.

Nuc ad postremum egregij scriptoris argumen-
 tum ueniamus: quod totum in religione consistit: et
 in illis antiquis ceremonijs omni scelere contaminatis.
 Tantam enim uim habuisse putat illam hostiarum cæ-
 dem, atq; pecundum stragem, ut repete ex timidis, feros
 & audaces efficeret. Nos itaq; qui nec hostias cædi-
 mus:

mus: nec quadrupedum sanguine aras cruentamus: nec exta inspiciamus: magnis ad virtutem instrumentis hoc religionis incommodo priuari. Hic profecto nescio, quid uel ad impietatis furorem, uel ad mentis cecitatem, et stultitiã addi possit. Nefariam superstitionem, cum sanctissima Dei immortalis religione comparare, facinus est, inexpiabile atq; nefandum: existimare autem illum, qui pecudum carnificinam intrepido uultu conspexerit: continuo fortem euasurum, extremae dementiæ argumētum. Cur enim isto autore non conquirimus omnes lanios? Cur non etiã carnifices (hos enim oportet magis efferatos esse, à quibus hominũ corpora laniatur) ad arma similiter euocamus? Ut scilicet illa uirtute, quàm aut sanguine pecudũ, aut supplicio damnatorũ adepti sunt: in hostes irruant: et à nobis omnia pericula propulsent. Quid si ostendo omnia in illis sacrificijs, et ceremonijs, ad imbecillitatẽ atq; formidinem spectauisse: nec aliquid fuisse, quod animum cõfirmare posset? Primum preces illę, priscis atq; solennibus uerbis institutę, quantũ anxietatis habebant? In quibus si quid iuratum fuisset: si quid preposteris uerbis, aut sinisteris omnibus effatum: putabant continuo omnes Deos. P. R. iratos fore. Deinde quã illa formido erat hominibus anili superstitione implicatis iniecta,

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

cum non satis ex animi sententia litabatur? Cum exta dirum aliquod & triste minabantur exitium? Cum uero accidisset, ut multas eodem tempore hostias immolarent: & casus ita tulisset, ut aliarum exta darent illa signa, quibus homines existimabant, Deos omnia secunda promittere: aliarum uero tristia denunciarent: necesse erat, ut essent incredibili metu suspensæ mentes illorum: qui neq; secundis extis propter uarietatem, et inconstantiam confirmari poterant: neq; rursus dira, propter religionem, qua erant penitus imbuti contemnere. Quid ostenta, prodigia, aruspicum responsa? quantam uim habebant ad animos debilitandos atq; frangendos? Cum nihil omnino, neq; natura, neq; fortuito accidisset: quod non interpretarentur, deorum id consilio fieri, cladem aliquam portendentium. Itaq; uel alitis inuolatus, uel terre fremitus, uel dextrum fulmen, uel quæuis eiusmodi monstra, atq; conficta interdum prodigia, terrorem atq; metum miseris hominibus incutiebant. Quid autem solistima tripudii commemorem? quæ cum essent coacta, nec illis quidem superstitiosis hominibus, & auspicio ualde deditis firmam spem facere poterant. Si uero pulli casu aliquo non pascerentur: eaq; res ad militum animos peruanaret: quasi de pernicie sua à dijs ipsis præmoniti
attoniti

attoniti religionē manus cum hoste conserebant, ancipiti formidine perturbati, atq; impediti. Multis itaq; in locis proditū n̄ emoriz est, exercitus fusos, atq; cesos esse, quod vitio cōtra hostes educti fuissent. Quod quidem minime mirum est. Cum enim essent illa religione perfusi, ut crederent, non sine deorū consilio, et numine, cladē atq; pestem denunciatiū, pullos iniectam offam neglexisse: ob idq; omnium mentes cōcidissent: manusq; metu obturpuissent: neq; solita spe atq; audacia prēliū commisissent: necesse erat, ut cladem aliquam insignem acciperent. Inde adeo factū est, ut omnes illis religionibus ualde dediti, quos fanaticos appellabant, in timore perpetuo, et curā mētis ancipiti uersarētur. Quid? qđ multi uiri strenui, leuissimis ostentis permoti, magnam multis in locis timoris significationē dederunt? Lacedæmonij (ut de grecis etiā aliquid dicamus) cum bellum aliquod suscepissent: regesq; ipsi in patrij finibus de more sacrificarent: si casu non litabant: exercitus continuo domū reducebant. Cumq; essent Lacedæmonij moribus et institutis ad duritiē, atq; uirtutem militarem educati: tamen ea imbecillitate ducta ex sacrorum impura religione tenebantur, ut bellum intermitterent. Iam si strepitus aliquis auditus fuisset: omnia belli cōsilia ab illis deserta, et omissa iacebant. Quid autē queso

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

aliud (ut Lacedæmonios omittamus) Atheniensium opes evertit, quàm anilis quædam, et misera superstitio? Cum enim imperator sane fortis Nicias, et Classi, et exercitui, simul cū Demosthene præfectus esset, et Syracusas oppugnaret: intelligeretq; ciuitatē illam et suis utribus, et totius græciæ auxilio munitā capi non posse: Demosthenesq; instaret, ut classem à portu deducerēt: ne præcluso exitu ab hostibus, omne robur Atheniensium, quod in illa classe continebatur misere periret: id Nicias ipse comprobabat: religione tamen impeditus salutare consiliū executus non est. Paucis enim illis diebus lunę lumen, ipsius terrę, ut certis temporibus fieri necesse est, interiectu defecerat. Id Nicias ostētum ratus, ad religionū interpretes deferendum statuit. Illi nefas esse respondent, intra triginta dies classe nauigare: aut quippiam aliud moliri. Interea sculi magnis motibus ipsius portus fauces obstruunt: et exitum multis nauibus obiectis intercludunt. Classis igitur illa, in qua flos atticę iuuentutis, et Atheniensium robur incrat: cū iam frustra Classē hostium perrumpere, et è portu progredi conaretur: inepta illa Nicię superstitione misserrime dissipata, atq; depressa est: omnisq; nobilitas occisione consumpta. Hęc tu sacra impia, has religiones impuras, et aniles ad uirtutē erudire et institueres?

ces? quæ homines etiã impigros et audaces horribili formidine replebãt: mentem à constantia deducebant: consilia salutis impediabant? Eam tu gratiã Christo optimo maximo refers: cuius munere, atq; beneficio, tam impia, tam impura, tam dementi superstitione leuati, atq; liberati sumus, ut illam etiam Christi religioni anteponas? Nam si animi christianis institutis informati, fracti, languidi, atq; demissi efficiuntur: illis uero antiquis et impuris ceremonijs, quibus diuini honores habebãtur impiorum hominũ simulachris, ad uirtutem uicabantur: illa certe uidentur his nostræ religionis institutis omnino præferenda. At uide in quantæ erroris opinione, atq; amentia uersatus sis. Qui uere christiana religione imbuti sunt: non alitis uolatu, nõ occinis cantu, non exitis tristitia minantibus permouentur. Non terremotu, non fulmine, non prodigijs ullis, aut monstris conturbantur. Nihil est deniq; quod animum hominis christiani conuellere, aut labefactare possit. Sic est enim institutus, ut si orbem terrarũ bellis ardere uideat: si omnia sibi pericula intendi: si cuncta incendio conflagrare, atq; pene consumi: ipse tamen optima spe plenus constantiam retinet: nec ullo unquam horrore perfundatur. Primũ quia credit esse se fortissimis copijs constipatũ, atq; communitum. Didicit enim e sa-

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

cris literis, esse quosdam cœlestes exercitus: qui piorum hominum salutem tueantur: et ab illis, cum commodum est, omnem impetum, atq; furorem hostium propulsant. Hoc enim se præsidio uallatum esse sensit Iacob: cum castra Dei se conspiceret testificatus est. Rursus cum Syriæ exercitus Helisæi capiti immineret: ipsiusq; minister formidine perterritus opem imploraret: noli timere, inquit Helisæus: plures enim nobiscum sunt. Subiungit deinde sacra historia. Cumq; orasset Helisæus: ait, domine aperi oculos pueri huius: ut uideat. Et aperuit dominus oculos pueri, et uidit, & ecce mons plenus equorum, et curruum igneorū, qui cingebat Helisæum. Atq; ne quis in paucos illud diuinum præsidium collatum esse putet: alibi de uniuersis qui pietatem colunt, Deumq; caste, et pure uenerantur, sic scriptum est. Castra posuit angelus domini in circuitu timentium eum. His igitur testimonijs qui firmissimā fidem adiungit: seq; diuino præsidio munitū esse credit: trepidare metu non potest: sed elato animo, atq; confidenti, id quod alio in loco scriptum est usurpabit. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si insurgat aduersum me preliū, in hoc ego sperabo. Item illud. Hi in carribus, illi in equis, nos autem in nomine domini spem repositā habemus: ipsi confracti ceciderunt: nos autem credi

crecti uictoriam reportauimus. Hæc igitur inquam
 spes gentem christianam imbecillo animo esse non sinit.
 Deinde immortalitatis cogitatio, atq; certa gloriæ
 futuræ præsentio, quantam uim habet, ad constan-
 tiam stabilendam? Refert Cesar Gallos illa Dru-
 idum disciplina, quæ persuadere nitēbatur, non interire
 animas: sed ab alijs ad alios post mortem transire: fuisse
 uehementer ad uirtutem excitatos. Itaq; metu mortis
 neglecto, intrepide sese in quodcunq; capitis periculum,
 atq; uitæ discrimen inferebant: cū nihil aliud esse mor-
 tem opinarentur, quàm mutationem uitæ: atq; in alia
 corpora migrationem. Ita ne tandem? Prisci illi Galli
 immortalitatis opinione uanissima ex immani quadam
 superstitione concepta, nulla pericula recusabant: chri-
 stiani, qui non imbecilli opinione, sed constanti fidu-
 cia credunt, se postquam ex hac uita excesserint: fore
 beatissimos: mortem horrebunt? Quid est enim ma-
 gis in christiana religione celebratum: quam omnes
 eos qui coluerint iustitiam & pietatem: postquam
 è corpore, quasi è uinculis emissi fuerint: in cælum
 euolatuos: ut immortalis gloria æuo sempiterno per-
 fruantur? Quid deinde est magis animis nostris in-
 fixum, quàm fore aliquando, ut corpora quæ iam peni-
 tus consumpta, sunt, instaurentur: atq; cœlesti splen-
 dore

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

dore collustrata, rursus cū animis ipsi inuiolabili fœdere coniungantur: ut sic, diuinitus renouati omnibus summis et æternis uoluptatibus animo et corpore potiamur? Hoc qui persuasum habuerit, nunquā mihi crede, ab ista uita innumeris erumnis, atq; calamitatibus inquinata, inuitus et iniquo animo discedet. Quid autē postremo dicam de amore illo immenso, et incredibili, quo illi qui uere Christi sacris imbuti sunt: quotidie magis inflammantur? Illud certe perspicuum est, nulla re magis incitari, ac incendi animos, ad omnia capitis pericula subeunda: quam beneuolētia, et caritate. Nihil est enim amanti difficile: nihil non suaue et iucundū, quod pro re quam habet carā suscipiatur. Mortē ipsam quæ omnibus horribilis est, et maxime pertimescēda, ultro etiam appetendā interdum putat: non modo contemnendam. Quod si tantū ualet amor leuissimis sæpe de causis inter homines cōciliatus, ut contemptū mortis etiam inducat: quid de illius caritatis magnitudine dicā, quæ munere spiritus diuini, puris et integris mentibus cōcessa est? Eius certe ui cōcitata christiana nobilitas omnem uitæ suauitatē, in laboribus et periculis ponendā esse duxit, omnes corporis uoluptates, et fluxos honores, omniumq; rerum asuentiam aspernata. Illa Christi cupiditate uehementer incensa, neq; minus, neq; terroribus, neq;

inauditis

inauditis supplicijs, à pietate dimoueri potuit. Illa postremo faciebat, ut omnia tormenta quæ pro Christo, quem unice & ardentè amabat, patiebatur, leuia, atq; iucunda putaret. Quin etiã nihil uidebatur christiani-
 nis æque optabile, et expetendum: atq; pro Dei immortalis religione, uitam in summis totius corporis crucibus amittere. Quod minime mirandum est. Nam cum amor omnem animi cogitationem auertat à formidine: necesse est, ut summum, atq; diuinum amorem, incredibilis constantia, atq; diuina consequatur. Vtra igitur tandem religio ad uirtutem facilius incitabit? Ea ne quæ hostiarum fibris, aut alitum uolatu, aut apium examine, atq; confectis monstris suspensam tenent hominum imbecillitatem? An illa, potius quæ animos ita cõfirmat, ut neq; totius orbis cõuersione labefactari possint? Illa deinde, quæ dementi superstitione ipsam humanæ uirtutis exercitationem sæpe numero impediuit? An illa potius quæ infirmam naturam mulierum, & teneram ætatem puerorum, incredibili uirtutis constantia roborauit? Illa postremo quæ nulla firma spe mentes humanas confirmare poterat? An illa quæ diuini auxiliij ostensione, certissima spe immortalitatis, diuini numinis amore, atq; studio, ad diuinam uirtutem erudiuit: & ad omnium rerum humanarum despicientiam instruxit?

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

xit? Sed quid opus est hominis istius impurissimi, uel impietatem, uel amentiam multis argumentis conuincere; cum utrunq; sit adu manifestum, ut nihil facilius deprehendi possit. Impietatis scelus cum istis maculis uelit aspergere christianam dignitatem: quod nunquam fecisset, si aliquam præclaram opinionem de Christi numine habuisset. Furoris amentia cum tam falsis, ineptis, male coherentibus rationibus nefariam illam sententiam confirmet. Atq; scio quidem me longius oratione prouectū, quam fortasse necesse fuit. Hoc autem si quis uitiosum putabit: uelim ut partim tribuat hanc ueniam iusto dolori; quo sum mirabiliter elatus: partim existimet, id instituto nostro minime alienum fuisse. Cum enim de christianæ claritatis splendore sermonem instituissem: hetruscus autem ille scriptor, eandem impurissimo genere orationis obscurare conatus esset: non dissimulandum pui: præsertim cum eorum numerum qui uel scriptis illius incitati, uel sponte sua, eiusdem sceleris atq; furoris affines sunt: late & uarie diffusum intelligerem. Nunc autem, posteaquam illorum petulantiam confutauimus: ostendimusq; id quod erat satis apertum, nihil angustum, atq; demissum, sed ampla omnia atq; diuina in christianis institutis reperiri: omnemq;

sanctissimæ

sanctissimæ huius disciplinæ rationem ad animi magnitudinem, & contemptionem mortis excitare: non alienum erit, quando de fortitudine militari fecimus mentionē: illorum etiã orationem paucis refutare, qui uniuersum militiæ genus, ut rem impiam, atq; sceleratam, Christiq; præceptis aduersantē execrantur. Primum autē cur detestentur belli gerendi rationem, cum pro æquitate, religioneq; suscipitur, non satis intelligo: cum eam innumeris sacrarum literarum testimonijs laudari magnopere uideamus. Quod isti non negant, sed quid inquit? Multa fuisse in antiqua lege contenta, quæ tamen erant magis temporis causa ferenda: quam laude celebranda: ut facere diuortium: ut exteris gentibus fœnerari: ex quo etiam genere esse dicunt bellum mouere. Sed quid habet simile, uel fœnus, uel diuortiū, cum militari uirtute? Illa enim non præscripta, sed hominum imbecillitati concessa sunt: at belli gerendi præceptum, qui detrectabat, inexpiabile scelus in sese concipiebat. Vbi enim legimus fuisse pœna, aut execratione sancitum, si quis ubi primum aliqua offensione interposita licuisset ab uxore nõ discederet: aut ab alienigenis fœnus non exigeret? At multis in locis animaduertimus, uiros spiritu diuino cõcitatos, extremo supplicio sanxisse eorū ignauiam, qui prodire in aciem recusarēt.

Quid

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

Quid autem hic Deboram cōmemorem? Quę nūmi-
 ne sancti spiritus afflata, male precatur ijs, qui prælia
 domini pro uirili parte non suscipiunt: eorumq; desi-
 diam acriter, atq; uehementer insectatur. Rursus obji-
 ciunt nobis circumcisionem, agni immolationem, atq; qua
 sacrificia: quę summa olim religione seruabantur: &
 post Christi aduentum colli deserunt. Quasi in uia
 ad sacrorum ceremonias, atq; mysteria pertineat: &
 non potius reipub. gerendę causa constitut. sit. Illa
 nanq; sacra, in quibus erant adumbrata signa iustitię,
 atq; salutis per Christum optimum maximum consti-
 tuendę: posteaquam res ipsi, quę signis illis indicaba-
 tur aduenit: iure atq; merito repudiata sunt. Hoc au-
 tem de bellica uirtute existimari non potest: cum non
 in ceremoniarum rationem cadat: sed causa publicę sa-
 luis custodiendę excolta sit: & ad ciuilem disciplinam
 pertineat. Confundere autem ea quę sunt secernenda,
 aut extremę dementię est: aut summę temeritatis argu-
 mentum. Cum uero reip. status stabiliri non possit, nisi
 armorum præsidio fulciatur: siquidem omnes artes pa-
 cis sunt in tutela militaris disciplinę: qui militiam tollit:
 is reipub. funditus euerit. Quod si christianis mo-
 ribus fieret: aliqua ratione inducti criminarentur ho-
 mines furiosi reipub. aliquam per christianos mores
 fuisse

fuisse sublatam. Quæ calumnia quantum sceleris, atq; uanitatis habeat, iam est superius explanatum. Non uult enim Christus civilem statum conuelli: sed confirmari potius, atq; constitui. Quemadmodum igitur securim è manibus magistratum nõ extorsit: ita neq; militem gladio spoliavit: ut ille scilicet autoritate legum armatus improbitatẽ in reip. uisceribus hærentẽ legum seueritate comprimeret: hic armis tectus pestem reip. imminentẽ uirtute repelleret. Ob id Ioannes nunquam deterruit homines ab armorũ studio, sed potius militibus ipsis, innocentie, et moderationis iura præscripsit. Et Paulus eos magistratus, qui securi feriũt nocentes, et facinorosos homines: Dei ministros appellat. Nihil esset quidem magis optãdum homini christiano, quàm ut omnes mortales sese cõtinentent à scelere, et cupiditate. Cum uero id semper contingere non possit: & pro continentia, effrenata libido, pro iustitia, aut externa uis, aut intestinus furor exoriat: tum necessario, aut impetus hostium est armis, et uirtute depellendus: aut audacia ciuium ferro etiam reprimenda. Id inquit christiana mansuetudine est alienum. Quasi uero ullum genus crudelitatis maius esse possit, quàm in cõmuni periculo esse dissolutũ, atq; negligentem. Præcepit Christus ne illatam iniuriam ulciscamur. Est quidem perfectæ cumulatæq; uirtutis, ubi nobis iniuriæ priuatim p inferuntur:

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

inferuntur: miram et singularē animi patientiam ostendere: ubi uero, aut communis salus, aut religionis dignitas agitur: inuictum robur contra furorē, atq; scelus assumere. Pacem nobis unice commendauit. Illam sane pacem, quam nobis ipse largitus est: quæ non humano otio continetur (quīs enim suspicari potest humanam istam securitatem nobis concessisse, cum discipulos suos omnibus fluctibus humani furoris obiecerit) sed eam, qua in Dei gratiam, qui nobis grauius infaustus erat: & acuius religione uoluntates nostræ discedebant: reducti sumus. Has igitur inimicitias sanguine suo (ut multis in locis Paulus testificatur) Christus extinxit: pacemq; nobis sempiternam impetrauit. Hac autē frui uel maxime licebit: cum bellum acerbum, & graue, pro publica salute, aut religionis studio geremus. Nisi forte putamus Abrahami istius diuinae pacis fructu caruisse: eo tempore, quo domestica seruorum manu comparata, maximum et fortissimum exercitum est adortus: et quatuor reges incredibili uirtute deuicit: hostibusq; partim caesis, partim fuis prædam detraxit: aut Gedeonē cum trecentis tantum uiris fortissimis septus, innumerabiles copias hostium trucidauit. Quid Iesum Moysi successorē? Quid Ieptem? Quid alios uiros excellētes, tam sanctitatis studio, quæ bellicæ laudis gloria præstantes commemorem? Is ne omnibus

omnibus dicemus Deum iratū fuisse, quando in hostes irruebant? An potius tum maxime diuinæ pacis fructum tulisse, cum bella sanctissima cōtra sceleratos homines suscipiebant? Quid nobis inquit cum illius uetustatis exemplis? Illi quidē Hebræi fuerunt: nos uero christiani sumus. Pergitis ne uos diuinos illos homines à christianorum ordine, atq; dignitate sciungere: qui ut est demonstratum superius, egregij Christi cultores exiuerunt: & eodem diuini spiritus dono, atq; munere, quo nos affecti sumus: ornati fuerunt? Quid enim aliud significat illa conclamatio, gladius Dei & Gedeonis: & illud rursus, factus est super Iepse spiritus domini: et eiusmodi innumerabilia, nisi non absq; Christi numine, quod illis fortissimis hominibus præsens aderat: tanta bella suscipi, atq; profligari potuisse? Quid deinde illud? de cælo dimicatum est contra eos: & stellæ manentes in ordine suo, & in cursu suo aduersus Syfaram pugnauerunt: nisi cœlestes exercitus, Christo imperatori, quem dominum exercituum sacræ literæ appellant, commissos, pro pijs contra nefarios & impios pugnam capessere? Non est igitur cur hæc uirtutis exempla, à sanctissimis illis hominibus, ad sempiterni temporis memoriam relicta negligamus. Non enim à nobis aliena, sed propria et domestica sunt: ad quorum imitationem nos ipsos aliquando exerceamus

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

oportet. Neq; quisquam tam imbecilla mente sit: ut putet, id Christi placitis aduersari: quod ipsius p̄sidio perfectū esse scimus, et ad quod gerēdum, ipsius prope uoce fortissimos homines incitados fuisse cōpertum habemus. Vt enim uetustiora p̄termittā, Constantinus imperator, non tam numero militū, aut robore exercitus, aut bellandi sciētia quā Christi p̄sidio Maxentium superauit: quem ita prima impressione metu perterruit: ut in fugam turpissimam uersum, ad exitiumq; p̄cipitem, Tiberis alueo demergi compelleret. Illum aut̄ eximium terrorē hostiū animis, ipsius christi numen iniecerat. Cum enim Constātinus, iam de christiana religione p̄clare sensisset: uidit eo ferme tempore, quo erat cum hoste congressurus, æthere puro atq; sereno, crucis speciem diuino splendore coruscantē: uocemq; e cœlo missam accepit: quæ illi uictoriam denunciabat: si modo crucem, tanquam summi atq; æterni. Dei uexillū sequeretur. Inde igitur omnibus regijs insignibus, crucis signum anteposuit: in illo omnem spem nō modo uictoriæ, sed immortalitatis, & æternæ gloriæ collocauit: illo insignitus, innumerabiles hostium exercitus fudit: imperiumq; Romanum latissime propagauit.

Quid de Theodosio dicam? Qui cum Eugenio ita confligit: ut facillime se Christi presentis auxilio superiorem esse cerneret. Fuit autem in hoc imperator.

rator ille mirabilis: qui quo tēpore reliqui corpora somno et cibo reficiunt: is cibi abstinentia, et uotis summa religione susceptis animū confirmabat. Cuius quidem pietatis, atq; religionis fructum eximium tulit. Nam ubi primum signis collatis manum cum hoste conseruit: excitati repente turbines uehementissimi, aduersas copias hostium peruerterunt: et tela ab illis in Theodosij exercitum coniecta, maximo impetu repulerunt. Illius autem insignis uictoriae meminit Claudianus dum ita ad Theodosium scribit.

O nimum dilecte Deo, cui fundit ab antris

Aeolus armatas hyemes: cui militat æther:

Et coniurati ueniunt ad classica uenti.

Quid Carolus martellus? Sine Christi presentis auxilio suspicari possumus, ab exiguis inijs, ad tantam glorię magnitudinem peruenisse? Præsertim cum eas res gesserit, quę uiribus humanis perfici nullo modo potuissent. Incredibile fortasse multis uidebitur, quod est traditū memorię, fuisse uno prælio ad trecenta septuaginta millia arabū, uirtute et auspicijs Martelli ipsius occisa: eo præsertim tempore, quo gens illa plurimū armis poterat: et cūctę Africę, atq; Hispanię exitiū et uastitatē intulerat. Mihi uero nihil minus dignū admiratione uidetur. Nihil est enim tam arduum, atq; munitum, quod nō excellens uirtus, religionis studio confir-

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

in ista, expugnat, et conterat. Simili religionis studio in-
 census Carolus magnus, omnia grauissima bella cōtra
 christianitatis nominis hostes suscepti: nec ullum unquā peri-
 culum christianitatis recip. denegauit. Non immerito igitur
 illius uirtutes, quibus tanquam gradibus in cœlum
 ascendit, omni genere monumentorū, immortalitati con-
 secrate sunt. Pari religionis ardore multis post ætati-
 bus multi principes Itali, atq; Galli, duce Gochifredo
 uiro singulari animi uirtute, et egregia pietate florētis-
 simo, expulsis Turcis, atq; Saracenis, Ciliciam, et Sy-
 riam, omnemq; illam Asiæ partem armis receperūt:
 et Hierosolymam, cuius liberandæ studio, omnia quæ
 sunt in uita cara, atq; perlucunda reliquerant: immen-
 sosq; labores susceperāt: ingenti armorum contentione
 recuperarūt. In quibus hominibus, nescio quid primū
 admirer: eximiam ne uirtutem? An insignem potius
 pietatē? Virtutis enim magnitudo tāta fuit, ut omnem
 Barbariem, quæ tamū numero, atq; robore ualebat, ut
 etiam de uniuerso nomine christiano ex hominū memo-
 ria delendo cogitaret: ita repulerint, ut longe à Syria
 finibus submouerent. Singularis pietas in eo perspecta
 est, quod nec ulla necessitate coacti, nec iniuriæ accessu
 bellum cunctis hostibus christiani nominis intulerunt:
 ut Christi monumenta, atq; uestigia, terris illis ad insi-
 gnem diuini beneficij memoriam impressa, uenerari, ma-
 culamq;

culamq; illam sanctissimi sepulchri, à Barbaris oppressi, quæ in christiana gente infederat, delere possent.

Quid autè de rebus ab hispanis ardentissimo animo, atq; singulari pietate gestis sermonem instituat? Quæ quidè eiusmodi fuerūt, ut nemo sanus suspicari ualeat, eas sine christi presentis auxilio, cuius amore, hispanorū natio libèntissime sese in uitæ discrimen inferebat, perfici potuisse. Cum enim tota Arabia, et Africa influēs in Europā, Hispanos armis oppressisset: et eade ac infinita crudelitate consumpsisset: paucissimi ex illo naufragio collecti tanta uirtute hostium impetum represserūt: ut magnā etiam Hispaniæ partem in libertatē uindicarent. Posteriores deinde maiorum exempla ita secuti sunt: ut cum pauci admodum essent: Africa uero uigentē uim hominū sepe numero effunderet: quæ Saracenis Hispaniā incolētibz subsidio occurrebat: nō modo tantæ multitudinis incurssiones, atq; furētes impetus sustinerent: uerū etiā omnem Barbariam ex hispaniā tandē exterminarēt. Cuius facinoris confecti, Ludonice clarissime, laus incredibilis penes Ferrandum regem auum tuū consistit, uirū inuictissimum, et in omni genere laudis excellentem. Si querat autè aliquis causam cur ea gēs, quæ florentē, et integrā Hispaniā oppresserit: ab eiusdē Hispaniæ reliquijs fuerit expulsa, atq; profligata: non aliā reperiet, quam religio-

p iij   nis stu-

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

nis studium: quod quidem antea erat pene extinctum: et post illam plagā nostris gentibus inflictam, fuit mirabiliter excitatū, atq; renouatum. Illo igitur incredibili ardore pietatis incitati, cū omnia præclara facinora pro Christi nomine suscepissent: res illas immortalitate dignissimas effecerunt. Insuper esset, si uellē recensere, quā multis in locis immensas hostiū copias exigua manu fuderint, atq; deleuerint: quoties signis clarissimis sibi suppētas e cœlo uenire senserint: quod quidem minime obscurum fuit, in Alfonso, primo Lusitaniæ Rege, principe uestri generis, atq; nominis. Is enim uir, excellenti uirtute, et incredibili pietate præditus, cum omnem ætatē in sanctissimis bellis, pro religionis dignitate susceptis consumeret: uideretq; quadam die se cum parua manu, maximis exercitibus oppositum: animaduertit in cœlo Christi speciem, diuino fulgore circumluentem: illoq; aspectu cōfirmatus, quinq; reges una die debellauit. Quid de eius filio Sancio dicā? Cuius ut alia præclara facta prætermittā, illud certe fuit insigne ad memoriā nominis sempiterni: cum ingentes maurorum copias in Lusitaniā erumpentes, ut inde Hispaniam uniuersam in ditionē suam redigerent: non repressit solum: sed etiam singulari uirtute domuit, atq; penē cōtriuit. Non est autē necesse, aliorum regum, qui ab istis nati sunt, ætates atq; tempora persequi. Id certe nostrorum

annalian

annalium literis, atq; testimonio constat: neminē ferme
 ex illis fuisse: qui nō egregiam: tum uirtutis, tum etiam
 pietatis laudem fuerit adeptus. Itaq; Mahometanis
 omnibus magna belli contentione superatis, ac ē Lusitanię
 finibus expulsis, exercitum etiā in oras Africę,
 non tam numero, quā uirtute inuictum induxerunt:
 clarissimisq; partibus uictorijs, et multis ciuitatibus expu-
 gnatis, magnā mauritanicę partem armis occupauerūt.
 Non est autē facile explicatu, quanto animi ardore, et
 alacritate prelia illa a nostris cōmissa sint: qui ita in ho-
 stiū acies irruebant, ut etiā mortem appetere uideren-
 tur. Intelligebant enim huius uitę cursum exiguo spatio
 circumscribi: et animi cogitationem in illā immortalem
 gloriam referre: quę proposita est omnibus qui
 fortiter & pie moriuntur. Illa autem firmissima spe
 immortalitatis, et studio religionis incensū, nihil inter-
 dum ardentius optabant: quā ut uitā fluxam, et bre-
 uem, quam erant paulo post naturę concessuri, pro
 Christi nomine deuouerent. Illorum igitur opera fa-
 ctum est, ut omnes illę nationes, quę numero, et impetu
 poterant rursus in Hispaniam redundare: ita recisę
 sint: ut magis nostrorum tela suis capitibus intenta
 pertimescant: quam nos illorum furorem metuamus.
 Postremo, quantum illud est? quod uastum & immen-
 sum mare longissima, & maxime pertimescenda nauigati-
 gatione:

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

gatione transmiserunt: omnesq; ferme solis obeuntis, et orientis, a quilonis, austrisq; partes armis peragrarunt. Quid enim hic cōmemorem *Aethiopiam deuictam: Arabicq; & Persidos, urbes munitissimas expugnatas: indiam durissimo bello superatam: instructissimas classes & maximos exercitus profligatos: Turcarum potentiam in illis partibus nostrorum uirtute repressam, atq; conuulsam? Nunquid hæc omnia eiusmodi sunt, ut sine Dei immortalis ope præsentissima fieri potuisse suspicemur? Equidem nunquam tantū Emanuclis patris tui, regis inuictissimi, atq; omnis memorie facile Principis uirtuti prudentiæq; tribuam: nunqua adeo Regis omnium iustissimi, atq; clementissimi Ioannis fratris tui diuinum animi consiliū, et uirtutem incredibilem admirabor: nunquam deniq; ita nostrorum audaciam, & domesticam natiuamq; indolem auabo: ut res tantas, humana prudentia atq; uiribus, & non potius diuino consilio & numine gestas existimem. Nec enim calliditate Mauri, neq; uiribus Persæ, neq; apparatu bellico Turcæ, neq; numero Arabes à nostris uinci potuerunt. Sola tamen pietate, atque sanctissima Christi religione, quæ in nostris semper eluxit, superati, atque dissipari sunt. Hæc una rem Lusitanam auxit: regibus nostris decus immortale peperit: infinitamq; alienigenarum multitudinem,*

tudinem, eorum imperio parere assuefecit. Sed quid
 attinet pluribus exemplis mi: cū nihil sit clarius, aut illu-
 strius, tum ex sacrarum literarū testimonijs, tum etiam
 ex infinitis rebus, ad æternam memoriam consecratis,
 quam illud genus belli, quod aut pro salute publica, aut
 religionis incolumitate suscipitur, ita Christo acce-
 ptum esse, ut etiam præsentī numine illius administre-
 tur? Quod si Christi religio non impedit exercitatio-
 nem militarem: immo potius eandem mirandum in mo-
 dum illustrat, atque confirmat: cum omnem formidi-
 nem firmissima spe immortalitatis eripiat: et ad veram
 gloriam incredibiliter inflammet: relinquatur non lau-
 de solum integritatis, innocentiae, modestiae, liberalita-
 tis, atq; iustitiae, florere præ ceteris christianam natio-
 nem, verum etiam gloria virtutis militaris, et omnibus
 fortitudinis ornamentis esse præstantissimam. Illud enim
 in omni vita tenendum est, quod fuit antea demonstra-
 rum: eam tantum esse virtutem nominandam, quæ in illud
 summum bonum, et ultimum omnium rerum expetenda-
 rum intuetur: & officia vitæ non humana cupiditate,
 sed diuina uoluntate dirigit. Vnde facile colligi po-
 test, nec in rebus bellicis, ullam egregiam animi uir-
 tutem præstiuisse eos, qui omnes umbras falsæ gloriæ
 consecrati sunt: ad ueram tamen lucem, & splendo-
 rem peruenire non potuerunt. Soli qui ad Christum
 aspirant,

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

aspirant, cum respiciant in uerum finem, cuius causa uita dimicationes, & pericula capitū adire non gloriosum modo, sed etiam suauissimum, atq; incuudissimum esse putant: fortes et magnanimi sunt existimādi.

EXtremum illud est, ut agitemus animo, quantum nomen, quanta dignitas, atq; maiestas sit christiane nationis: quam ille princeps Deus ab omni contagione sceleris expiata sibi adoptauit: amplissimis glorię insignibus ornauit: et beneficijs immortalibus, atq; diuinis affecit. Quam nulla mortalis affinitas attingit: nempe quę solū Deum tutorē, atq; parentē agnoscat. Quam Christus optimus maximus ita sibi cōiunxit, ut diuinorum etiā ornamentorū societate deuinciret. Nos enim illius unctionis diuinę participes effecit: nobis regnum atq; sacerdotium largitus est: nostris animis rerum coelestium notitiam inspirauit: & ad omne uirtutis genus mirabiliter, atq; diuinitus instruxit. Qui igitur laudem, qui dignitatem, qui gloriam quærit: in studium christiane uirtutis incumbat: uerā inslitiam, absolūtā liberalitatē, perfectam animi moderationē, et reliquas uirtutes, quę nobis à domino præscriptę sunt, ardentem amplectatur: eamq; fortitudinē retineat, cui soli conuenit huius nominis decus et amplitudo. Quid enim aliud est in uita constans, excelsum, atq; magnificum? Quid nō potius fluxū, demissum, et turpiter abiectum?

Sive

Siue enim diuitiarū inconstantia respiciamus: siue honoris et humane glorię leuitatem: siue quendā fucatum generis, et nobilitatis splendorē: siue postremo uirtutis humane speciem simulatā atq; fallacē: nihil reperiemus quod mentē ualeat explere: aut animū uoluptate diuturna possit allicere. Omnia namq; sunt angusta, fluxa, mortalia, erroris, et inanitatis plenissima. Sola christiana nobilitatis ornāmēta ampla sunt, immortalia, diuina: quę nulla unquā uis eripiet: nulla uetustas obliuione obruet: nulla calamitas extinguet. Et quanquā humani pectoris angustię non possint capere tantā dignitatem: illi tamen qui Christi beneficio ab hominibus extierunt: et in diuinam familiā traducti sunt: eam diuino presidio cōfirmati facillime sustinebūt, et tuebuntur. Licet enim in terris uersentur, cœlitum tamen iura retinent: et sunt tam quodammodo in deorum numero collocati.

Habes à me munus princeps clarissime, non quidem doctrina et ingenio perpolitū: quorū utrunq; mihi deesse moleste fero: sed certe tuis studijs, & animi magnitudini consentaneum. Cum enim uirtutibus humanitatis, liberalitatis, cōstantię, fortitudinis, uiraciter ornatus sis: tum illud est in tuis moribus amplissimum, quod omnia uitę consilia pietate, et religione christiana metiaris. Nec enim regius, atq; domesticus splendor ita tibi unquam animos extulit: ut non multo plus
glorię

DE NOBILITATE CHRISTIANA.

gloriæ atq; decoris in christiani nominis dignitate ponendū statueres. Nec ita præclaras actiones susceperis: ut popularis laudis auram respiceres. Nec eo animo ut tam multis periculis obiecissis: ut aliquod humanū premium tibi proponeres. Sed cū alia quadam mente præditus sis: in omnibus rebus quæ abs te singulari consilio, et incredibili uirtute efficiuntur: siue illæ ad pacis ornamenta, siue ad belli gerendi rationem pertineant: ostendis facillime te humana negligere: et diuina studio ardentissimo contuari. Non immerito igitur te omnes boni diligunt: omnis nobilitas intuetur: omnis Hispania laude, atq; prædicatione celebrat. Nemo enim est, qui modo te nouerit, quem nō habeas suauitate morum, ingenij diuinitate, incredibili pietatis ardore, tibi admirabiliter deuinctum. Et quanquam uirtutis spectatæ conditio sit longe difficillima: siquidem non leue negotium est, hominū expectationi, iam propter præclare gesta concitata respōdere: ea tamen est animi tui magnitudo, ut omnium de te opinionem facillime uincere, atq; superare ualeas. Nec enim Christus optimus maximus tibi omnia præclara facinora ad illius gloriam dirigenti, deerit unquam: sed numine suo te proteget: atq; sempiternis ornamentis decorabit.

F I N I S.

Dabis nobis veniam lector optime, si aliquid nos
 effugerit, in colligendis erratis quod tibi negotium
 exhibeat. Nemo est enim tam linceus, quem nihil pror-
 sus effugiat. Hoc tamen te admonitum uelim, nos non
 omnia persequi uoluisse: sed ea tantum quę facilius po-
 tuissent perturbare mentem legentis. Interim uale.

Errata.

- Charta. 5. a fronte Linea. i. pro create lege creare.
 Charta. 7. a fronte Linea. i. pro atq; lege neq;
 Charta. 9. a fronte Linea. xxi. pro admirabiles lege admirabilis.
 Charta. 8. a fronte Linea. v. pro predicti lege predicti.
 Charta. 25. a fronte Linea. vii. pro Reges lege Regem.
 Charta. 31. a tergo Linea. xxij. pro perpererunt lege pepererunt.
 Charta. 37. a tergo Linea. xxi. pro interite lege interire.
 Charta. 46. a fronte Linea. vii. deest negatio. est. n. legendū nō sibi.
 Charta. 50. a fronte Linea. i. pro uicabat lege iudicabat.
 Charta. 52. a tergo Linea. x. pro rationi lege ratione.
 Charta. 51. a tergo Linea. xiiij. pro repugare lege repugnare.
 Charta. 54. a fronte Linea. xi. por excellens lege excellentes.
 Charta. 54. a tergo Linea. xxi. pro susi lege susinet.
 Charta. 55. a tergo Linea. xvij. pro cupiis lege cupiditatis.
 Charta. 55. a fronte Linea. xvi. pro desse lege deesse.
 Charta. 60. a tergo Linea. iiij. pro esse lege esset.
 Charta. 71. a fronte Linea. vii. lege concu; ignem.
 Charta. 76. a tergo Linea. iiij. p melchidechi lege melchisedechi.
 Charta. 80. a fronte Linea. xxij. pro falchein lege facillime.
 Charta. 80. a tergo Linea. xi. pro domilium lege domicilium.
 Charta. 100. a fronte Linea. xvi. pro erat lege erant.
 Charta. 100. a tergo Linea. xxij. pro ciuitatis lege ciuitas.
 Charta. 107. a fronte Linea. xxij. pro omnibus lege omnibus.
 Charta. 109. a fronte Linea. xv. pro trisitala lege tristitia.
 Charta. 110. a tergo Linea. vii. pro minus lege minis.
 Charta. 111. a tergo Linea. xvij. pro puuilege putau.

